

არსენალი

პრემიუმი
გადახდილია

№ 12 (41). 16-29, ნოემბერი, 2007. „კვირის პალიტრა“. სამხედრო-ანალიტიკური ჟურნალი. ფასი 1,5 ლარი

**ვინ აკონტროლებს
და აწინაინებს
ქართულ
პოლიტიკარბიებს**

1425
2007

**ზხამავის
ავოლუსტია**

**ფოტოკორაპორტაჟი
საბანკო
სწავლებიდან**

**რა იარაღი
გამოიყენეს
7 ნოემბერს...**

**ღებენდარული
გამენადგურებლების
დაპირისპირება**

**ირანის
საეცსამსახურები**

„არსენალი“ ნოემბრიდან თვეში ორჯერ გამოდის!

პარალელი —
სამხედროები
ოქების
წინააღმდეგ

48

სომხეთის
არმია —
ჩაეღური
მონაცემები

11

განკისვები
სროლას
სწავლობენ

8

შხაპების
ეპოლეუსია

34

ვინ გართავს
ქართულ
პოლიტიკარგებებს

15

FN303
ჯერ ეჩაყვი
გამოიხსნა,
შემდეგ
საქართველოში...

54

სარჩევი

ჯალდიდოსკოპი

4 უცხოური ამბები

ცხელ კვალზე

6 ამჯერად თბილისში ავტომატები არ უსვრიათ...

ფოტორეპორაჟი პოლიგონიდან

8 ტანისებები სროლას სწავლობენ

მეზობელი კარისაო

11 სომხეთის არმია – რეალური მონაცემები

სპეცსამსახურები

15 რომელი ქვეყნის სპეცსამსახურები აფინანსებენ და მართავენ საქართველოს პოლიტიკარტებს

18 ირანის სპეცსამსახურები

კონსულტაცია

22 სასარგებლო რჩევები

ომგამოვლიტები

23 ორი ლეგენდარული გამანადგურებლის წინააღმდეგობა

ომების მსოფლიო ისტორია

31 ქვეითთა როლი შუა საუკუნეებში (გაგრძელება)

შხამები

34 შხამების ევოლუცია

სპეცოპერაციები

41 ბრანდენბურგ-800 – გერმანელი დივერსანტები

ექსპოზიცია

45 ბულგარეთის სამხედრო მუზეუმები

პარალელი

48 სამხედროები ომების წინააღმდეგ

კროსკორდი

51 არსენალკორდი

საქართველოს ისტორია

52 ხრესიდის ბრძოლა

კონსულტაცია

53 კვალიფიციური რჩევები

„არსენალის“ იარაღის მატარებელი

54 ბულგარული „კალაშნიკოვის“ და ებრაული სამიზნის

წარმატებული ნაჯვარი

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული

არსენალის სვეტი

შინაარეულობა მტრის შე-
მოტევაზე საშიშია, საშიშია იმი-
ტომ, რომ ქვეყნის დამცველებში
დაპირისპირებაა. ამ დროს ქვეყ-
ნა შესუსტებულია, რითაც შეი-
ძლება ისარგებლოს გარეშე მტერ-
მა.

მიტინგების დაშლაში არასოდეს
და არავითარ შემთხვევაში არ
უნდა ჩაერიოს ქვეყნის არმია.
შეიარაღებული ძალების საქმე არ
არის მომიტინგეთა უკუქცევა, რად-
გან ჯარისკაცი მართალია, საბრძო-
ლო იარაღსაა დაუფლებული, მა-
გრამ არ იცის, როგორ მოექცეს
თანამოქალაქე მომიტინგეს. მიტ-
ინგის დაშლა, მხოლოდ საპოლი-
ციო ძალების საქმეა...

იმედს ვიქონიებთ, ქვეყანა
დალაგდება და მწარე შეცდომებს
არ გავიმორებთ. არც ძველს და
არც ახალს...

„არსენალი“ კი კვლავ ეიდება
მაქსიმალურად დააკმაყოფილოს
თქვენი ცნობისმოყვარეობა...

ირაკლი ალადავილი
მიირობი ჟორჟოლიანი

ყურადღება!

ხშირია შემთხვევა,
როდესაც ჩვენი მითხველი
სხვადასხვა მიზეზის გამო ვერ
ასწრებს ჟურნალის ყიდვას
პრესის ჯიხურებში. ამიგომ
გირჩევთ, გამოიწეროთ
„არსენალი“ და მიიღოთ შინ,
ყოველი თვის დასაწყისში.
ტელ: 42-43-40

რედაქციის დაუყოვნებამდე
მასალების გადაბეჭდვა
აქრძალულია

ჟურნალ „არსენალის“
ძველი ნომრების შეძენა
შეგიძლიათ რედაქციაში

გაზეთ „ჯეორის პალიტრის“
დამატება ©
რედაქციის მისამართი:
თბილისი, იოსებძის ქ. №49.
ტელ: 38-37-17
email: arsenal@kvisripalitra.com
ჟურნალი გამოდის თვეში
ორჯერ

აშშ ისრაელს საბრძოლო მასალას მიჰყიდის

აშშ-ის საერთაშორისო თანამშრომლობის სააგენტომ მოიწონა პროექტი ამერიკული რაკეტებისა და სხვა საბრძოლო მასალების ისრაელისათვის მიყიდვის თაობაზე. ისრაელი მიიღებს 1,33 მლრდ დოლარად ღირებულ სხვადასხვა ტიპის საბრძოლო მასალას. მათ შორის: 2014 ერთეულ რადიოლოკაციური დამიზნების რაკეტა TOW-2-ს (14 ერთეული განკუთვნილია საგამოცდო გაშვებისათვის), 1700 ერთეულ სამი მოდიფიკაციის რაკეტა AGM-144 HELLFIRE-ს, 100 ერთეულ რაკეტას სისტემა „პეტრიოტისათვის“, 150000-ზე მეტ 40-მილიმეტრიან ვაზნებს საზენიტო სწრაფმსროლელი დანადგარებისათვის, 8000 ნაღმს 120-მილიმეტრიანი ნაღმსატყორცნისათვის, 30000 ნაღმს 81-მილიმეტრიანი ნაღმსატყორცნისათვის, 100000 155-მილიმეტრიან

ჭურჭებსა და 5000 რაკეტულ ხელფეხბარა M-141-ს, განკუთვნილს ბუნებრივ გასანადგურებლად.

საბრძოლო მასალების გარდა, ისრაელის არმია მიიღებს მიწოდებული იარაღის მომსახურებისათვის საჭირო სათანადოვან ნაწილებს. შეთანხმების პროექტი ითვალისწინებს აგრეთვე ისრაელის ტექნიკური პერსონალის მომზადებასაც. ამასთან ერთად აშშ-ის კონგრესმა მოიწონა ისრაელისთვის რაკეტასწინააღმდეგო თავდაცვისთვის 155 მილიონი დოლარის გამოყოფის გადაწყვეტილება, თანხა მოხმარდება მრავალდონიანი რაკეტასწინააღმდეგო სისტემის ორგანიზებას. სისტემა დაიჭერს როგორც უბრალე რაკეტებს, რომლებსაც პალესტინელი ბოევიკები იყენებენ, ასევე შორი მოქმედების რაკეტებსაც, რომლებიც არსებობს აქვს ირანს.

უნგრეთი თავის გამანადგურებლებს რუსულ შვეულმფრინავზე გასვლის

უნგრეთი რუსეთს სთავაზობს პარტერს — უნგრეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების შეიარაღებაში არსებული გამანადგურებლების მიგ-29-ების გაცვლას მარკა Ми-ის შვეულმფრინავებზე. ამ წინადადებით მიმართა რუსეთის თავდაცვის მინისტრ ანატოლი სერდუკოვს უნგრეთის სამხედრო უწყების მეთაურმა იმრე სეკერემმა. „უნგრეთმა შესთავაზა რუსეთს 26 საბრძოლო და სასწავლო-საბრძოლო თვითმფრინავების მიგ-29А-ებისა და მიგ-29УБ-ების რუსულ შვეულმფრინავებზე Ми-8-ზე, Ми-17-ზე და Ми-24-ზე გაცვლა“, — განაცხადა უნგრეთის თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენელმა. რადგან რუსეთში კონტრაქტებისა და იარაღის მიწოდების თაობაზე ხელშეკრულებებსა და კონტრაქტებს უცხოელ შემკვეთთან აფორმებს „როსობორონექსპორტი“ და დნც-ის უფლებამოსილი სუბიექტები, იმრე სეკერემმა სთხოვა ანატოლი სერდუკოვს, დაეყენოს ეს საკითხი „როსობორონექსპორტის“ წინაშე. 26 გამანადგურებელი მიგ-29 რუსეთმა უნგრეთს 1993-94 წლებში მიაწოდა სახელმწიფო ვალის ნაწილობრივ დაფარვის სანაცვლოდ.

ლუდს ჯარისკაცის ულუფაში შეიტანენ

რუსეთის თავდაცვის სამინისტროში დამტკიცებულია ახალი ჯარისკაცური ულუფა. ძველიან შედარებით, რაციონი შეიცავს ნაკლებ პურფუნთუშეულსა და მაკარონს, გაზრდილია ხორცის, რძისა და ნაღების კარტის რაოდენობა. გარდა ამისა, სამხედრო მდივანისა და დიეტოლოგიის სპეციალისტების რეკომენდაციით, ჯარისკაცის დღეიან ულუფაში შეიტანენ ლუდს. სპეციალისტთა აზრით, ლუდის პატარა ღოზა სასეხედი აკმაყოფილებს ორგანიზმის ვიტამინებსა და მკერდელმენტების მოთხოვნილებას, ცხელ ამინდებში კი უფრო უკეთ კლავს წყურვილს, ვიდრე წყალი. ამჟამად ალკოჰოლური სასმელები შედის წყალქვეშა მუხლავარების რაციონში (მშრალი წითელი ღვინო). პეტერ I-ის დროს ლუდი შედიოდა ფლოტის რაციონშიც, ერთ მუხლავარზე დღე-ღამეში სამი ლიტრი. თუმცა მე-18 საუკუნის დროინდელი ლუდი ნაკლებად მაგარი იყო, ვიდრე თანამედროვე.

ახალი საბრძოლო მუხარადი პილოტაჟისთვის

დიდი ბრიტანეთის თავდაცვის სამინისტრომ 9 ნოემბერს წარმოადგინა ექსპერიმენტული მუხარადი პილოტებისათვის F-35 JOINT FIGHTER. ჩვეულებრივი დისპლეის ნაცვლად, კომპიუტერთი სინთეზირებული გამოსახულება პირდაპირ პილოტის ვიზორებს მიეწოდება. გარდა ამისა, მუხარადი პილოტს შეუძლია კაბინის კედლებიდანაც დაინახოს გამოსახულება, თუკი სითბოვითი და-რეზონანსული მონაცემებს ჩართავს. მუხარადი ასევე კარნახობს პილოტს ფრენისათვის, ნავიგაციისთვის და ბრძოლის წარმოებისათვის საჭირო მონაცემებს. მფრინავების თქმით, ამ მუხარადის მნიშვნელობა მთელი პროგრამა JOINT STRIKE FIGHTER-ისთვის ძალზე დიდია. გამანადგურებელი JSF ბრიტანეთის მთავრობამ ჯერ კიდევ 2001 წლიდან შეიარაღებაში მყოფი HARRIER-ის ჩასანაცვლებლად აირჩია. საუარყოფლი, JSF-ის პროგრამის მორიგი ფაზა 2007 წლის 12 დეკემბერს დაიწყება.

აშშ-ის ახალ სომალდებაზე უარს ამბობს

აშშ-ის სამხედრო-საზღვაო ძალებმა კომპანია GENERAL DYNAMICS-ის შემუშავებული ახალი თაობის ზომაღლის შეკვეთა გააკეთა. ამის მიზნად (აღრე უარი LOCKHEED MARTIN-ის შემუშავებულ პერსპექტიულ კორვეტზე ითქვა) „პროექტის ღირებულებაზე კონტროლის დაკარგვა“ დასახეულა, რამაც სომალდების მკვირი გაქცევა გამოიწვია — თითოეულ ერთეულზე ფასმა 270-დან 350 მილიონ დოლარამდე მოიმატა, ამასთან, შემდგომი გაფორმების პერსპექტივით. შეგახსენებთ, რომ აშშ-ის სამხედრო-საზღვაო ძალებმა კომპანია LOCKHEED MARTIN-სა და GENERAL DYNAMICS-ს შეუკვეთა LCS კლასის ოთხი კორვეტა. ამერიკის ფლოტს განზრახული აქვს საუკეთესო პროექტების 55 ერთეული ზომაღლის აგება, მაგრამ ფასების სწრაფი ზრდა გამო შეკვეთის მოცულობა, ალბათ, შემცირდება.

LCS კლასის კორვეტები საზღვაო ზონის ნაკლებშესაძენვე საბრძოლო ერთეულებია და განკუთვნილია სანაპიროსთან მოქმედებისათვის. საბაზო კონსტრუქციის ბაზაზე გათვალისწინებულია სხვადასხვა ვარიანტის ზომაღლების აგებაჰ ჰაერ-საწინააღმდეგო და ნავსაწინააღმდეგო თავდაცვის ამოცანების გადასაწყვეტად, დესანტის მხარდასაჭერად და წყალზედა სამიზნეობის საბრძოლველად.

ყურადღება!
„არსენალი“
ნოემბრიდან
თქვენი ორჯერ
გამოცდის!

საულის არაბეთი რუსულ მხედრობაზე ნიშნის

საულის არაბეთს განზრახული აქვს იყიდოს რუსული შეუღუმფერნების დიდი პარტია. არსებული ინფორმაციის თანახმად, საულის არაბეთი თავის შეიარაღებულ ძალებს შეავსებს 150 შეუღუმფერნით, მათ შორის საბრძოლო Ми-35М-ებითა და მრავალმიზნობრივი Ми-17-ებით. პარტიის საერთო ღირებულება დაახლოებით 2,2 მლრდ დოლარს შეადგენს. გარდა ამისა, სამეფოს დავგემოლი აქვს სათადარიგო ნაწილების, შეიარაღების შეძენა და პერსონალის მომზადების თაობაზე ზელშეკრულების ხელმოწერა.

რუსული შეუღუმფერნების შეძენის თაობაზე გადაწყვეტილება საულის არაბეთის მთავრობამ პრეზიდენტ ვლადიმერ პუტინის ქვეყანაში ვიზიტის შემდეგ მიიღო.

რუსული შეუღუმფერნები საულის არაბეთს საშუალებას მისცემს მნიშვნელოვნად გააძლიეროს თავისი ავიაცია, რომელიც ამჟამად 67 შეუღუმფერნს, მათ შორის 12 საბრძოლო AH-64-ს ითვლის.

A photograph of a riot police officer in the foreground, wearing a helmet, balaclava, and camouflage uniform, holding a rifle. Behind him, a line of riot police in shields and helmets is visible on a city street.

აქაიად თბილისში
აპოლონები არ
ესვრიან...

პირველი მათგანი ყველაზე მარტივი
სახის იყო. ის თოფივით შუაზე იხსნება

რუსთაველის გამზირზე
აკუსტიკური ლოკატორებით
აღჭურვილი სამოლიციო
პიკაპები მოძრავობდნენ

გაქცევისგან სროლას სწავლობენ

**საქართველოს
ტანკისტებმა თავი
ერთად მოიყარეს
და NATO-ს
პროგრამით
ისწავლეს
მტრის ტანკების
აფეთქება**

იყო დრო, როდესაც ტანკიდან ჭურვების სროლას მხოლოდ მაღალი დონის სტუმრების თვალწინ თუ ახვეწებდნენ ჩვენი ტანკისტები, რადგან 125 მმ-იანი ჭურვების რაიონებშია შეზღუდული იყო და თანაც თითოეული მათგანი რამდენიმე ასეული დოლარი ღირდა.

„არსენალი“ გაზიანის პოლიგონზე მართლაც რომ შთაბეჭდილი სანახაობის მომსწრე გახდა, — ტანკები ერთმანეთს ეჩაკელებოდნენ ისე, რომ რამდენიმე საათი სროლა არ შეწყვეტილა.

პოლიგონზე T-72 ტიპის ტანკების ქვე-მეტების სროლას ქვეითთა საბრძოლო მანქანების БМП-1-ებისა და БМП-2-ის ქვე-მეტების ქუხილი ცვლიდა, მათ შორის ინტერვალში კი БТР-80 ტიპის ჯავშანტრანსპორტიორები თავიანთი ტყვიამურქვევებით ესროლდნენ სამიზნეებს...

ყველაზე შთაბეჭდილად მაინც T-72-ის სროლის პროცესი გახლდათ, რადგან ქართული ტანკისტები ამ დღეს ასრულებდნენ ახალი სასწავლო პროგრამის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ელემენტს — „ზუსტი სროლა მოძრაობის დროს“.

ამ სტატიის ავტორმა თავად გაიზიარა დისკანტი მანძილში T-72-ის მეტაურის ადგილიდან სამიზნედ, რამაც 1650 მეტრი შეადგინა. წარმოიდგინეთ, ტანკი გასროლის წინ არ ჩერდება, აგრძელებს მოძრაობას, დამიზნებული სამიზნე ამოიღებს მიზანს და მეტაურის ბრძანებით ისვრის. მოძრაობის მიუხედავად, მიზანი არ იკარგება, რადგან ტანკის ქვემეტი ორ სივრცეშია სტაბილიზებული და ლულა ყოველივეს მიზანს უყურებს, ვინდ მექანიკოს-მძღოლმა ტანკი უკან მოატრიალოს. გაისმის სროლის გამყრუებელი ხმა, ტანკის ლულიდან ცეცხლის ალი გამოიფეთქდება და რამდენიმე წამში კილიმეტრ-ნახევარზე მეტად დაშორებულ მიზანზე ჭურვის ზუსტად მოხვედრის შედეგად ნაწერწყლების უზარმაზარი შადრევანი წარმოიქმნება.

ცალკე სათქვლია, რას წარმოადგენს სამიზნეები. ადრე ჩვენი ტანკისტები, ძირითადად, ხის ჩარჩოზე გაკრული ბაზისს გასვრეტაში ვარჯიშობდნენ, ახლა კი პოლიგონზე ნამდვილი ტანკებია, — ჩამოწერილი T-54 და T-55-ები (სწორედ ისეთები, როგორებიც „ჩვენებურ“ სეპარატისტებს პყვით) და მათ „უბათქუნებ“ T-72-ების ქვემეხები.

**ტანკისტები სროლის რიგის
მოლოდინში**

**T-72-ის სასროლო პოზიციებზე
გადის**

T-72-ის
ნასროლმა
ჭურჭმა სამიზნედ
მდგარი T-54-ის
კოშკურის დაახ-
ლოებით 10 სმ
სისქის ჯავშანი
დაამსხვრია

პოლიგონზე ტანკების გარდა, ჯავშანტრანსპორტიორები და ქვეითთა საბრძოლო მანქანებიც ისროდნენ

სასწავლო სროლისას, ძირითადად, 125 მმ კალიბრის მსხრეველ-ფუგასურ ჭურვებს იყენებენ. ამ ჭურვებს, რა თქმა უნდა, არ შეუძლია ტანკის ჯავშნის გახრეჭა, მაგრამ როდესაც „არსენალმა“ დაზიანებული მიზნები დათვალიერა, ცხად გახდა, ტანკს ჯავშანგამტანი ქვეკალიბრის ან კუმულაციურ-ქობინიანი ჭურვის ნაცვლად მსხრეველ-ფუგასური რომ მოხედეს, შიგ მსხლიმნი საბრძოლველად აღარ ივარგებენ, ცოცხლებიც რომ გადარჩნენ.

T-72-ის 125 მმ-იანმა ჭურვებმა თითქმის მილიანად დამალა საძირხედ მდგარი T-54-ის კორპუსი, კომკურა კი შუაში გატეხა. ადგილი წარმოსადგენია, რეალური სატანკო ბრძოლის დროს რამხელა უპირატესობა ექნება ორ სივრცეში სტაბილიზებული T-72-ის ქვეშეს T-55-თან ან სულაც T-62-თან შედარებით.

პოლიგონზე ტანკისტების სწავლებლისას „არსენალმა“ ერთ საინტერესო პარალელს მიაგნო. ორი წლის წინ ორფოლიში გამართული „ჯავშანი-2005“-ისგან განსხვავებით, იმ დღეს გაზიანში დროშებს არაყენ აფრიალებდა ტანკებზე და არც შოუს მართავდა, უბრალოდ, ტანკისტები ყოველგვარი პოპეზურობის გარეშე ეწაფებოდნენ, ისე როგორც ამის მომზადებას პროგრამა მოითხოვს. მაშინ ორფოლის პოლიგონზე იმდენი დანაყოფი შეკრეს, რომ ვეღარ ეტყვიან და ამიტომ სრულფასოვნად ვერ ეწაფებოდნენ (მოუხდავად უზარმაზარი თანხების ხარჯვას). არადა გაზიანი თითქმის იდეალურია სატანკო წვრთნებისთვის, საბჭოთა სამხედროები სულები როდი იყვნენ, როდესაც სატანკო პოლიგონად გაზიანი აირჩიეს და არა ორფოლი.

მაშველიყანა ის ფაქტიც, რომ ქართველმა ტანკისტებმა ეს სწავლება პირველად ჩაატარეს ახალი პროგრამით, რომელიც

სამიზნედ მდგარი ძველი ტანკები

P.S. „სისწრაფო“ პოლიგონზე გაეცემოდათ ძველი იმ „მამულები“, დიხამკურნი დღევანდელი ტრანკები, რომლებიც ორი-ოლე წლის წინ ჩვეთბო შვიდნი თავცკვის სამინისტრომ. მაშინ მათი თათბარი ქობ-ტრელი სტატების დღევანდელი აფერის მისი სამსახურიდან უკანნილ დათხონა მოკვეთა, როგორც ერთადერთი შერისიხება, რომელიც მაშინდელმა „არმის გუბერნიების ფინანსი“ თავებლამარე დასინ ჩიხლამე შესრულდა. სწორედ იმ ჩიხლამე, რომელსაც დღეს პრე-ზიდენტის დავალებით მაღალი ქართული სტე-სამსახურები რუსეთში ეხებდნენ, როგორც სამხედრო სადღეულობის, ისე არანაღიანი 30 მილი დღერანის მათთვის სასეთის. მოუხ-დვადე ღაცვერებით დასულოერებისა, ასეი ქრატები სტატების აფერისა ვერ ამოიანინა. როგორც გარკვეა, სამხედრო უწყების ახალ

სტატიის ავტორისთვის კი ძალზე სასამიფო, რომ „კვირის პალატასა“ „არასწაღში“ არაერთხელ გაუზიარებულ საკურორტო თემას ჩეხური „მომელო“ ტრენდის შესახებ რეაგირება მოჰყვა და ამორიდან ვერც ისი და ვერც აფხაზი სეპარატისტების ყუმიანმტყურონულ ტენიდან იოლად ვეღარ აფიციტერ ქართულ ტრენებს.

ირაკლი ალადაშვილი

„არსენალის“ გასული წლების მემკვიდრეობა მკითხველს ვუბრუნებთ. — აზერბაიჯანის, სომხეთის, თურქეთისა და რუსეთის შეიარაღებული ძალების შესახებ. ამჟამად „არსენალს“ აქვს შესაძლებლობა მოგაწოდოთ უზუსტესი ინფორმაცია იმის თაობაზე, თუ რა რაოდენობის პირადი შეიარაღებული ძალები, ტანკები, ავიაციები თუ თვითმფრინავები და შეიარაღებული ძალები აქვთ ამ ავიაციას და სად არის დისლოცირებული თითოეული სახეობის ნაწილი.

სტატისტიკის ამ ციკლს სომხეთის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების მიმოხილვით დავიწყებთ.

ყარაბაღის ომის შემდეგ ისეთი შთაბეჭდილება შეიქმნა (რამაც დიდი წვლილი მიუძღვის რუსულ მასშტაბს), რომ სომხეთის არმია სამხრეთ კავკასიაში ყველაზე ბრძოლისუნარიანი და უძლიერესია. რამდენად შეესაბამება ეს სინამდვილეს, თავად განსაზღვრის მკითხველმა ამ მონაცემების მიხედვით, რომლებსაც მოვიყვანო.

2007 წლისთვის სომხეთის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების რიცხოვნობა 43,5 ათას კაცს აღწევდა. აქედან სამხედრო ჯარებზე 38,9 ათასი მოდიოდა, სამხედრო-საპროტო ძალებზე — 915, ხოლო საპროტო თავდაცვის ძალებზე კი 2219 კაცი.

გაზაფხულზე სომხეთის რესპუბლიკის პრემიერ-მინისტრის უცვლად გარდაცვალების შემდეგ პრემიერ-მინისტრის პოსტი სომხეთის თავდაცვის მინისტრმა, 53 წლის სერჟ სარკისიანმა დაიკავა, თავ-

სომხეთის

არმია —

რეალური მონაცემები

დაცვის მინისტრის სავარძელი კი შეიარაღებული ძალების მთავარი შტაბის უფროსმა, 61 წლის გენერალ-პოლკოვნიკმა მიქაელ არუთიუნიანმა. შეიარაღებული ძალების მთავარი შტაბის უფროსად გენერალ-პოლკოვნიკი სეირან ოპანიანი დაინიშნა, რომელიც მანამდე თვითღირსეული ყარაბაღის თავდაცვის მინისტრი გახლდათ.

არუთიუნიანი და ოპანიანიც საბჭოთა კადრის ოფიცრები არიან. არუთიუნიანი საბჭოთა კავშირის გენერალური

შტაბის სამხედრო აკადემიაში ასწავლიდა სამხედრო დაზვერვას. ოპანიანი კი 1990-1992 წლებში სტეპანაკერტში საბჭოთა 366-ე მტრისწინააღმდეგობის ერთ-ერთი ბატალიონის მეთაურობდა.

სხვათა შორის, სომხეთის თავდაცვის მინისტრის მოადგილე, გენერალ-ლეიტენანტი იური ხაჩატუროვი საქართველოში, თვითიწაყრთაში დაბადებული, ისევე როგორც მთავარი შტაბის უფროსის მოადგილე, გენერალ-ლეიტენანტი ენრიკო პარიამოვი. იგი 1954 წელს დაიბადა თბილისში და 1975 წელს დაამთავრა თბილისის საარტილერიო სასწავლებელი.

სომეხი სამხედროები გენერალური შტაბის ნაცვლად მთავარი შტაბის არსებობას იმით ხსნიან, რომ მათ შეიარაღებული ძალებში ჯარების მესამე სახეობა — სამხედრო-საზღვაო ძალები არ არსებობს.

სომხეთის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების სამხედრო ძალების შეიარაღებაში ოფიციალურად ირიცხება 110 ტიპი (მათგან 3 T-54, 5 T-55 და 102 T-72-ია), 140 ჯავშანმანქანა (11 BTP-60, 21 BTP-70 და 4 BTP-80 ტიპის ჯავშანტრანსპორტიორი, აგრეთვე 80 BMP-1, 7 BMP-1K, 5 BMP-2 და 12 BPM-1K ტიპის ქვეთოთა საბრძოლო

მანქანა), 229 ერთეული 100 მმ-ზე მსხვილი კალიბრის საარტილერიო დანადგარი (152 მმ-იანი კალიბრის 26 ბუქსირებადი ქვეშეხი 2А36 ГИАЦИНТ-Б, 2 ცალი ჰაუბიცა Д-1, 34 ჰაუბიცა Д-20, 28 თვითმავალი საარტილერიო დანადგარი 2С3 АКАЦИЯ; 122 მმ კალიბრის 59 ჰაუბიცა Д-30 და 10 თვითმავალი საარტილერიო დანადგარი 2С1 ГВОЗДИКА; 120 მმ კალიბრის 19 ნაღმ-სატყორცნი М120; 122 მმ კალიბრის ზალბური ცეცხლის რეაქტიული სისტემა БМ-21 ГРАД-ის — 47 ერთეული და ანალოგიური დანიშნულების, ოღონდ 273 მმ კალიბრის ჩინური წარმოების ოთხი WM-80 „ტაიფუნი“).

საგულისხმოა ერთი მნიშვნელოვანი გარემოება, შესაძლოა, სომხეთის არმიის შეიარაღება სულაც არ არის შთამბეჭდავი საქართველოსა და მით უმეტეს აზერბაიჯანის შეიარაღებულ ძალებთან შედარებით, მაგრამ არ უნდა დაგვაიწუნდეს, რომ სომხეთის არმიაზე ორ-სამჯერ მეტი შეიარაღება თავმოყრილია თვითღიარებულ ყარაბაღში, სადაც გასაგებ მიზეზთა გამო იარაღის დათვლის საერთაშორისო სისტემა არ მოქმედებს. სომხეთის შეიარაღებული ძალების სახმელეთო ჯარების სტრუქტურაში შედის ხუთი საარმიო კორპუსი და ცალკეული დანაყოფები.

პირველი საარმიო კორპუსის შტაბი ქალაქ გორისშია განთავსებული. ეს შენაერთი 2910 კაცს თვლის. მასში გაერთიანებულია ორი მოტომსროლელი პოლკი და ორი ბატალიონი (ერთი სატანკო და ერთიც სადაზვერვო).

მე-2 საარმიო კორპუსის შტაბი კარჩახპურშია, მასში შედის ორი მოტომსროლელი და ერთი ქვეითი პოლკი, სადაზვერვო, საარტილერიო და სატანკო ბატალიონები. საარმიო კორპუსის პირადი შე-

„უაზში“ მსხდომი სომეხი მედესანტები შეიარაღებულები არიან რუსული მსხვილკალიბრიანი სნაიპერული შაშხანით, ПКМ ტიპის ტყვიამფრქვევითა და „ბულბაპის“ სისტემის უცნობი ტიპის ავტომატით

სომხეთის არმიის შეიარაღებაშია ОСА-АК ტიპის მობილური საზენიტო-სარაკეტო კომპლექსები

მაღენლობის რიცხვონობა 3554 კაცს აღწევს.

მე-3 საარმიო კორპუსის შტაბის დისლოცირების ადგილია ქალაქი ვანაძორი. კორპუსში 7747 სამხედრო მსახურის. მასში სტრუქტურულად გაერთიანებულია 5 ქვეითი და მოტომსროლელი პოლკი, ცალკეული საარტილერიო დივიზიონი, სატანკო, სამთო, სადაზვერვო და კავშირგაბმულობის ბატალიონები.

მე-4 საარმიო კორპუსის რიცხვონობა 5815 კაცს შეადგენს, კორპუსის შტაბი ელენაძორშია. კორპუსში გაერთიანებულია ოთხი მოტომსროლელი პოლკი, ერთი საარტილერიო და ერთიც კავშირგაბმუ-

ლობის ბატალიონი.

მე-5 საარმიო კორპუსის შტაბი ნუბარაშენში განთავსებული. კორპუსის რიცხვითაა 2447 კაცს შეადგენს. მის შემადგენლობაშია სპეცდანიშნულებისა და მოტოშროლელი პოლკები და ორი თავდაცვითი რაიონი.

უშუალოდ თავდაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებაშია მე-8 საარტილერიო ბრიგადა (სწორედ ამ ბრიგადის შეიარაღებაშია სომხეთის არმიის ყველაზე საფრთხილო (80 კმ-მდე), საარტილერიო საშუალება — ჩინური წარმოების ზალპური ცეცხლის რეაქტული სისტემა WM-80, ოთხი ერთეული), მე-11 ტანკ-საწინააღმდეგო საარტილერიო პოლკი, მე-15 და 121-ე საავიაციო ბაზები და 129-ე სასწავლო-სატრენინგო ესკადრილია, პაერსაწინააღმდეგო თავდაცვის 96-ე ბრიგადა, 99-ე და 531-ე პოლკები.

მთავარი შტაბის უშუალო დაქვემდებარებაშია ელექტრონული ბრძოლის 23-ე და 26-ე ბატალიონები, 22-ე სატანკო

C-300B

სომხეთის ცას გიუმრის
რუსული სამხედრო ბაზის
საზენიტო-სარაკეტო კო-
მანდები C-300B და
KY5-ები იცავენ

სომხეთის 47 ზალპური
ცეცხლის რეაქტიული
სისტემა „გრაიდი“ აქვს

რუსული საზენიტო-სარაკეტო
კომანდების ფოტოსურათები
უშუალოდ გიუმრის 102-ე
რუსულ სამხედრო ბაზაზეა
გადაღებული

KY5

სპეციალური დანიშნულების ბატალიონი, კავშირგაბმულობის 29-ე პოლკი, 84-ე და 24-ე რადიოტექნიკური პოლკები, 61-ე საინჟინრო პოლკი კი თავდაცვის სამინისტროს პირად განკარგულებაშია, ისევე როგორც სხვა მცირე დანაყოფები.

სომხეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების მე-15 საავიაციო ბაზა ერევანში, ერე-ბუნის აეროდრომზეა განთავსებული. მის შეიარაღებაშია 8 საბრძოლო შვეულმფრენი Ми-24П, ოთხი სპეციალიზებული Ми-24 (ორი Ми-24К და ორი Ми-24Р), 10 სატრანსპორტო Ми-8МТ და ორი Ми-9 (Ми-9 წარმოადგენს Ми-8-ის სპეციალურ მოდიფიკაციას დამატებითი ანტენებით). სხვათა შორის, ერე-ბუნშივეა განთავსებული არანაკლებ 17

ამ კოსმოსურ-სადაზვერვო ფოტოზე გიუმრის სამხედრო-საჰაერო ბაზა და იქ განთავსებული სომხური საბრძოლო თვითმფრინავები, ერთი მიგ-25, 14 ცალი Cy-25 (ერთი Cy-25 მოშორებით დგას და ამიტომაც ფოტოზე არ მოხვდა) და ოთხი L-39 „ალბატროსი“ მოჩანს.

ერთეული რუსული მიგ-29 ტიპის გამანადგურებელი. 121-ე საავიაციო ბაზაზე, გიუმრისში, დგას ერთი მიგ-25 ტიპის გამანადგურებელ-გზაგადამჭერი (იგი აზერბაიჯანიდან გაიტაცეს), 15 ცალი Cy-25 ტიპის მოიერიშე თვითმფრინავი (ერთ-ერთი მათგანი 1993 წლის 20 ნოემბერს საქართველოს სამხედრო-საჰაერო ძალებს კოპიტნარის აეროდრომიდან მოპარა რუსმა პილოტმა) და L-39 „ალბატროსის“ ტიპის 4 სასწავლო-საბრძოლო თვითმფრინავი.

129-ე სასწავლო-სატრენაჟორტო ესკადრილაში (ქ. არზნი) 9 ცალი მი-2 ტიპის შვეულმფრენი შვდის.

სომხეთის ჰაერსაწინააღმდეგო თავდაცვის შეიარაღებაშია C-125 ტიპის

სომხები სნაიპერი

ამ ათიოდე წლის წინ ერევანში ჩინეთისგან 4 ასეთი WM-80 „ტაიფუნის“ ტიპის 273-მმ კალიბრის ზაღბური ტყვების რეაქტიული სისტემა იყიდა

სტაციონარული და OCA ტიპის მობილური საზენიტო-სარაკეტო კომპლექსები. სავარაუდოდ, ყარაბაღში განთავსებული უნდა იყოს КУБ-ისა და БУК-ის ტიპის საზენიტო სარაკეტო კომპლექსებიც.

აი, ასე გამოიყურება ოფიციალური მონაცემები სომხეთის რესპუბლიკის შეიარაღებულ ძალებზე. შემდეგ ნომერში კი აზერბაიჯანის არმიაზე მოვითხროთ.

ირაკლი ალაბაშვილი

როგორი ქვეყნის სპეცსამსახურები აზიანებსა და გარეთავე საქართველოს პოლიტიკაზე?

საგარეო პოლიტიკა და ეკონომიკა, კულტურა და სპორტი, განათლების სფერო და მასმედია... – დაუსრულებლად შეიძლება ჩვენი ცხოვრების იმ სფეროების ჩამოთვლა, რომლებიც საიდუმლო სამსახურების ინტერესების ობიექტია. ამ ჩამონათვალიდან გამორჩეული მაინც პოლიტიკური პარტიები არიან.

პოლიტიკური პარტიები და პოლიტიკა ყოველთვის იყო სპეცსამსახურების იმერატული-აგენტურული დაინტერესების ობიექტი, რაც უფრო დიდი სივრცელა პოლიტიკურ სექტორში, უცხო ქვეყნის სპეცსამსახურისთვის მათ იძლია იქ შეღწევა და აგენტურული ქსელის შექმნა.

ეს განსაკუთრებით მაშინ ხდება აქტუალური, როცა სხვადასხვა პარტიის ლიდერები არჩევნების წინ ერთმანეთს კრებოლან და ამერიკის აგენტობას ამარაღებენ.

იქნებ ზოგიერთი არის კიდევ? იქნებან და ეს გასაკვირი არც უნდა იყოს, – ბერეი ქვეყანა ცდილობდა და ცდილობს საქართველოს პოლიტიკურ ელიტაში, ისევე როგორც ბიზნესელტაში, მასხედაში, სამცხე-ნორი წრეებში და ა.შ., დასკვნები ჰყავდეს. წარმოდგინეთ, რა როლებიტი ჰხდებოდნენ პირენური და კომკავშირული ასაკ-დანვე მომავალ „გაულებს აგენტებს“, იმერუმბაგებსა და რეზიდენტებს, რამდენი დრო, ენერგია და ფულია დახარჯული მათზე, მათ პოლიტიკურ და სამცხეური კონფაზე, ბიზნესწარამტეტებზე, – მათაც ხომ უნდა გამაშილონ იმედი.

პოლიტიკური პარტიების სიმრავლეს კიდევ აბნადა კაცი, რომ არა ერთი დასაფიქრებელი გარემოება – ვიცით კი ვინ აფინანსებს და რაგულდებ ვინ დგას რომელმე პოლიტიკური პარტიის უკან? სმირად თვით პოლიტიკელტამაც არ იცის, ვის წისკელზე ასასში წყალს.

პოლიტიკური პარტიების დაფინანსების საკითხი, გასაგები მძებრების გამო, უკანასკნელ დღეებში განსაკუთრებით აქტუალური გახდა. ეს თემა ყოველთვის დაფარული იყო და ამიტომაც ყოველთვის დიდ ინტერესს იწვევდა, ვინ ვის აფინანსებს? რომელი ქვეყნის სპეცსამსახურები დაფინანსებ ამ პარტიის უკან? ეს ყველას ანტერესებდა.

საქართველოში პოლიტიკურ პარტიებს სხვა ქვეყნებაც რომ აფინანსებდნენ, ეს ცნობილი იყო, თუმცა როცა ამას თავად პოლიტიკოსები აღიარებენ, უფრო მნიშვნელოვანია.

საპარლამენტო ურავლეობის ერთ-ერთი

წევრმა ნიკა რურუამ 29 ოქტომბრის საჯაროდ განაცხადა: პატარაკიშვილი რუსეთის პოლიტიკას ატარებს და მათი სპეცსამსახურების დაგეგმას ასრულებს.

„ასალი მკარავეუბების“ ლიდერმა დათო გამჭრელიძემ ღონისძიებაზე ბადრი პატარაკიშვილთან შესახვედრად გამგზავრების წინ მიცემულ ინტერვიუში აღნიშნა, – ძალიან კარგია, რომ ბადრი დაფინანსებს ოპოზიციურ პარტიებს და პოლიტიკურ პროცესებში იტრიალებს ლეგალური და არა ლეგალური, სხვა ქვეყნებიდან წამოსული ფულით.

თავი რავენ მოიტყუოს, – ამ დროს ნებისმიერი ქვეყანა თავის ეროვნულ ინტერესებზე წუხს. რუსული ანდაზა „ფულს ვინც იხდის, მუსიკასაც ის უგუნოს“, ყველაზე კარგად გვიჩვენებს რეალურ სურათს. პოლიტიკური პარტიების დაფინანსების საკითხის დლიკატურობიდან გამომდინარე, როგორც წესი, ამ პროცესს სპეცსამსახურები კურირებს.

საქართველოში ესკიძისთვის ეროვნული ინტერესები და მათი სპეცსამსახურების ფარული მოქმედებები ჯერ არ შეგვიძნევა. ჩვენს პოლიტიკურ სივრცეში ირი ძირითადი მოთამაშეა, – აშშ და რუსეთი. მათი ინტერესებიც კარგადაა ცნობილი. ისინი ცდილობენ იმ პოლიტიკურ ძალებს დაუჭირონ მხარი, რომლებიც მათი ინტერესების რეალიზაციას შეუწყობენ ხელს.

ამ არსებობს მეგობარი სპეცსამსახურები, არსებობენ მხოლოდ მეგობარი ქვეყნების სპეცსამსახურები.

სამხრეთ კავკასიის გეოპოლიტიკური მნიშვნელობა მსოფლიოს „ჭარბაკის დეაზე“ ელვისურსრავესადა იზრდება. ამიტომაც ბუნებრივია სხვადასხვა ქვეყნის სპეცსამსახურების ოპერატიულ-აგენტურული მუშაობის გააქტიურება ამ რეგიონში.

შეიძლება ითქვას, რომ დღეისათვის თბილისი „შპირთა ქალაქი“, სადაც ბერეი ქვეყნის სტრატეგიული ინტერესების გადგეგვა მათი სპეცსამსახურების ინტენსიური საქმიანობით გამოისახება. ამგვარ საქართველოს ტერიტორიაზე აქტიურად მოქმედებენ აშშ-ის, რუსეთის, ჩინეთის, ევროპის წამყვანი

ქვეყნების, თურქეთის, სომხეთის, აზერბაიჯანის, ირანის, საუდის არაბეთისა და ბერეი სხვა ქვეყნის სპეცსამსახურები. მათი დაინტერესების ობიექტებია როგორც საქართველოს, ასევე ერთმანეთის სამხედრო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, რელიგიური, სოციალურ-კულტურული და ა.შ. საკითხები.

სავარაუდოა, რომ საქართველოს პოლიტიკურ პარტიებში მრავალდაა უცხო ქვეყნის აგენტურა, არც პოლიტიკელია და ადამსრულებელი ხელისუფლება იქნება „უცხო თვალისგან“ თავისუფალი.

ვისი აგენტურა მოქმედებს დღეს ყველაზე აქტიურად?

საქართველოს სინაფილეში, ლოკალურ დონეზე, პოლიტიკური შპირიდან კონკურენტი პოლიტიკარტიები არიან დაკავებული. მათ აგენტურას მძებრებ და შესაძლებლობებიც საკმაოდ შეზღუდულია აქვთ და ბერეი რომ მოინდომონ, ჩვენი და უცხო ქვეყნების სპეცსამსახურების დახმარების გარეშე ქვეყნის სტრატეგიულ კურსს მნიშვნელოვნად ვერ შეცვლიან.

მათი დაინტერესების სფეროა: კონკურენტი პარტიების დაფინანსების მიცემა; და წყაროები; ფარული კავშირი ხელისუფლებასთან და სხვა პარტიებთან; წინასარჩენო პარის სტრატეგია და ტაქტიკა; პოლიტიკელის პარტიული და არაოფიციალური კონტაქტები; კომპრომატები პარტიის ლიდერებზე და ა.შ.

საქართველოს სპეცსამსახურების კანონით გვრძილებათ ქვეყნის შიდაპარტიულ ორბიტორალიში მონაწილეობა და აგენტურის შემუშავებით ოპოზიციის მარტებ მძრავლებად დაშლა და ერთმანეთზე „ლაშაზად“ წყადება, რადანაც კანონით „ოპერატიულ-სამშობიო საქმიანობის შესახებ“ აკრძალულია ფარული ოპერატიულ-აგენტურული მუშაობა პოლიტიკურ, საზოგადოებრივ და რე-

ლიგურ ორგანიზაციებში.

გაცილებით სამშაპ სატყაშმასხურების ავტორული შედეგად პარტიებში. საქართველოში დღეს ბევრი ოპერატიული მნიშვნელობის პოლიტპარტიება. მათი უმრავლესობა 90-იანი წლების დასაწყისიდან შექმნილი ერთი სატყაშმასხურებს. დღესაც ამ პარტიების მოქმედებების დეტალური სცენარები საიდუმლო სამსახურების კაბინეტებში რომ იწერება, ნათელია, მაგრამ საქართველოში რომელი ქვეყნის რუსეთის სატყაშმასხურები კვლავ საბჭოთა წესის ადგიან და საქართველოს პოლიტპარტიებში ოპერატიულ-ავტორული შედეგისათვის შემდეგ შეიძლება იყენებენ:

ა. ქმნიან პოლიტპარტიას და თავად აკონტროლებენ მას;

ბ. უკვე მოქმედ პარტიაში ნერვულ ფარულ თანამშრომლებს და ლეგენდარულ ავტორებს;

გ. უფრო სწრაფი და ეფექტური შედეგის მისაღწევად კომპრომატების, მატერიალური დანტერესებისა და კარიერული წინსვლის გამოცხადებით ახდენენ ახალგაზრდა თუ სტაბილური პოლიტიკოსების გადაბირებას;

დ. შესაძლებელია მათ საფრად გამოიყენონ ადგილობრივი სატყაშმასხურებისა და ძალიან უწყვეტში არსებული თავიანთი ავტორული და ისინი ერთიანი სამსახურების თანამშრომლების სახით „ინტერგონ“ უკვე შექმნილ პოლიტპარტიებში.

პარტიული სპეცსამსახურები

საბჭოთა წესად ავტორების შეგზავნა ერთიან მოძრაობასა და არაფედალურ პარტიებში ჯერ კიდევ ფეოდალურ მერყისკის დროიდან დაიწყო. ფარული მუშაობა განსაკუთრებით 1967 წლის შემდეგ გაძლიერდა.

ანდროპოვის, მიითითებთ შეიქმნა იდეოლოგიური კონტრდაზვერვის ორგანო — მე-5 სამმართველო, რომელსაც მრავალი წლის განმავლობაში გენერალი ფილიპ ბოტოვი ხელმძღვანელობდა. იდეოლოგიური სამმართველოს ერთ-ერთი მთავარიზანი დისიდენტთა და ერთიანი მოძრაობის წინააღმდეგ ოპერაციების დაგეგმვა იყო. საბჭოთა რესპუბლიკების სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტებში შეიქმნა მე-5 განყოფილებები, რომლებიც ძირითადად მოსკოვიდან იზიდნენ დავალებებს, იმეითად კი საკუთარი ინიციატივითაც გვემადნენ ოპერატიულ-ავტორული კომინაციებს.

სიტუაციის პროვოცირებისათვის იქმნებოდა „ანტისაბჭოთა“ ცრუგვეგუები და პარტიები (ფაქტობრივად, „ზაფანები“) — პარტიული იდეების მქონე ახალგაზრდობის გამოსვლიდან და მათი მოქმედების ხელისუფლებისათვის საჭირო მიმართულებით წასამართავად.

კავებზე ავტორების შეგზავნა უკვე მოქმედ პარტიულ გვეგუებში ან კომპრომატების გამოცხადებით დისიდენტებისა და ერთიანი მოძრაობის ლიდერების გადაბირება სწრაფ და რეალურ შედეგს იძლეოდა. ამ დროს კავებზე თანამშრომლობის შემდეგი ფორმები ჰქონდა:

- ღრმა დამოფრის ოფიცერი;
- ავტორი;
- ხანდა პირი;
- ოპერატიული დავალების შესასრულებლად მოქალაქისან დროებითი თანამშრომლობა;
- უმეტატი ოპერატიული თანამშრომლები.

პარტიებს შორის კონკრეტული პრეზიდენტის ერთ-ერთი ძელი და პრიობირებული ფორმა ავტორების შეგზავნა მოწოდებდა.

ნაადლეგ პარტიაში.

შეიძლება „ზარმაც პარტიებს“ არ სურთ სხვების საიდუმლო გვეგების გავება. საკარნიველიში არსებულ არც ერთ ცოტა თუ ბევრად გვეგვანად პარტიას საკუთარი სტყაშმასხურის გარეშე არჩეულებზე წარმატების არანაირი შანსი არა აქვს. ამგვად თითქმის ყველა პარტია ცდილობს ამ მიმართულებით იმოქმედოს. დიდმა ნაწილმა თავისი სატყაშმასხური საბჭოთა კავებზე კლასიკური სქემით აგო:

- დაზვერვის გვეგუები;
- კონტრდაზვერვის გვეგუები;
- საცოპერაციების გვეგუები (ანუ ბოევიკები);
- დაცვის გვეგუები.

თითოეულ დანაფრეს მეთაურობასა და „პოლიტიკურ კომისიონებს“, როგორც წესი, პარტიის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი უწევს, რომელიც უშუალოდ ლიდერისკან იღებს მიითითებას.

ა. დაზვერვის ინტერესთა სფეროა: სხვა პარტიების დავანანების მოცულობისა და წყაროების (განსაკუთრებით საარჩევნო პერიოდში) დადგენა; ფარული კავებების გამოვლენა ხელისუფლებასა და სხვა პარტიებთან; კონკრეტული პოლიტპარტიების წინასაარჩევნო პირის სტრატეგიისა და ტაქტიკის გამოვლენა; მათი ლიდერების პარტიული და არაფორმალური ურთიერთობების შესწავლა და კომპრომატების მოპოვება და ა.შ.

პოლიტპარტიებში სხვა პარტიის ავტორთა შეიძლება იყოს შეგზავნილი და გადამობირებული. ავტორების შეგზავნა შედარებით იაფი, მაგრამ უფრო ხანგრძლივი პროცესია, ვიდრე სხვა პარტიის რომელიმე ფუნქციონერის ან ლიდერის მოსვლა. შეგზავნილები, ძირითადად, ტექნიკური პერსონალია და ამიტომაც ხელი შეზღუდულ ინფორმაციაზე მოუქმედებთ.

უფრო „ავტორული ლეგაზ“ პარტიის ლიდერია, რომლის შესაძლებლობებიც გაცილებით ფართოა, თუმცა გადამობირებაც არა იაფი და იოლი;

ბ. კონტრდაზვერვა — პარტიის საარჩევნო შტაბში მოქმედებს უშიშროების გვეგუები, რომლის მიზანია ავტორების გამოვლენა, ინფორმაციის დაცვა, პარტიის წყაროებისა და კანდიდატების სტყაშმასხურება და გაჯანთვა;

გ. საცოპერაციების გვეგუები — იგივე ბოევიკები, რომლებიც „ავტორულ ლინისებებში“ (საქმების გარეშე, ცემა-ტყემა, კონკრეტული პარტიის შტაბშიანისა და მტრების დარბევა და ა.შ.) მონაწილეობენ;

დ. დაცვის გვეგუები, ძირითადად, პარტიის ლიდერებსა და პარტიის ოფისის იცავს.

პარტიული ავტორთა, როგორც წესი, წინასაარჩევნო პერიოდში აქტიურდება. ისინი უფრო სწრაფი საშუალო რგოლის ფუნქციონერები და ტექნიკური მუშაკები არიან. მათი კარიერული წინსვლა მიღწეულ შედეგზე

იოანის

საქართველოს ეროვნული

დღე არ გავა, რომ ირანის ისლამურ რესპუბლიკაში მიმდინარე პროცესები მსოფლიოს წამყვანი საინფორმაციო საშუალებების განსჯის საგანი არ გახდეს. ირანის მიერ ბირთვული იარაღის შექმნის შესაძლებლობასთან ერთად განიხილება ამ ქვეყნის აშკარა თუ ფარული მონაწილეობა მსოფლიოში, უპირველესად კი ახლო აღმოსავლეთში, მიმდინარე პროცესებში. რელიგიური, ეკონომიკური, გეოპოლიტიკური და ა.შ. ფაქტორების გამო ირანის გარეშე ერაყის, ლიბანის, ავღანეთსა და ისრაელში მცხოვრები პალესტინელების პრობლემების გადაწყვეტა არც ისე იოლია. გარდა ამისა, ამჟამად ირანი რთულ გეოპოლიტიკურ თამაშს ეწევა დედამიწის სხვადასხვა წერტილში. ამიტომაც ირანი ანგარიშგასანვეი ძალაა ყველასთვის. ყოველივე ამის მიღწევა კი ძლიერი სპეცსამსახურების გარეშე არარეალური იქნებოდა.

თამაშად შეიძლება ითქვას, — ირანის საგარეო პოლიტიკის, ასევე სამხედრო და ბირთვული პროგრამების მთავარი შეიქმნილი ირანის სპეცსამსახურებია.

ირანის ისლამური რესპუბლიკის რეჟიმი ამჟამად შემდეგ სპეცსამსახურებს ეყრდნობა:

1. ინფორმაციის სამინისტრო (1979 წლამდე ამ ფუნქციებს „სავაკი“ — დაზვერვისა და უშიშროების ორგანიზაცია ასრულებდა);
2. საგეილური ოპერაციების გაერთიანებული კომიტეტი;
3. დაზვერვისა და უშიშროების სამინისტრო;
4. ისლამური რევოლუციის გუშაგთა კორპუსი;
5. სამხედრო დაზვერვა.

სპეცსამსახურების ამგვარი სიმრავლე, რაც ხშირად ოპერატიული საქმიანობის დახმარებას იწვევს, ირანის რეჟიმის შიდა-პოლიტიკური მდგომარეობითა და ქვეყანაში არსებული პოლიტიკური და რელიგიური ძალების დაპირისპირებითაა გამოწვეული.

ირანს სპეცსამსახურების რეორგანიზაცია თანამედროვე ფორმით მხოლოდ XX საუკუნის მეორე ნახევარში დასრულდა, როცა 1956 წელს „სავაკი“ შეიქმნა.

ამაჟამდე კი, 1953 წელს, ცს-სა და MI-6-მა ჩაატარეს ამერიკულ-ინგლისური საიდუმლო ოპერაცია „აიკსი“, რის შედეგადაც ირანის შემტრეხენე პროსაბჭოთა მოაღივას პრემიერ-მინისტრ მოჰამედ მოსადისი შეთარაშდნა დაემო და ქვეყანაში შაჰი რეზა ფეჰლვეი დაბრუნდა. ამ ოპერაციას ხელმძღვანელობდა ქერმით

რუზველტი, 1901-1910 წლებში აშშ-ის პრეზიდენტ თუილორ რუზველტის შვილი-იშვილი. ამ სახელმწიფო გადატრიალებაში აქტიურად მონაწილეობდა შაჰის პირადი დაცვის უფროსი პოლკოვნიკი ნემათოლა ნასირი, რომელიც შემდგომ წლებში „სავაკს“ ხელმძღვანელობდა. ირანის სპეცსამსახურების ფორმირების პროცესში აქტიურად მონაწილეობდნენ აშშ-ის ცსს, დიდი ბრიტანეთის MI-6 და ისრაელის „მოსადი“. თავიდანვე ეს სპეცსამსახური ირანის შაჰის, შუჰპაძე რეზა ფეჰლვეის რეჟიმის საიდუმლო პოლიციად და შიდაპოლიტიკური რეპრესიების ინსტრუმენტად იქცა.

იმ პერიოდში „სავაკს“ მთავარი ფუნქცია ირანის განვითარებულ, ცივილიზებული და ისლამური ფუნდამენტალიზმისგან თავისუფალ ქვეყნად გარდაქმნისთვის ხელშეწყობა იყო. თურქეთის მაგალითი, სადაც სამხედრო ძალები და სპეცსამსახურები აკონტროლებდნენ დასავლური განვითარების გზაზე მდგომ ქვეყნას, ირანის შაჰისთვის ძალზე მიმზიდველი იყო.

უნდა ითქვას, რომ „სავაკი“ შაჰის მტრების წინააღმდეგ მოქმედებებში კაბონის დაცვის დიდედ არ დაეფიქსირა და 1956-1979 წლებში ტერორიზმს ჰყავდა ირანის მიოლი მოსახლეობა. მოუხდებდა ამისა, „სავაკს“ მაინც ვერ შეძლო შაჰის რეჟიმის გადარჩენა.

70-ანი წლების დასაწყისში „სავაკს“ 5000 ოფიციალური თანამშრომელი და ოცეკრ მეტი აგენტის და ინფორმატორი ირიცხებოდნენ. ირანში ისინი აქტიურ კონტრდაზვერვით საქმიანობას ეწეოდნენ როგორც საბჭოთა დაზვერვისა

და შაჰის ოპოზიციის წინააღმდეგ, ასევე უფურადღებოდ არ ტოვებდნენ აშშ-ის დაზვერვასაც. ქვეყნის გარეთ „სავაკის“ მთავარი სამიზნე ევროპის, სირიისა და საბჭოთა კავშირის სპეცსამსახურები იყვნენ 1979 წლის თებერვალში ირანის ისლამური ძალებმა დაშალა „სავაკი“, ხოლო ნასირი და კიდევ 19 მაღალჩინოსანი ოფიცერი დახრტიეს. საფრანგულიდან ტრომფატორად დაბრუნებულმა ათათოლა პომპინომ „სავაკის“ არქივები გაანადგურა და თავისი საიდუმლო პოლიტიკურ-ტერრესიული სპეცსამსახურის შექმნა დაიწყო.

1984 წელს ინფორმაციისა და ეროვნული უშიშროების სამინისტრო ინფორმაციის სამინისტროდ გადაკეთდა, თუქცა ფუნქციები იგივე დარჩა. სხვადასხვა დროს ხელმძღვანელობდნენ მოჰამედ რეზაშაჰი, ალი ფაჰლ-პაიანი, ღორი ნაჯაფაბადი და ალი ოურენი, რომლებიც ყველაფერს აკეთებდნენ ირანის ჩვეულებრივი და ბირთვული შეიარაღების გასაუქმებლად. ალი ოურენი ირანის ყველაზე კონსერვატიული ფრთის წარმომადგენლად ითვლება, სწორედ მისი ხელმძღვანელობისას დაწყდა ირანის ბირთვული პროგრამის განხორციელება, რისთვისაც ოურენმა საგარეო ორიენტრებიც შესაბამისად შეცვალა.

მეორე დონეზე: ალი ოურენი დაიდა 1955 წელს ირანის შაჰისთან პროიქციის ქსელა ნაკავანდში. 1980 წელს დასრულა ტექნოლოგიური კოლეჯი ქ. ფუმ-ბი. 1981-1986 წლებში თეირანის ორდო-ულ უნივერსიტეტისა აკადემიაში სწავლობდა ოურენისპროფესორის, 1997 წელს მი-ილი პროფესორის ზარიხი ეროვნული

უსაფრთხოების სპეციალიზაციით. აქტიურად მონაწილეობდა შაჰის წინააღმდეგ არალეგალურ ოპერაციებში, რის გამოც „საეკა“-მ მერ იბრუნებოდა. ლიბანში და პალესტინის საბრძოლო ბანაკებში გაიარა სპეციალური მომზადება.

1979 წლის რევოლუციის შემდეგ ირანის ძალიან სტრუქტურებსა და სპეცსამსახურებში ეკავა სხვადასხვა თანამდებობა. 1984-1985 წლებში აქტიურად მონაწილეობდა დაზვერვისა და უშიშროების სამინისტროს რეორგანიზაციის პროცესში. ამ ორგანიზაციის ხელმძღვანელად დანიშნამდე ეკავა ირანის ისლამური რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების ოურობილი სამსახურის უფროსის პოზიცია.

აღი თუნქის ხელმძღვანელობით გაუმართა რეგულარული და საერთაშორისო კავშირები. 2000 წლიდან ირანის სპეცსამსახურებმა ძალზე მჭიდრო კონტაქტი დაამყარეს რუსეთის, სომხეთისა და ბელარუსიის თავდაცვის სამინისტროებსა და სპეცსამსახურებთან. იმავე წლის სექტემბერში შედგა აღი თუნქისა და მამინდელი რუსეთის უშიშროების საბჭოს მდიონის, პეტრინის ყველაზე სახლი ჩინოვნიკის, სერგეი ივანოვის გასაღებულზე ბული შეხვედრა, სადაც ირანისთვის უახლესი სამხედრო ტექნიკის მიწოდების საკითხები განიხილეს.

ამჟამად ინფორმაციის სამინისტროს შტაბში 4000 კაცი და ათჯერ მეტი აგენტი და ინფორმანტია. ეს სპეცსამსახური მსოფლიოს 40-ზე მეტ ქვეყანაში, მათ შორის საქართველოში, მოქმედებს. უკვე გამოკვეთილი პარტნიორებიც: რუსეთი და სომხეთი, რომლებთანაც ახალი საგარეო-პოლიტიკური და სამხედრო-ეკონომიკური თანამშრომლობის ღირძი (თიერანი-მოსკოვი-ერევანი) ცალმხედ. იმის გარკვევა, თუ ვინ იქნება მათი ძირითადი მოწინააღმდეგე და ვის საპირისპიროდ იქნება მიმართული ეს „ღერძი“, „არსენალის“ მქონელები არ გაუჭირდება.

ამჟამად ირანის ინფორმაციის მინისტრი კორდინაციას უწევს ყველა სხვა სპეცსამსახურისა და საგარეო-რეგიონალური-ტერორისტული დაჯგუფებების საქმიანობას. მათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია „ისლამური რევოლუციის გუშაგთა კორპუსი“, რომელიც 1979 წლის მაისში შეიქმნა და ამჟამად 400 ათასამდე ფანტიკოს მებრძოლს აერთიანებს.

აშშ-ისა და საბჭოთა კავშირის ფარული ბრძოლა ირანში

აშშ-ის ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტო, ისევე როგორც საბჭოთა სპეცსამსახურები, აქტიურად მონაწილეობდნენ ირანის „შეიპოვებული საზარელი“

ში“. შაჰის დროს ამერიკელებს 50-75 მწვერავი ჰყავდათ ირანში, რომლებიც „საკვაიან“-მ მჭიდროდ თანამშრომლობდნენ. მათი მოავარი მოწინააღმდეგე საბჭოთა დაზვერვა იყო. 1974 წელს ცს-მა ირანში მოქმედი 67 საბჭოთა მწვერავი გამოაგლინა და სიხე „საკავა“-მ გადასცა. ამერიკის ეროვნული უშიშროების სააგენტომ, შაჰის ნებართვით, ირანში რადიოელექტრონული მოხმების რადიონიშნით იბეჭდი აგო, რომლებიც საბჭოთა კავშირის, ევკიპების, ერაყის, სირიისა და სხვა არაბული ქვეყნების ტერიტორიაზე ტექნიკურ დაზვერვას ეწეოდნენ.

ისლამური რევოლუციის შემდეგ ცს-ს უდიდესი პრობლემები ჰქონდა და აქვს ირანში აგენტების ინტელტრაციის (ანუ შტუგნიის და იქ დამკვიდრების) მხრივ. სამართლიანადაა მოთხოვნა აღნიშნოს, რომ ირანის შტაგის რელიგიური დიქტატორის ქვეყნებში აგენტურული მუშაობა ისტორიულად ურთულესი საქმეა. ადამსაღვრი დიქტატორული ქვეყნების მიმდევრები სპეციფიკა ისაა, რომ აგენტურული მუშაუკვა ასეთ ქვეყნებში თითქმის შეუძლებელი იყო და არის. იქ არ არსებობდა რეალური და ძლიერი შტაბილიზაცია, რომელთანაც შეიძლება ოპერატორული მუშაობა და კარგა სადაზვერვო პოზიციების მოპოვება-გამაგრება. გართულებული იყო ინფორმაციის სახლი წყაროს გადმოძიება. აღბათ, ეს იყო ძირითადი მიზეზი იმისა, რომ აშშ-ის სპეცსამსახურებს 1979 წლის ისლამური რევოლუცია და ქვეყნის სათავეში ფრედ-მეტსტრისების მოსვლა გამაუარბათ, რაც დღეისათვის მათ ერთ-ერთ ყველაზე დიდ მარცხადაა მიჩნეული.

საბჭოთა კავშირი ჯერ კიდევ სტალინის დროიდან „ოვლებით ჰამდა“ ირანს და ცდილობდა სამხრეთ კავკასიის საგარეო-პოლიტიკურ ჭადრაკის დაფაზე თურქეთის საპირწინედ გამოეყენებინა. ირანში ყოველივეს აქტიურად მოქმედდნენ საბჭოთა სპეცსამსახურები, რისი დასტურიც იყო თუნდაც 1943 წელს თიერანში ჩატარებული ინვლისის პრემიერ-მინისტრ ჩერჩილის, აშშ-ის პრეზიდენტ რუზველტისა და საბჭოთა ზღუადის, სტალინის, საიდუმლო შეხვედრა. მოკავშირეთა სპეცსამსახურების წარმატებული მოქმედებების გამო გერმანიის დაზვერვამ მაშინ ვერ შეძლო საბჭოთა მოლაპარაკების ჩაშლა და ამ ქვეყნებს შორის მტრობის ჩამოგდება, რაც შემდგომ მთორ მსოფლიო ომში დამარცხებდა დაუგდა. ირანში საბჭოთა დაზვერვის სამსახურში, ძირითადად, აზერბაიჯანელი და სომეხი ეროვნების ემიგრანტები და საბჭოთა მოქალაქეები (მაგ. ატაკიშები, ალანჯერდოვი, ახალგაზრდა ჰეიდარ ალიევი, ღაღაიკი, ვართანიანი და სხვები) იყვნენ, რომლებიც მძევთა გამო თანამშრომლობდნენ საბჭოთა კავშირთან.

ბევრი მათგანი საბჭოთა არალეგალურ დაზვერვაში ათწლეულების განმავლობაში დარჩა.

მთორ მსოფლიო ომის შემდეგ სტალინი არ ჩქარობდა ჩრდილოეთ ირანიდან საბჭოთა ჯარების გამოყვანას, რასაც ჯერ კიდევ 1921 წელს საბჭოთა კავშირ-ირანის შორის გაფორმებული ხელშეკრულების მე-6 პუნქტით ასახულებდა. მსოფლიო ჯარის დიდი ძალებისმგები მოხერხება საბჭოთა ჯარების ირანიდან გაყვანა. მიუხედავად ამისა, ირანში ასეულობით არალეგალური საბჭოთა მწვერავი ფარულად მოქმედებდა.

1953 წელს ამერიკელების ჩარევით მოსადიკის ხელისუფლება დაეკარა. ირანში დაზვერულობა ახალგაზრდა შაჰამ მუჰამედ რეზა ფეჰლევით ქვეყანაში ეკონომიკური და სოციალური რეფორმების გატარება დაიწყო. იმ პერიოდში ირანში მრავლად იყვნენ ამერიკელი, ინგლისელი და ფრანგი სამხედრო მრჩეველები და ამ ქვეყნების სპეცსამსახურების ოფიციალური წარმომადგენლები. საბჭოთა კავშირი განზე დარჩა და ამ დანაკარგის ანაზღურება ოპერატორულ-აგენტურული მუშაობის გააქტიურებით სცადა. საბჭოთა დაზვერვის რეზიდენტურა საელჩოს საფარვეშ მოქმედებდა და მას 1970-1979 წლებში საელჩოს პირველი მდივანი დმიტრი ეჟმინი ხელმძღვანელობდა. შაჰი რეზა ფეჰლევით ცდილობდა ჩრდილოეთ მიზეზბოლთან უპირატესად ეკონომიკური კავშირები დაეკავშირებინა. იმ პერიოდში დამოაგრდა ირან-სსრკ-ის გაზსადენის მშენებლობა და დაიწყო ძალზე იაფი ბუნებრივი გაზის მიმართი ირანიდან. ამ ხელშეკრულებიდან საბჭოთა კავშირი კოლოსალურ მოგებას იღებდა, რადგან იაფ ბუნებრივ გაზს თვითონ მოიხმარდა, ხოლო დასავლეთ და ადამსაღვრეთ კერპას ცი-მბირის გაზს გაცილებით ძვირად აწვდიდა.

დასავლეთის ქვეყნების პოზიციების გამყარება ირანში და თურქეთის ნატოს წევრობა საბჭოთა იმპერიისთვის მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური მაცხი იყო. ამიტომაც შაჰის რეჟიმის დამხობა საბჭოთა დაზვერვის უპირველეს ამოცანას წარმოადგენდა. კუშმდის კავშირზე ჰყავდა ირანის ოპოზიციის ლიდერები (მაგ. ჰასან ფარხანი) და შეიარაღებული ძალების ენ-შტაბის ეგერნელები, რომლებიც ფარულად გამოთქმდნენ უმცყოფილებას შაჰის რეჟიმით. ერთ-ერთი, კრძოდ, ეგერნალი მოპარბა, რომელიც რეგულარულად აწვდიდა საიდუმლო სამხედრო ინფორმაციას საბჭოთა დაზვერვას, „საკავა“-მ დააპატიმრა და 1978 წელს დახვრიტეს.

უფრო გაუმართლა კავკასიის მთორ აგენტს, ირანის განათლების სისტემის მადონჩინთან მოხელეს ალი რაბანის, რომელ-

იც ჯერ კიდევ 40-იანი წლებიდან მუშაობდა საბჭოთა დაზვერვაზე. რაბანი, რომლის კურატორი მაიორი გვეგინი ვერდიტოვი იყო, 1977 წელს დაკავეს. სასამართლომ სახელმწიფო განაჩენი გამოუტანა, თუმცა შაპია საბჭოთა აგენტები შეწყველა და პატიმრობით შეუკვალა.

1978 წელს „ცენტრმა“ კუზნეტი საფრანგოში, ემბრეკაში მყოფი ათათოლა პოშენის გარემოცვაში აგენტურის დასაჯავშნავად მოაქვინა. თუმცა მისა უშედეგოდ დასრულდა და კუზნეტი მოსკოვში დააბრუნეს.

იმ დროისთვის შაპის რეჟიმი იმდენად დაუსტრუტული იყო, რომ რამდენიმე თვეში სტუდენტებისა და რელიგიური დაჯგუფებების მრავალათასიან საპროტესტო გამოსვლებს ვეღარ გაუძლო და ისლამური რევოლუციის შეძლე დაეწყო. ქვეყნში მთელი ხელისუფლება მძიმე ფუნქციონირებისთვის აიღეს, რომელიც ათათოლა პოშენი ხელმძღვანელობდა. ამ მოუღონებელ საბჭოთა კავებას შეემა თური ანდოპოვმა მომენტალური რეაგირება მოახდინა და ირანში საბჭოთა დაზვერვის რეზიდენტად შედარებით ძალაგზავრდა ლიონელ შეპარმანი დანიშნა. მას დაევა ირან-საბჭოთა კავშირის ურთიერთობების გასაუმჯობესებლად შეშაპიანი თანერატულ-ავანტურული ღონისძიებების გატარება. თუმცა მალევე კოხეზი ნაცარში ჩაუვარდა, - ათათოლა პოშენი ამერიკაში და საბჭოთა კავშირში „სატანად“ და ირანის მტრებად შერაცხა. ირანში დაიწყო რეპრესიები საბჭოთა დაზვერვის მოხარო დასაყენების - ირანის სახალხო პარტიის (თუღე) წინააღმდეგ. საბჭოთა აგენტურის ათათოლა გვეგინად ეძებნენ, მათ შორის ირანის საპროსაზღვაო რეზიდენტი. 1984 წელს საბჭოთა დაზვერვაშიან თანამშრომლობის პირობებით დააპატიმრეს თავად ირანის ინფორმაციისა და კოორდული უშაპიანების მინისტრი ჰოსეინ ფარუხი.

ლეონიდ შეპარმანი 1983 წლის დასაწყისამდე დარჩა რეზიდენტად, წარმატების ვერ მიაღწია და უკან, „ცენტრში“ დაბრუნებული, დაექვეთნა. შემდეგი წლებში შეპარმანის მხსნელად გორბაჩოვის პრესტრეცია მოვიდნა. - 1989 წელს ის საბჭოთა დაზვერვის უფროსად დანიშნა, ხოლო 1991 წლის აგვისტოს პუტჩის შემდეგ ერთხანს კავებას თავმჯდომარის მოვალეობასაც ასრულებდა.

რუსეთის საექსპრესიოების მიერ 1992 წლის ნოემბერში აღკვეთილ იქნა სარაკეტო დარგის რუსი სპეციალისტების დიდი ჯგუფის ჩრდილოეთ-კორეასა და ირანში სამუშაოდ წასვლა.

(დასასრული შემდეგ ნომერში)
გენიკი პლადაშვილი

კვალიფიციური რეკრუტი

„არსენალი“ აგრძელებს რუბრიკას, რომელშიც კვალიფიციურ პასუხს გავცემთ ყველა დაინტერესებულ პირს მათთვის საინტერესო საკითხებზე. კითხვებზე უპასუხებს ასოციაცია „სამართალი და თავისუფლება“, რომელიც უფასო ორგანიზაციულ მომსახურებას სთავაზობს წევრადმდილობა და სამხედრო მოსამსახურეებს საკონტაქტო ტელეფონი: 95-89-80

— ვარ სამხედრო მოსამსახურე, ვმსახურობ კონტრაქტით. ავადმყოფობის გამო ავიღე შევადგენა, ვმკურნალობდი ორი თვის განმავლობაში. შევადგენის გასვლის შემდეგ დროულად ვერ მოვახერხე სამსახურში გამოცხადება. რა სახის პასუხისმგებლობა შეიძლება დამიკისხოს?

— იმ შემთხვევაში, თუ სამსახურში გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო საბატო მხეხობით, თქვენ პასუხისმგებლობა არ დაგეკისრებათ. წინააღმდეგ შემთხვევაში, პასუხს აგებთ ის საჯარო-სო სადისციპლინო კოდექსის მიხედვით, ან სისხლისსამართლებრივი წესით. თუ სამსახურში არ გამოცხადდით ორ დღე-ღამეზე მეტი ვადით, მაგრამ არა უმეტეს ათი დღისა, აღნიშნული ქმედება იქნება ადმინისტრაციულ პატიმრობას.

სამსახურში გამოუცხადებლობა თუ დღე-ღამეზე მეტი ხანგრძლივობით, მაგრამ არა უმეტეს ერთი თვისა, ისევე სამხედრო მოსამსახურის სამსახურებრივ შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

ხოლო გამოუცხადებლობა ერთ თვეზე მეტი ხანგრძლივობით, ისევე თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

— საქართველოს სამხედრო ძალების საჯარო-სო სადისციპლინო წესდების ერთ-ერთ მუხლში მითითებულია, რომ ჩხუბი, რომელიც სამხედრო მოსამსახურის მიერ ჩადენილი იქნება არაერთგზის, ისევე სამსახურებრივ დათხოვნით. თხოვ, განმარტოთ, რა იგულისხმება არაერთგზის ჩადენილ ქმედებაში.

— არაერთგზის ჩადენილად ითვლება დისციპლინური გადაცდომის, თუ სამხედრო მოსამსახურე დისციპლინური საჯარო-სო მოქმედების პერიოდში ხელმძღვრედ ჩადენის გადაცდომას, რომლისთვისაც ადრე დაეკისრა დისციპლინური საჯარო.

— სამხედრო სამსახურის გაგლისას ფუნქციების არა-

ჯეროვანი შესრულების გამო გამოიცხადებს საყვედური. რამდენი ხნის განმავლობაში მოქმედებს აღნიშნული დისციპლინური პასუხისმგებლობის ზომა?

— დისციპლინური პასუხისმგებლობის სახე - საყვედური, მოქმედებს ექვსი თვის განმავლობაში ბრძანების ძალაში შესვლის მომენტიდან. საყვედური აქტივობისთვის მოხსნადად ითვლება ექვსი თვის შემდეგ, თუ სამხედრო მოსამსახურე ამ ვადის განმავლობაში არ ჩადენს იგივე ან სხვა დისციპლინური გადაცდომას.

— რა ვადაში განიხილავს ადმინისტრაციული ორგანო დისციპლინური საქმესთან დაკავშირებულ საჩივარს?

— უფლებამოსილი ორგანო ვალდებულია საჩივარი განიხილოს მისი შესვლიდან 10 დღის ვადაში.

— დისციპლინური პასუხისმგებლობის ზომის გასაჩივრების შემთხვევაში შეჩერდება თუ არა სასჯელის აღსრულება?

— საჩივრის განხილვა შეჩერებს შეფარდებული პასუხისმგებლობის გამოყენებას. სასჯელი დაგეგმვრებათ იმ შემთხვევაში, თუ საჩივრის განხილვით ორგანო არ დააკმაყოფილებს თქვენს საჩივარს.

— თუ შეიძლება განმარტოთ, იმ შემთხვევაში, თუ ერთგვარ სამშვიდობო ოპერაციებში მონაწილე ქართველმა სამხედრომ ჩაიდინა დისციპლინური გადაცდომა, მაგ., არ დაემორჩილა ბრძანებას ან იჩხუბა, რომელი ქვეყნის კანონმდებლობით დაიცვება?

— საქართველოს საზღვრებს გარეთ ქვედადებული საქართველოს სამხედრო ქვედანაყოფების სამხედრო მოსამსახურეების მიმართ ვრცელდება საქართველოს კანონმდებლობა, თუ საერთაშორისო ხელშეკრულებით სხვა კარამ არა არის გათვალისწინებული. დისციპლინური გადაცდომის ჩადენის შემთხვევაში, პასუხისმგებლობა განისაზღვრება საქართველოს სამხედრო ძალების საჯარო-სო დისციპლინური წესდების მიხედვით.

მრი ლიბინდარული

ჩრდილოეთ ვიეტნამის ცაში გამართული საჰაერო ომი მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ ყველაზე დიდი და დრამატული საჰაერო შერკინება იყო. ამ ბრძოლაში, ორივე მხრიდან, მონაწილეობდა ათობით სხვადასხვა ტიპის თვითმფრინავი, მაგრამ მეორე მსოფლიო და კორეის (1951-1953) ომების მსგავსად, ბრძოლების უმრავლესობაში საბრძოლო თვითმფრინავების ორი ძირითადი ტიპი ფიგურირებდა.

გამანადგურებლის

ლექსიკონი სინაქსისი

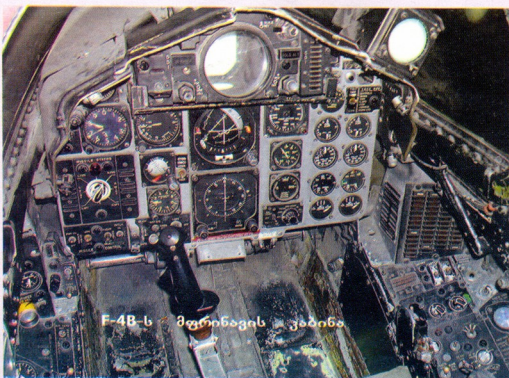
ვიეტნამის ომში ამერიკელებს ძირითად საჰაერო მებრძოლად ფორმა „ამკლონდელულისი“ მიერ შექმნილი საფეხური გამანადგურებელი F-4 „PHANTOM II“ ჰქონდა. თავდაპირველად, ეს მძიმე ორადგილიანი ორბრავიანი თვითმფრინავი, რომლის შექმნაზე მუშაობა 1957 წელს დაიწყო და რომლის პირველი პროტოტიპი ჰერში 1958 წლის 27 მაისს აფრინდა, ამერიკული ავიამხედრო პერსონალიზაციის თვითმფრინავი უზრუნველსაყოფად იყო გათვალისწინებული.

ლი. გასული საუკუნის 60-იანი წლების დასაწყისისთვის „PHANTOM II“, რომელსაც უკვე მოპოვებული ჰქონდა რამდენიმე მსოფლიო რეკორდი სიჩქარეში, ყველაზე პოპულარულ ამერიკულ საბრძოლო თვითმფრინავად იქცა. F-4-ის უდავო უპირატესობა იყო იმ დროისთვის საკმაოდ მაღალი საფრენისი მასასათბულები, მძლავრი საბრძოლო რადიოლოკაციური სადგური და შეარჩევის კომპლექსი, რომლის შემადგენლობაშიც შედიოდა „პერი-პერი“ კლასის

რაკეტები AIM-9 „საღვინდარი“ მოქმედების ახლო რადიუსით (თიხი ერთეული) და ამავე კლასის, ოღონდ საშუალო დისტანციებზე მოქმედების, AIM-7 „SPERROU“.

ვიეტნამის ომის დაწყებისთვის, ამერიკული საზღვაო ავიაცია შეარჩეული იყო საფეხური გამანადგურებლებით F-4B, მოგვიანებით მათ შეუერთდნენ მოდერნიზებული F-4J-ები.

„PHANTOM“-ის პრისანე მტრად ვიეტნამის ომში იქცა, 1958 წელს შექმნილი საბჭოთა საფრინტო გამანადგურებელი მიგ-21, რომლის პირველი პროტოტიპი E-5 ჰერში 1956 წლის 9 იანვარს აფრინდა. ამერიკელისაგან განსხვავებით, საბჭოთა თვით-

F-4B-ის მფრინავის კაბინა

მიგ-21-ის მფრინავის კაბინა

მზრნი უშუალოდ ფრანტის ზაზის თავზე მოქმედებისათვის იყო განკუთვნილი და სხვა „წინით კატეგორიას“ განკუთვნილი (ვერტეხში გამოყენებული მოდიფიკაციების ნორმალური ასაფრენი მასა არ აღემატებოდა 8000 კგ-ს). სწორედ ამიტომაც მისი ფრენის მანძილი არ აღემატებოდა 1500 კმ-ს, მაგრამ სხვა საფრენის მასასათვისების მიხედვით (მაქსიმალური სიჩქარე 2175-2300 კმ/სთ, პრაქტიკული ჯერ 18000-19000) ის არ ჩამორჩებოდა თავის აგრესიულ გეო-ტექს. სამაგიეროდ, შეიარაღების შემადგენლობის მიხედვით მიგ-21 თბილის პოზიციას „PHANTOM“-თან. ის შეიარაღებული იყო ორი (შემდგომში ოთხი) საშუალო დისტანციურ მოქმედი „პერი-პერი“-ს კლასის რაკეტით P-3C და „PHANTOM“-თან შედარებით ერთი 23 ან 30მმ-იანი საბრძოლო ქვე-მიხი.

აღსანიშნავია ისიც, რომ მიგ-21-ის სერიულ წარმოებაში წვლილი მიუძღვის

ტიპი	მიგ-21ПФ
ფრთის: გაქანი	7,158
ფართობი	23,0082
თვითმფრინავის: სიგრძე	14,108
სიმაღლე	4,718
წონა: ცარიელის	5150კგ
ნორმალური ასაფრენი	7750კგ
მაქსიმალური ასაფრენი	9080კგ
საწვავის	2280კგ
ძრავის ტიპი	ერთი ტურ-ბორეაქტიული ფორსირებული P-11D2-300
წევა არაფორსირებული	1x6120 კგ, ძალა
მაქსიმალური სიჩქარე: დიდ სიმაღლეზე	2175კმ/სთ
მიწასთან	1300კმ/სთ
ფრენის მანძილი: დამატებითი საწვავის ავზის გარეშე	1600კმ
ერთი დამატებითი საწვავის ავზით	1900კმ
პრაქტიკული ქერი	190008
მაქს. სივრცითი სიჩქარე	8
ეკიპაჟი	1 კაცი

ტიპი	F-4B
ფრთის: გაქანი	11,708
ფართობი	49,2382
თვითმფრინავის: სიგრძე	17,788
სიმაღლე	4,968
წონა: ცარიელის	12701კგ
ნორმალური ასაფრენი	17501კგ
მაქსიმალური ასაფრენი	20231კგ
ძრავის ტიპი	ორი ტურ-ბორეაქტიული ფორსირებული General Electric J-79-GE-8
წევა ფორსირებულ	2x7711კგ, ძალა
მაქსიმალური სიჩქარე: დიდ სიმაღლეზე	2390კმ/სთ
მიწასთან	1450კმ/სთ
მოქმედების საბრძოლო რადიუსი	644კმ
პრაქტიკული ქერი	188988
ეკიპაჟი	2 კაცი

თბილისის დიმიტროვის სახელობის 31-ე საავიაციო ქარხანასაც. თავდაპირველად, როდესაც წარმატებით დასრულდა თვითმფრინავი E-5-ის (მოხუცი მიგ-21) საქონი გამოცდები, მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება თბილისის საავიაციო ქარხანაში მისი მჭირ-ეტირულ წარმოებაში გაშვების შესახებ. 1957 წლის განმავლობაში ამ თვითმფრინავის მხოლოდ 10 ერთეული ავიდა. ჩვენი ქარხანა შეუდგომდა საკმარის ატკურად მონაწილეობდა თვითმფრინავის მოდერნიზებაში. 1962 წლიდან კი თბილისის 31-ე ქარხანაში დაიწყო მიგ-21-ის ორადგილიანი მოდიფიკაციის მიგ-21У-ს წარმოება (მიგ-21Ф-13-ის ორადგილიანი ვარიანტი). მისი წარმოება გაგრძელდა ითხ წელიწადს და დასრულდა 1966 წელს, 181 თვითმფრინავის გამოშვებით. ამავე წელს დაიწყო უფრო სრულყოფილი ვარიანტის – მიგ-21УС-ის ავება, რომელიც 1971 წელს დასრულდა 1133 თვითმფრინავის წარმოებით. 1971 წლის მთვე ნახევრიდან ქარხანა შეუდგა მიგ-21-ის ყველაზე სრულყოფილი ორადგილიანი მოდიფიკაციის – მიგ-21УБ-ის წარმოებას. ამ თვითმფრინავის მშენებლობა თბილისში 14 წელს გაგრძელდა და 343 მიგ-

21УМ-ის გამოშვებით დასრულდა. 1985 წელს ქარხანამ შეწყვიტა მიგ-ების წარმოება და მთლიანად Су-25-ის წარმოებაზე გადავიდა.

2001 წელს, თბილისის საავიაციო ქარხნის მესამე წლისთავისთვის, გამოვიდა საფოსტო მარკა, რომელზეც გამოსახულია მიგ-21УБ.

როგორც ვხედავთ, მიგ-21 და F-4 ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებული თვითმფრინავებია როგორც დანიშნულების, ასევე კლასის მიხედვით.

„ტოქიოს ინციდენტის“ შემდეგ, გრძელ, 1964 წლის 2 აგვისტოს, როდესაც აგრესიულ საესკადრო ნაღმონებს „ჰელიოს“-სა და „ტენერ ჯი“-ს ვიეტნამურ სატორპედო კატერბთან (სწორედ ეს გახლდათ ვიეტნამის ომის დაწყების ოფიციალური მიზეზი) შეტაკება მოუხდა, აშშ-მა გადაწყვიტა ვიეტნამის დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ საჰაერო ომის დაწყება. 1964 წლის 5 აგვისტოს ავიამხი „კონსტელიმ“-დან აფრინდა F-4B-მა დაბომბეს სატორპედო კატერბების ბაზა – ეს იყო „PHANTOM“-ის პირველი საბრძოლო გაფრენა ვიეტნამის ომში.

ბულგარეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების მიგ-21УС, რომელიც თბილისის საავიაციო ქარხანაშია აწყობილი

რუმინეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების MiG-21MF

ომის დაწყებისთვის ევენტების სამხედრო-საჰაერო ძალებს ჰქონდა მხოლოდ ჩინური წარმოების 25 ბევრადელი მიგ-17 და 4 საბჭოთა მიგ-15ბის. ამ უმნიშვნელო ძალებით კი ევენტამს არ შეძლო წინააღმდეგობის გაწევა ამერიკელებისათვის.

პირველად „PHANTOM“-ი და მიგ-17 ერთმანეთს პირველად 1965 წლის 2 აპრილს შეხვდნენ, მაგრამ შეტაკება უშედეგოდ დასრულდა. სამხედრო-საჰაერო ბრძოლა F-4-ის მონაწილეობით 9 აპრილს მოხდა: 8 სათისა და 40 წუთით ავიამხედ „რეიჯერ“-დან აფრინებელი F-4B ზღვის თავზე შეხდა იმის მიგ-17-ს. ერთ-ერთი რაკეტა „სპაროუ“-ით ჩამოაფრეს, მაგრამ კიტა ხნის შემდეგ მორე მიგ-17 „PHANTOM“-ის უკან მოექცა და საბირტო ქვევებით ცეცხლი გაუხსნა. დაიღუპა „PHANTOM“-ის ეკიპაჟის ორივე წევრი. არც ამერიკელები დარჩნენ ვალში – იმავე დღეს ავიამხედ „მოდელი“-დან აფრინებლმა F-4B-მ პაოთინის თავზე ჩამოაფრეს მიგ-17.

1966 წლის თებერვლიდან F-4-ის მტრე ქვევით გახდნენ ზებერვითი მიგ-21ფ-13 (ნაწილი ჩინოსლავიკური წარმოების იყო) და მიგ-21ფ-ბ-ები (მიგ-21ფ-ის

საექსპლოატო ვარიანტი). ამერიკელმა სამხედროებმა მაინცდამაინც არ გაუწვიეს ანგარიში ევენტამლების შეარაღებაში გამოჩენილ ახალ თვითმფრინავებს. ევანთ, მღაერი რადიოლოკაციური საღაური, მღალი ჩქაროსული და საფრენისონი მასასაოფლები, შერწყმული თვითმფრინავის გამოყენების ახალ ტექტიკასთან, უზრუნველყოფდა თვითმფრინავის საბრძოლო უპირატესობას, მაგრამ გაცდილებით მოხუკე მიგ-21-თან შეჯახების შედეგად F-4-ები დამარცხების დამარცხებაზე განიცდიდნენ. 1966 წლის მარტიდან დეკემბრამდე ამერიკელებმა საჰაერო ბრძოლებში დაკარგეს 47 თვითმფრინავი და გაანადგურეს მოწინააღმდეგის მხოლოდ 12 გამანადგურებელი.

საჰაერო ბრძოლების დროს თავი იჩინა F-4-ის ფრთაზე დიდმა დატვირთვამ, მოხვევის შედარებით დაბალმა კუთხურმა სიჩქარემ და დაბალმა საექსპლოატაციო გადტვირთვამ (6,0 მიგ-21ფ-ბ-ის 8,0-ის წინააღმდეგ). „PHANTOM“-ი სავრინობდა თმობა პოზიციას წვეთი შეარაღებაში: ნორმალური ასაფრენი მასისა, F-4B-თვის ის შეადგენდა 0,74 ერთეულს, ხოლო მიგ-21ფ-სათვის – 0,79 ერთეული. ნალო ჰქონდა F-4-ის აფრინამაქსაც: პოზიციონალური ფრისხმულობის თავისებური კონსტრუქციის გამო, თვითმფრინავი ხშირად ვარდებდა პრეტენდენტ მტრისკენ, რომლიდანაც საშუალო კვალიფიკაციის მტრისთვის პრეტენდენტად არ გაიჩნდა გამოსვლის შანსი. 1971 წლამდე მხოლოდ მტრისკენ ჩაყარნის გამო, ამერიკელებმა დაკარგეს 79 „PHANTOM“-ი. მტრისთვისა და ოპერატორის კანონი გადტვირთი იყო ათასგვარი მოწყობილობითა და გადამამუშავი, მაგრამ „PHANTOM“-ს ჰქონდა ამაყრა უპირატესობებიც და პირველ რგვში გაქნებით მასასაოფლების მიხედვით: 600-დან 1100კმ-ზე სიჩქარის გასავთარებლად F-4B-ს სჭირდებოდა 20წმ, მაშინ როდესაც იმავე სიჩქარის გასავთარე-

ბლად მიგ-21-ს ესაჭიროებოდა 27წმ. გარდა ამისა, დღებითი როლი თმამა ეკიპაჟის შეხვედრებში მორე წვერის შეგვამაც: მტრისთვის ვერადლება კონცენტრირებული იყო მხოლოდ პოლოტირებაზე, საჰაერო მდგომარეობას კი ოპერატორი აკონტროლებდა.

რა თქმა უნდა, თავისი უარყოფითი მხარეები ჰქონდა მიგ-21-საც და ეს უპირველესად დაკუმარებული იყო რადიოლოკაციური სამხმის მოქმედების დაბალ რადიუსსა და კანონში დავიწებულ ინტეგრირებულ სამოხმის ნაწიის ცვლად აღქმულობასთან. გარდა ამისა, შეარაღების ვარიანტების შესაცვლელად მტრისთვის ერთ-ერთი ხელი უნდა მოეშორებინა სამართავი პულტიდან.

პირველი ბრძოლა მიგ-21-ის გამოყენებით ევენტამში 1966 წლის 23 აპრილს გაიმართა და უშედეგოდ დასრულდა. 26 აპრილს „PHANTOM“-მა პირველი მიგ-21 ჩამოაფრეს და ანგარიში გახსნა ამ გამანადგურებლების შერევაში, რომელიც 25 წლის განმავლობაში სხვადასხვა სტრატეგიული კონფლიქტში გაგრძელდა.

ახალი მიგ-21-ის გამოჩენამ ამერიკელი სამხედროები აძილა, შეცვალათ გამანადგურებელი ავიაციის გამოყენების ტაქტიკა. ჩვეულებისამებრ, მიგ-21 შეტევებზე ასე გადადიოდა: ზებერვითი სიჩქარით შედიოდა მოწინააღმდეგის უკან ნახევრადსფეროში, ესროდა ერთ ან ორ რაკეტას და კვლავ ზებერვითი სიჩქარით უკან დაიხვედა.

1967 წლის მოწინააღმდეგის საბოლოო და ტაქტიკური მომზადების გაუმჯობესებითა და შეარაღებაში მიღებული „PHANTOM“-ის მოდერნიზებული ვარიანტის F-4-ის წყალობით ამერიკელებმა შეძლეს დანაკარგის 15 თვითმფრინავამდე შემცირება. სულ კი იმის მცდელობის პირველ პერიოდში – 1965 წლის აპრილიდან 1968 წლის ნოემბრამდე – ევენტამის თავზე გაიმართა 268 საჰაერო ბრძოლა, რომელთა დრო-

ისრაელის F-4

საც ჩამოაგდეს 244 ამერიკელი და 85 ვიეტნამური თვითმფრინავი.

1968 წლის მასის, პარიზში, დაიწყო მოლაპარაკებები ვიეტნამსა და აშშ-ს შორის კონფლიქტის მშვიდობიანი გზით მოგვარების თაობაზე. მოლაპარაკებების ფარგლებში ამერიკელებს 1-ლი ნოემბრიდან უნდა შეწყვეტოდა ვიეტნამის დაბომბვა. დროებითი სამშვიდობო დეკლარებულიც ისარგებლა ირივე მხარე: სამთავრო კავშირში ვიეტნამს გადასცა მოდერნიზებული MiG-21PFM, MiG-21PFM და MiG-21PFL-ები. არც ამერიკელებმა დაკარგეს უკმაღლო და ცვლილა გამანადგურებელი შეწირეთ გადაიარაღეს ახალი საბრტე ქვეშეობით.

1971 წლის 16 აპრილს ორი MiG-21PFM ჩართეს მოძრაობაში 12 „PHANTOM“-თან. ირივე ვიეტნამური თვითმფრინავი ჩამოაგდეს.

27 აპრილს „PHANTOM“-ების რგოლი შეტეობდა MiG-21PFM-ის წყევლს და ერთი თვითმფრინავი დაკარგა.

6 მაისს F-4-სა და MiG-21-ის თითო წყევლს შორის გამართული ბრძოლა ერთი MiG-21-ის განადგურებით დასრულდა. იმავე დღეს F-4-ის რგოლი ჩაება ბრძოლაში თითხი MiG-21PFM-თან, რომლის დროსაც ერთი MiG-21-ის მძიმე დაზიანებით ისროლეს ქვესი რაკეტა, მაგრამ გაძლიერდა მჭიდროვან შუღლი მათი აცდელა და საბოლოოდ ბრძოლა ერთი MiG-21-ის ჩამოვლევით დასრულდა.

ერთ-ერთი ბრძოლის დროს, 10 მაისს, მუზილით აერიდობის დღეობისთვის საფრანგულ აფრინდა MiG-17-ების ერთი რგოლი. MiG-ები დასაშვებ მინიმალურ სიმაღლეზე ფრენის წყალობით გაიქცნენ სამხრეთზე შეტევისთანავე ჩამოაგდეს ერთი „PHANTOM“-ი. რგოლის მორე წყევლი ასევე მძიმე დაზიანებით ჩაება F-4-ის თიხელებთან, რომელიც ერთი MiG-17-ის ჩამოვლევით დასრულდა. ამ საპყრო ბრძოლაში ვიეტნამელებს საშუალება მისცა ბოლოკურული აერიდობიდან აფრინათ ორი MiG-21, რომლებსაც „პორცედიან“ (უმაღლესი პილოტაჟის ფეფრა) ჰკისის სიმაღლეზე შუტერებს ასევე რაიფონის F-4-ებს და ირივე მხოლოდ ორი P-3C-ის რაკეტით ჩამოაგდეს.

1972 წლის სექტემბერში გაიმართა ერთადერთი საპყრო ბრძოლა, რომელშიც „PHANTOM“-ის წინააღმდეგ საპყრო მფრინავი ბრძოლა, რა თქმა უნდა, ვიეტნამის მხარეს, ორადგედიან სასწავლო MiG-21YSC-ზე, რომელსაც ამ მოქმეტისათვის არ გაჩნდა შეიარაღება, ვიეტნამელი მფრინავი და საპყრო ინსტრუქტორი პილოტების ტყეიკას ამუშავებდნენ. აერიდობიდან 8კმ-ის მოშორებით მათ შეატყობინეს დაბლა სიმაღლეზე მფრინი „PHANTOM“-ების რგოლის მოახლოების შესახებ. ამ დროისთვის MiG-ის პორტზე საწვავის რაიფონება მხოლოდ 800 ლს შეადგენდა. საპყრო ინსტრუქტორი

შეეცადა თავი აერიდებინა ბრძოლისათვის და სრიალით გაეკეთებოდა „ჰაისის“ საშუალებით ხელი შეუშალა „PHANTOM“-ების პირველი წყევლის შეტევას.

მოკეიანებით MiG-21YSC-ს ორჯერ ესროლეს რაკეტები, მაგრამ ფორსაზე გაეკეთებოდა ვიარაჟის წყალობით რაკეტები ასცდა თვითმფრინავს. სამეფროდ, ფორსაის კამერის ჩართვამ საწვავი მთლიანად შიანთა და გაიპაჟა მთელი სწორი გადწყვეტილება — კატაპულტარება. საბოლოოდ, MiG-1 მანც ჩამოაგდეს, თუქცა მას შემდეგ, რაც ის გაიპაჟა დატერა.

ამ 12 დღეობის განმავლობაში, რომლის დროსაც მიმდინარეობდა ოპერაცია „ლაინდერ-2“ (ის მონად ისახავდა ჩრდილო ვიეტნამის ინფრასტრუქტურის განადგურებას სტრატეგიული ბომბარჟინის, B-52-ის დღი რაიფონებით გამოქვების საშუალებით), ჩამოაგდეს 10 ამერიკელი თვითმფრინავი (მათ შორის 7 „ფანტომი“) და მხოლოდ სამი MiG-21.

1972 წლის 22 დეკემბრის ამერიკელებთან დასაპირისპირებლად ცამე აფრინდა ორი MiG-21, რომელიდან ერთი „PHANTOM“-მა ჩამოაგდო.

28 დეკემბრის ამერიკელი თვითმფრინავის ჯგუფის გზის გადასაწყველად აერიდობი ნოი-ბაიდან აფრინდა ორი მორე ვიეტნამელი MiG-21. სიმაღლის ადებისა და მოტრიალების შემდეგ მიმეცა დაახლოებით რვა კილომეტრის დამოშებით აღმთიან „PHANTOM“-ების რგოლი. ამერიკელებმა გვიან შეამჩნიეს მოწინააღმდეგე, რის გამოც ბრძოლის დაწყებისთანავე რაკეტით ჩამოაგდეს ერთი F-4. შეტევის შემდეგ, მიმეცა დაიპირუნდა წამეფანს და ამ დროს ვიეტნამური წყევლის მეთაურმა კიდე ორი F-4 შეამჩნია. ერთგვარი მანერის საშუალებით, მან გაარდვა ამერიკელების საბრძოლო მწყობრი და „კუდზე დააგდო“ ერთ-ერთი „PHANTOM“-ს. დაიწყო ორი ცალკეული მანერირებული ბრძოლა. წამეფანმა MiG-მა მგვერდი მანერის საშუალებით შეძლო კიდეან F-4-ის მოშორება, ხოლო მიმე-

ლმა გამოეცნა თავისი თვითმფრინავის ცეფლაზე დღი კოზირი — სიმსუბუქე და ნახევარმარეუვის გაკეთებისას საბრტე ქვეშეობი დაცხრილ „PHANTOM“-ი, რომელიც მამივე აფეფა, ბრძოლიდან გასვლისას ამერიკელი რაკეტის ნამსხრევებით დაზანდა მიმეცა თვითმფრინავი, რომელიც ფრულაფეფან რამეფრინ მტერთან აფეფა და რაკეტის ნამსხრევებმა დაზანდა MiG-ის მართვის სისტემა და მფრინავმა კატაპულტარება მოახერხა.

ვიეტნამის ომში ბოლო საპყრო გამრევება (ამერიკელი მინაცემებით 197-ე) „PHANTOM“-მა 1973 წლის 12 აპრილს მოიპოვა. აფამხი „მოდეივის“ გეგმიდან აფრინდეს F-4-მა (პილოტი ვიეტორ კოეალესი) რაკეტა „საღეფრინდით“ გამანადგურებელი MiG-17 ჩამოაგდო. ბედის ბრინი, კოეალესის F-4 იფე უკანასკელი „PHANTOM“-ი, რომელიც ორი დღის შემდეგ ჩამოაგდეს (მფრინავმა და ოპერატორმა კატაპულტარება მოახერხეს).

1973 წლის 27 ანერის აშშ-მა ვიეტნამიდან ვარების გეგმვა დაიწყო.

გმრების ომი ქნის ვიეტნამში „PHANTOM“-ის ცეფლაზე შედეგან ეკიპაჟ აფრინს მფრინავი რინ და ოპერატორი ბეფე, რომლებსაც ხოთი MiG-21 ჩამოაგდეს, რეფრინს მფრინავი კი ვიეტნამის ჰს ენტოე, რომელიც 36 ამერიკელი თვითმფრინავს შეტეობდა, მათგან ერთი, რომელსაც ამერიკელი გამანადგურებელი აფეფრთის მეთაური პოლკოვნიკი ფოლინი მართავდა, ჩამოაგდეს.

საბოლოოდ ვიეტნამის ომი „PHANTOM“-ის დასრულებით დასრულდა. საბრძოლო მოქმედების მთელი პერიოდის განმავლობაში, 1966 წლიდან 1972 წლამდე, ჩამოაგდეს 54 MiG-21 და 103 „PHANTOM“-ი. წესისამეტი, ერთი „PHANTOM“-ის ჩამოაგდეს ორი მფრინავის დაღეუბა ან ტყვედ ჩაყარდა მოპყვეფა ხოლმე სხვათა შორის, ერთი დაყარული „PHANTOM“-ი ამერიკელ გადასახდების გეგმიდან უღეფრდა ომ ფასად, რომელიც თავისუფლად შეიძლებოდა სამი MiG-21-ის ყიფა.

1990-იანი წლები. MiG-21YM თბილისის 31-ე საავიაციო ქარხნის 5-ე საამსნოობო საამქრობო ანკოზის დროს (ტვითმფრინავის კოლხე ნათლად ჩანს საპროექტოლის სამხედრო გერბი).

ვეტნამის ომი 1972 წელს დასრულდა, მაგრამ არა MiG-21-ისა და „PHANTOM“-ებისათვის.

ვეტნამის ომის შემდეგ, საჰაერო საავიაციო ქიმიის გენია არავისთვის იმსახურა თავი ახლი აღმოსავლეთის სამხედრო კონფლიქტებში. არაბულ ქვეყნებში მოხედრობა ასეულობით „ოცდარეზის“ არ გამოტოვებია ამ რეგიონში არც ერთი სამხედრო კონფლიქტი. ცველსავე ჯერო MiG-21 ჰყავდა ვეტიკტს, რომლის მაქსიმალური რაოდენობა მხოლოდ 1500 ერთეული აღემატებოდა. ვეტიკტში MiG-21-ების ასეთი დიდი რაოდენობით ჩატანა განპირობებული იყო წილისა და სერვისის კამოლის ადგილი, რომლის შემცირებაც საჰაერო ფანტასიისა და სავიაციო სტრატეგის დახმარებით მიმდინარეობდა. ბუნებრივად ვეტიკტს აქტიურად გამოიყენებდა „საჰაერო საჰაერო“ ისრაელი-ვეტიკტის ომის დროს, რომელიც ხუთ 17 თვის გაგრძელდა და რომლის დროსაც 50 საჰაერო ბრძოლა გამოიშვა.

ისრაელის სამხედრო ავიაციის (და „PHANTOM“-ის ბიოგრაფიაში) ისტორიაში მათი ასეთი ჩანაწერი 1973 წლის 21 თებერვლიდან, როდესაც საჰაერო-საჰაერო შედეგის გამო ერთმანეთს F-4-ის წყვილმა ავიაციამანია „არაბი აროლანის“ კუთვნილი სამეზავრო „პონე 727“ ჩამოაფლი. ინციდენტს 216 კაცი ემსხვერპლა.

23 ოქტომბრის MiG-21-ის რეგულბა შეტემა F-4-ის ოთხეულს ბრძოლა, რომელიც ურტყისწვილად ვერტიკალურად და ჯორაფხეზე მიმდინარეობდა, ერთი „PHANTOM“-ის ჩამოვლით დასრულდა. იმავე დღეს, ფონტის სხვა ნაწილები ექვსი MiG-21-ისა და „PHANTOM“-ის რეგულბა შორის გამართულ სამხედრო ბრძოლა ორი „PHANTOM“-ის ჩამოვლით დასრულდა.

19 აპრილს ლიბანის თავზე ექვსმა ვეტიკტურმა MiG-21-მა შეტემა ებრაული „PHANTOM“-ების ორ რეგულბა. ვეტიკტურების ოთხი P-3C-ის ტიპის რაკეტით ორი F-4E ჩამოაფლეს. იმავე დღეს ოთხი MiG-21-ს

ამხენვე „PHANTOM“-ს ორ „MIRAGE“-ს დაუბრძოდა. ამ ბრძოლაში განადგურდა ორი MiG-ი და ამხენვე F-4E.

ვეტიკტის სამხედრო-საჰაერო ძალების სარდლობის ოფიციალური განცხადების თანახმად, 260 საჰაერო ბრძოლაში განადგურდა მოწინააღმდეგის 101 თვითმფრინავი და დაიკარგა 56 MiG-21.

არაბულბა ვეტიკტა სახელი MiG-21-მა 1973 წლის 6 ოქტომბრის დაწყებულ ისრაელ-სირიის სამხედრო კონფლიქტში, სადაც ის ცველ შეხვდა თავის ძველ ნაცემს – გამანადგურებელ „PHANTOM“-ს. შეარაღებულ დახმარების დროს დაწყებული ორივე თვითმფრინავი აქტიურად ჩაერთო საბრძოლო მოქმედებებში. პირველი საჰაერო შეტევა გამოიშვა 7 ოქტომბრის. გამოიწილას, სირიის ავიაცია დაიბრუნა ვეტიკტაზე აფრთხილი ექვსი MiG-21PF, რომლებიც აფრთხილი შეიხედნენ ვეტიკტაში მოხვედრილ ექვსი „PHANTOM“-ი და ორი „MIRAGE“-ს. წამყვანი ბრძანების თანახმად, სირიელი მფრინავები ნაგებობების შემდეგ წველი-წველიად გადავიდნენ შეტევაზე. სირიელი MiG-ების დახმარებაც ისრაელის მფრინავებს მარცხნივ გადაუხვეს და მათ შესასხვებლად წამოვიდნენ. სირიელი მფრინავების მეთაურს, რომელიც „PHANTOM“-ების პირველ წველზე შეტევას ცდილობდა, თავად შეტემა მოწინააღმდეგის მფრინველი წველი, მაგრამ რაკეტასწინააღმდეგო მანქრის მოშალებით მან ავიცლა რაკეტა და მფრინავი მანქრე გააკეთა მარცხნივ. მას დადევნებულმა „PHANTOM“-ის მფრინავმა ვერ მოასწრო თვითმფრინავის პიკედრ გამოფანა და კოლეს შესაფლა.

კოტა ხნის შემდეგ, MiG-ების მფრინველებმა შეტემა „PHANTOM“-ების მფრინველს. პირველივე შეტევაზე სირიელმა მფრინავმა 800-1000მ დისტანციიდან რაკეტით ჩამოაფლი ერთი F-4, მაგრამ მალე ის თავად ააფეთქდა ერთეულმა „MIRAGE“-მა. მფრინავმა მოასწრო კატაულტერება. MiG-21-ების მესამე წველის წამყვანმა მფრინავ-

მა ჩამოაფლი მესამე წველის კოდე ერთი „PHANTOM“-ი.

ბრძოლის შემდეგ ჩამოაფლეს სამი „PHANTOM“-ი და ამხენვე MiG-21, დაღუპა ერთი სირიელი და ორი ებრაელი მფრინავი.

ამ კონფლიქტში 11 ოქტომბერი ცველავ შედეგად იქცა – სირიელებმა ჩამოაფლეს 56 ებრაელი თვითმფრინავი, მათგან 10 – MiG-21-ის მფრინავებს, მაგრამ მფრინავების დაღუპილ ტაქტიკურ-ტექნიკური მომხმარებლის დროს გამო ხშირად დიდ დანაკარგს განიცდიდა სირიელი ავიაციაც. იგი შემთხვევები, როდესაც საჰაერო ბრძოლის დროს წამყვანი და წამყვანი მფრინავები კარგადნერ ერთმანეთთან ვიზუალურ კონტაქტს არ ბრძოლაში ჩამოვლით სულაც აფრთხილებიან ერთმანეთი.

საშუაწრიოდ, ზუსტად რაოდენობა იმ თვითმფრინავების, რომელიც კონფლიქტის მსვლელების 19 დღის განმავლობაში ჩამოაფლეს, არ არის დადგენილი. ორივე მხარე მალედა საკუთარ და, რა თქმა უნდა, აზიარდება მოწინააღმდეგის დანაკარგს. მაგრამ ფაქტი ფაქტად რჩება – MiG-21-მა ცველ ავიცა თავის მფრინველ ობიექტს. ამიტომაც ისრაელის საჰაერო-საჰაერო ცველიანად ცდილობდნენ სირიელი ზეღმა ჩამოაფლეს.

მაღელ ისრაელის საჰაერო-საჰაერო გეგმები საიდუმლო ობიექტია, კოლორი დასახელებით „პენიცილინი“, რომლის დროსაც უნდა გაეტყვისნათ თვითმფრინავი. ისრაელის საჰაერო-საჰაერო განხილვანები თვითმფრინავის ზეღმა ჩამოაფლეს რამდენიმე ვარიანტს: თვითმფრინავისთვის ჰაერში გზის გადაჭრა და მისი იძულებით დაშლა; ერთი ერთი არაბული ქვეყნის სამხედრო-საჰაერო ძალების შემადგენლობაში აფრთხილას ჩანერგვა ან არაბი მფრინავის მოსიყვანა. მოუხედავად იმისა, რომ არაბი ოფიცერი მფრინავი ცველავ პირველადიერული იყო სამხედროების და მისი მოხილვის ალბათობაც ნაკლებად არსებობდა, არჩენილი მონაცემები გათანაბრებულ შეჩერა. „მოხდა“ არჩენილი ვეტიკტებზე მფრინავ ზურან კარლოსიშე შეჩერა. მას MiG-21-ის გატაცების სანაცვადი ერთი მილიონი დოლარი შესთავაზეს, მაგრამ მან ფიქლის დირიგების შეჩერაფრება ატვირთა და ცველავი თავის მეთაურობას მოახსენა. პირველი მარცხიდან კოტა ხნის შემდეგ ებრაელებს ბუდმა გაუცხილ: MiG-21-ის გატაცებაზე დათანხმდა ვეტიკტის სამხედრო მფრინავი მფრინ რაღვა, რომელიც 1966 წლის 14 ავისტის MiG-21 ისრაელის სამხედრო სამხედრო ბაზის აეროდრომზე დასვა.

მაგრამ, კიდევ დაიწყებდა ისრაელი-ვეტიკტის ომი, MiG-21-ის მანამდე მოუწია მონაწილობა აფრთხი კონტრინტებში მიმდინარე სირიელი მფრინავების ბუდმა გაუცხილ. მას საჰაერო აქტიურად იყენებდნენ 1961 წელს ანგოლაში დაწყებულ სამხედრო კონფლიქტშიც პირ-

ტუგალიელი კოლინისტების წინააღმდეგ. შემდეგ კი უკვე ანგოლის სამოქალაქო ომში. 1967-70 წლებში МиГ-21 მონაწილეობდა ნიგერიის სამოქალაქო ომშიც.

МиГ-21-ები იბრძოდნენ ინდოეთსა და პაკისტანს შორის სამხედრო კონფლიქტის დროსაც, სადაც საბჭოთა გამანადგურებლის მეტოქეები, ძირითადად, ფრანგული „MIRAGE III“-ები და ამერიკული F-104-ები იყვნენ. სხვათა შორის, ერთხანს ინდოეთი თავადც აგებდა МиГ-21ФЛ-ებს.

არც „PHANTOM“-ის სამხედრო კარიერა დასრულებულა ისრაელ-სირიისა და ისრაელ-ეგვიპტის ომებით. ირანის სამხედრო-საჰაერო ძალების შეარაღებაში მყოფი გამანადგურებლები F-4, F-4E და RF-4E-ები საკმაოდ აქტიურად გამოიყენებოდა 1980 წლის 23 სექტემბრის დაწყებულ ირან-ერაყის ომში, რომლის დასაწყისში ირანს ჰყავდა სხვადასხვა მოდიფიკაციის 50 „PHANTOM“-ი. ამ ომში მათ ძირითად მოწინააღმდეგეებს წარმოადგენდნენ თეთიმფრინავები МиГ-23МФ, Су-20 და, რა თქმა უნდა, „ძველი ნაცნობი“ — МиГ-17. ამ კონფლიქტში, პირველად ავიაციის ისტორიაში, შეულომფრინავ გამანადგურებელი ჩამოაყვარა ერთად „ფოლაზიგ“, რობოტულ პირად. პირი მოხვედრით ჩამოაგდო სამხრეთ სულტად დარჩენილი აქტივობის თვალწინ.

არანალებე აქტიურად გამოიყენებოდა „PHANTOM“-ი ოპერაცია „უდაბნოს ქარიშხლის“ დროსაც, 1991 წელს. მაშინ თეთიმფრინავის ერთ-ერთი მსგავსი მოდიფიკაცია — RF-4C იქცა ამერიკელი სარდლობის „თვალვითა და ყურითა“. „PHANTOM“-ის სხვა მოდიფიკაცია, კერძოდ კი F-4G ხშირად გამოიყენებოდა ერთეული რადიოლოკაციური საღებურების წინააღმდეგ.

„PHANTOM“-ი სამომავლოდ უკანასკნელად 1993 წლის მაისში გაეფარა, როდესაც ირანულმა F-4-ებმა დაბომბეს ერაყის ტერიტორიაზე განლაგებული ტერიორისტებ-

ის მოსამზადებელი ბაზაებში.

სხვათა შორის, რამდენიმე ხნის წინ აშშ-ის სამხედრო-საჰაერო ძალებმა გაანადგურეს საილუმინო პროგრამა, რომლის წყალობითაც ათასობით ამერიკელი სამხედრო მებრძოვი ერთი ერთზე ებრძოდა საბჭოთა МиГ-ებს.

ტონისპის პოლიგონზე წერტილები 1977 წელს დაიწყო და 1988 წლამდე გაგრძელდა. ოფიციალურმა პირებმა პროგრამის გახმაურების გადაწყვეტილება მას შემდეგ მიიღეს, რაც დასაწყისში, რომ ამ ცნობების საჯაროდ გამოტანა არავის აეჩერა. პროგრამის ხელმძღვანელ ვინ მანკლარკის თქმით, აშშ-მა წერტილები 25 საბჭოთა გამანადგურებელი МиГ-17, МиГ-21 და МиГ-23 გამოიყენა.

აღბოთ, ძელი მოსხვედრი არ არის, რატომ იყვნენ ამერიკელები თავიანთი მებრძოლების მომზადებისას მოწინააღმდეგის თეთიმფრინავებს — მათ სურდათ ზუსტად სცოდნოდათ მოწინააღმდეგის თეთიმფრინავის საფრენი სიჩქარე და სამხედრო შესაძლებლობები, რომ შემდგომში, ბრძოლის ველზე, მოსავდა წინააღმდეგოდ გამოეყენებინათ ეს ცოდნა.

რაც შეეხება „PHANTOM“-ის სამხედრო დებუტის ვიეტნამის ომში, შეიძლება ითქვას, რომ იქ F-4-ებს არამნიშნობიერად იყენებდნენ. ამ თეთიმფრინავის მთავარი დანიშ-

ნულება იყო ავიამზიდების დაცვა ბომბდამშენებისა და ზომადოსწინააღმდეგო რაკეტებისაგან. ვიეტნამში კი „PHANTOM“-ს იყენებდნენ ჰერში უზრატესის მისაძიებლად, ამგვარილად მას უხდებოდა წინააღმდეგობის გაწევა სპეციალურად ამისთვის შექმნილი МиГ-21-ისთვის. ამიტომაც ამერიკელების დამრცხება აისრუნა არა ფრმ „მკაცრი-დღესასწაულის“-კონსტრუქტორების შეცდომით, არამედ იმით, რომ აშშ-ს უბრალად არ ჰყავდა მსურველი გამანადგურებელი, რომელიც МиГ-21-ისთვის წინააღმდეგობის გაწევას შეუძლებდა.

სერიოზულ წარმოებაში „PHANTOM“-ი 1958-დან 1979 წლამდე იყო. ამ პერიოდში აიგო 16 სხვადასხვა მოდიფიკაციის 5195 თეთიმფრინავი. მათგან 5057 ამერიკაში, ხოლო

138 — ლიგენხითი იაპონიაში.

მუდმივად მოდერნიზებადი „PHANTOM“-ი აშშ-ის გარდა, იყო II ქვეყნის შეარაღებაში. აშშ-ის შეარაღებულ „PHANTOM“-ის მონაწილე 1996 წელს დაიწყო. ამავე წელს, როდესაც ამ თეთიმფრინავის მე-40 წლისთავი იმეძეს, ის კვლავ რჩებოდა რვა ქვეყნის შეარაღებულში.

რაც შეეხება МиГ-21-ს, ის თავისი დროის ყველაზე ცნობილი თეთიმფრინავი იყო. მის სერიოზული წარმოების პროცესში, რომელიც 25 წელზე მეტხანს გაგრძელდა, საბჭოთა კავშირის სამ საავიაციო ქარხანაში აიგო 25 მოდიფიკაციის 10158 თეთიმფრინავი (5278 ვორკის №12-ე, 3203 მოდიფიკაციის №30-ე და 1667 ობიექტის №31-ე საავიაციო ქარხანებში). კვლევ 194 МиГ-21 ლიგენხითი აიგო ჩეხოსლოვაკიაში. МиГ-21-ებს უმეტესდენ ჩინეთსა და ინდოეთშიც. მისი სხვადასხვა მოდიფიკაცია იგზავნებოდა მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში.

როგორც ხედავთ, ორივე თეთიმფრინავს საკმაოდ მთავარდგავი სამხედრო ბიოგრაფია აქვს. სოლიდური ასაკის მოუხედავად, ისინი კვლავ არაან რამდენიმე ათეული ქვეყნის სამხედრო-საჰაერო ძალების შეარაღებაში. როგორ ქარხანებიც ამ ორი თეთიმფრინავი თეთიმფრინავის ბედი, მომავალი ვერცხვებს.

თიშმირ პულუზაშვილი

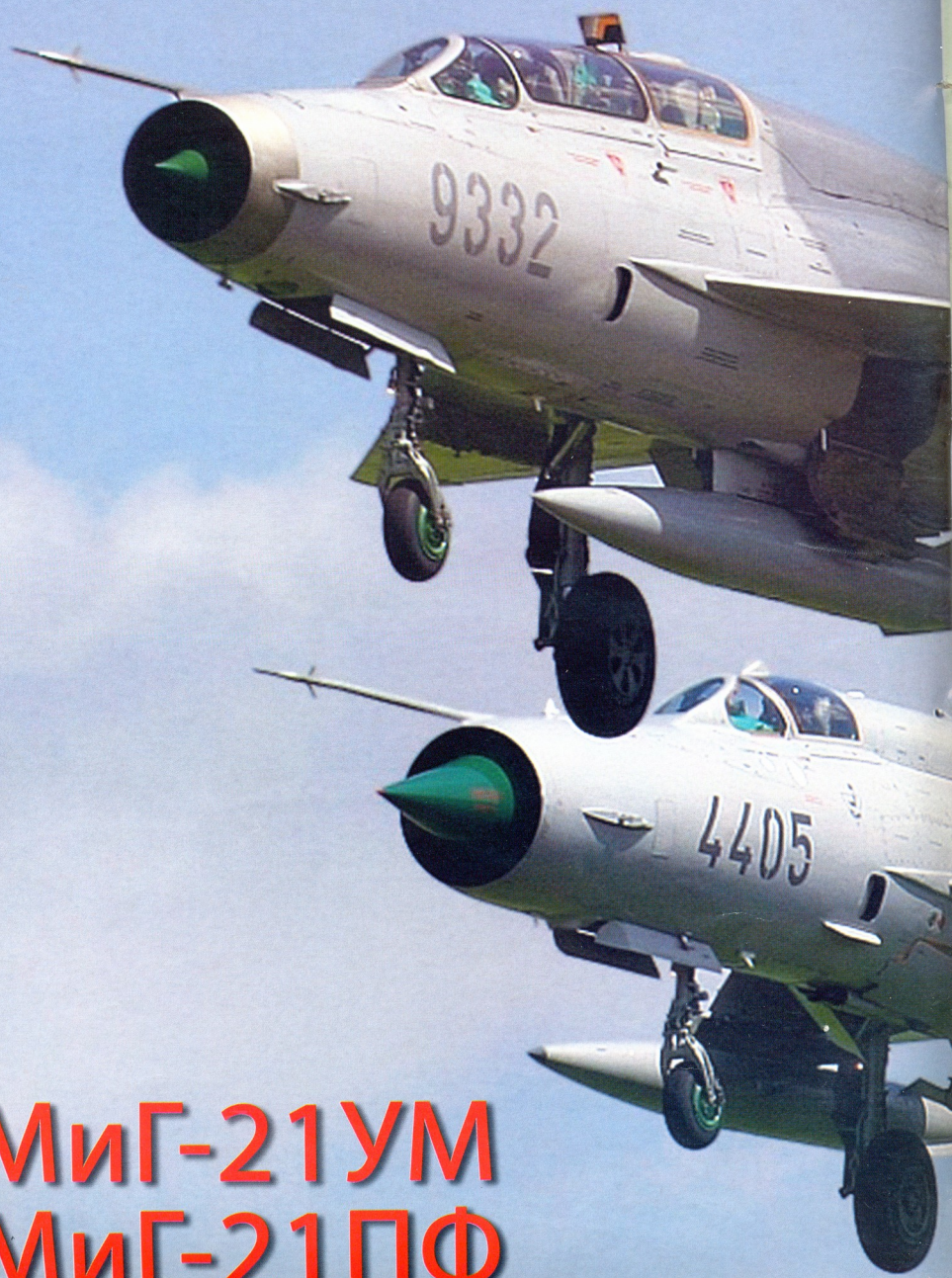
საზღვაო

აერონავალი

F-4 PHANTOM

МиГ-21УМ
МиГ-21ПФ

„არსენალი“ ცდილობს სულ უფრო და უფრო საინტერესო იყოს მკითხველისათვის, ამიტომ გთავაზობთ ახალ რუბრიკას, რომელშიც განვიხილავთ ზოგადად ომების ისტორიას კონკრეტული ბრძოლების მაგალითზე, რომლებიც VI-XV სს-ებში გაიმართა. ვინაიდან თემა აქლიან ტყვადია, რუბრიკა გაგრძელებებით დაიბეჭდება...

ქვემოთ მსოფლიო ისტორია

უზა საუკუნეა

გაგრძელება

ბრძოლა კასილინუმთან

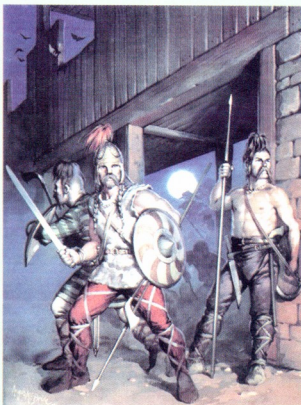
– 554 წელი

ომი არის ფიზიკური, ინტელექტუალური და მორალური ძალების დაპირისპირება, რომლის დროსაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება შეიარაღებას და ბრძოლის ტაქტიკას. თანამედროვე სამხედრო ხელოვნება, რომელიც საკმაოდ განვითარებულია ტექნიკური მიღწევების გამოყენებით, დღემდე განსხვავდება მისი განვითარების პირველი საფეხურებისაგან. ამ საკითხის დიპლომატიურ ჭრილობში განხილვისას თვალსაჩინო ხდება, რომ საბრძოლო ხელოვნების განვითარების სანაყის ეტაპზე მათგანი და უმნიშვნელოვანესი როლი სწორედ ადამიანის ფიზიკურ შესაძლებლობებს ენიჭებოდა. სამხედრო ენიჭება სამხედრო ხელოვნების შემადგენელი ნაწილია, რომელიც არმიის თეორიულ და პრაქტიკულ მომზადებას გულისხმობს. საბრძოლო ხელოვნების ისტორიის მანძილზე ის გამომდებელი იცვლებოდა, რასაც ადამიანთა კულტურული თუ ტექნიკური ევოლუცია განაპირობებდა. იგი არ იძლევა მზა რეცეპტებს და ამუშავებს მხოლოდ იმ უმნიშვნელოვანეს წესებს, რომელთა გათვალისწინებითაც ხელმძღვანელობა საბრძოლო ვითარების კონკრეტულ პირობებს აფასებს და დამოუკიდებელ გადაწყვეტილებას იღებს, ამავდროულად იჩენს შემოქმედებით ინიციატივას.

554 წლის გაზაფხულზე ნარხესმა რომთან თავის არმიას მოუყარა თავი და მისი მომზადება დაიწყო. ამასობაში, შორი-ახლოს მყოფმა ალემანთა და გოთთა არმიამ ქალაქი შემოურა და სამხრეთისაკენ დაიძრა, გზადავა კი ადგილობრივ მოსახლეობას აწოცდა და ძარცვდა. ბუტილინი, რომელიც საკმაოდ დიდ რაზმს ეფა სათავეში, დასავლეთის ფლანგით მოძრაობდა, ლითარბი კი – აღმოსავლეთის. ისტორიკოსთა ცნობით, მეთმართა საერთო რაოდენობა 75000 ადამიანი. მოუხდევად იმისა, რომ ეს რიცხვი საუკვეოდ მაღალია, შესაძლოა, სულაც არ იყოს ჭეშმარიტებას მოკლებული. აღბათი, სწორედ ამიტომ მდიდარი ჯარი ორ კოლონად, თანაც გაუთავებელი ბრძოლებით გაღატაკებულ იტალიაში ჯარისკაცთა გამოკვება ასე უფრო იოლი იქნებოდა. ლითარბი, რომელიც ნადავლისა

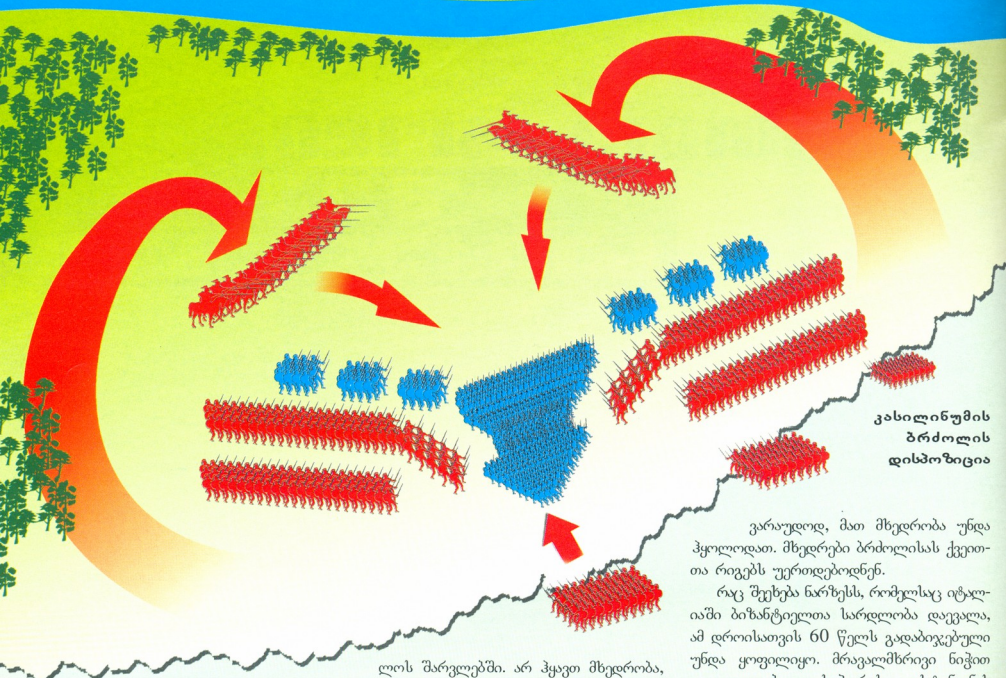
და ტყვეების დაკარგვის შიშმა შეიპყრო, ჩრდილოეთისაკენ გაბრუნება გადაწყვიტა. გზად, ფანოს რაიონში, მისი ავანგარდი ბიზანტიელებისა და გუნების რაზმმა დაარბია. სანამ ლითარბი შეტევას იგრეუბდა, მისმა ტყვეებმა ალაფის დიდი ნაწილი დაიტაცეს და გაიქცინ. დარბეული და დაშრული ჯარი კი ჩრდილოეთისაკენ დაიძრა, გადალახა მდინარე პი და ენციუსის საფრთხეში შეჩერდა. აქ კიდევ ერთმა და უფრო სასტიკმა მტერმა იმინა თავი – ეპიდემიამ, რომელმაც მუსრის გაავლი მემორებს და კამპანიის გაგრძელებას ხელი შეუშალა. მაღელ ეპიდემია მთელ იტალიას მოედო, განსაკუთრებით კი ვითები დაზარალდა. შემოვიტეულმა ბუტილინმა გადაწყვიტა პირდაპირი იერიში მიეტანა ბიზანტიელებზე და წარმატების იმედიც ჰქონდა. ამ ჩანაფიქრით ის კამპანიის მოუხლოვდა და მდინარე კასილინუმის ჩრდილოეთ ნაპირზე დახმაცდა. გერმანელებმა თავიანთი საფრთხეში ნამდვილ ციხესიმაგრედ აქცეს, რომელსაც თხრილები და მშენა სახანჯელოდ ჩასობილი ოთხივალა ბორბლებიანი სანგრები ეკრა გარს. მდინარეზე გადებულ ხიდს კი ციხე იცავდა. ნარხესმა მთელი ბუტილინის გამოწყვეტა. მან დაუყოვნებლივ დატოვა რომი და მოწინააღმდეგის მახლობლად შეჩერდა... პირველივე შეტაკებისას ცხადი შეიქნა, რომ წარმატება ბიზანტიელთა მხარეს იყო. მათ დაიკავეს ხიდის მაკონტროლებელი ციხე, გადაწვეს ის და მტრებს სამხრეთისაკენ მიძევალი გზა ჩაუკეტეს, საიდანაც ვითები სურსათითა და იარაღით მომარაგებას ელოდნენ. შიმშილის ზღვარზე მისული გერმანელები მათივე დაგებული საფანგში გაეჩინნ. ისინი იძულებულნი შეიქნნნ ბრძოლაში ჩაბმულობდნენ.

ალემანები

არმიები

ბუტილინი ალემანელი ნიბილი და სკამაიდ გამომდილი სარდალი გახლდათ.

კასილინუმის
ბრძოლის
დისპოზიცია

ვარაუდოდ, მათ მხედრობა უნდა ჰყოლიდათ. მხედრები ბრძოლისას ქვეითთა რიგებს უკრთვებოდნენ.

რაც შეეხება ნარხესს, რომელსაც იტალიაში ბიზანტიელთა სარდლობა დაეკავა, ამ დროისათვის 60 წელს გადაბიჯებული უნდა ყოფილიყო. მრავალმხრივი ნიჭით დაჯილდოებული საჭურვისი ოუსტინიანეს დიდი ნდობით სარგებლობდა. აგათია სქოლასტიკოსი არქისტრატელოსზე საუბრისას მას მეტისმეტად გამზად და დაბალი ტანის კაცად გვიხატავს, რომელიც საოცარი სიმაჰაცითა და თავდადებათი გამოირჩეოდა. ნარხესის არმია შედგებოდა ბიზანტიური მხედრობისაგან, რომლის ნაწილი სატყორცნი შუბებით, ხოლო ნაწილი მშვილდებითა და გრძელი შუბებით იყო შეიარაღებული; მძიმე შეიარაღებული ბიზანტიური ქვეითი ფორმირებისაგან, რომელიც ვარისკელები – ანტიცინანები (ანტიციფანები) შემოსილი იყვნენ გრძელი ვაჭვის პირანგებით და ხელში კონუსის ფორმის დიდი ფარები ეკავათ. როგორც ჩანს, ასევე ქვეითთა რიგებს ეკუთვნოდნენ მშვილდოსნთა (თუმცა არსებობდა ცალკე მშვილდოსნთა სპეციალიზებული ნაწილი) და მემურდულეთა რაზმები. ნარხესს დამხმარე ძალები თან ახლდა მძიმეარტილთა გამოჩრეული გერელების გერმანული ტიპი, ჭურჭი, სპარსელები და გოთების რაზმები. რაც შეეხება ლანგობარდებს, ნარხესმა ისინი შვეითის წყაროდ ჩაიკაფა და ამიტომ ტოტლელასთან გამართვის მოპოვების შემდეგ სამშობლოში გააბრუნა.

ლოს შარვლებში. არ ჰყავთ მხედრობა, ხოლო თუკი ჰყავთ, მათი რაიონება ძალიან მცირეა. ქვეითად იბრძვიან ოსტატურად, რადგან მხოლოდ ამგვარ საიმარ მოქმედებას არიან ჩვეულები. არ იყენებენ მშვილდებსა და შურდულს. მათი იარაღი სეკირი, ანგო და ველური ფიზიკური ძალაა. ანგო (ანგო) საშუალო ზომის ერთგვარი შუბია, რომელიც საკმაოდ ეფექტური ხელნართული ბრძოლაში. ანგოს გრძელი ბუჩქი აქვს, უკანა ნაწილი მეტალისა, ხოლო ორივე ბოლოს მოგრეხილი წვეტები ამწვენიებს. მტერიან მახლოებული ფრანკი ანგოს ტყორცნის, რომელიც სხეულში მოხვედრის შემდეგ არცთუ ისე იოლი ამოსაღებაა. მკვე მიზეზით მისით გახერხებული ფრანკი თითქმის გამოუსადეგარი ხდება. ასეთ პირობებში აღმოჩენილი მტრის დანახვისას ფრანკი გაჩხრიკილი ანგოს საშუალებით იოლად ათმევს მოწინააღმდეგეს ფარს, ხოლო შემდეგ სეკირით ან სხვა შუბით უსწორდება. მეორე ბერძენი ისტორიკოსი, პროკოპი კესარიელი გადმოგვცემს, რომ ფრანკები მტერების მოსაგერიებლად სეკირებს ისროდნენ. გამოკვლევებს ცხადყო, რომ აღმნათა ჯარი ნაჯახისავე იყენებდა. ისტორიული წყაროებში არაფერია ნათქვამი აღმნათა ჯარის ხასიათისა და კავალერიის შესახებ. სა-

გოთთა წინადადებას მას პატივმოყვარეობა გაუღვიძა და თავს გოთების მეფის ვაკანტური საგარდოს რეალურ პრეტენდენტად მოიაზრებდა. ბერძენი ისტორიკოსი აგათია სქოლასტიკოსი გადმოგვცემს, რომ გერმანელთა არმია 30000 კაცისაგან შედგებოდა. თუმცა ეს ცნობა არ უნდა იყოს ზუსტი. სავარაუდოდ, მეომართა რაოდენობა 20000-ს ან 15000-ს არ აღემატებოდა. ამგვარი დასკვნის გამოტანის საშუალებას გვაძლევს ჯარის წყობა: ცენტრში ღრმა და ფართოდ გაშლილ ფლანგებზე რომელიც ბიზანტიის 10-12-ათასკაციანი ქვეითი ჯარის ფრინტს ფარავდა. აგათია ამ არმიას ფრანკების სახელით მოიხსენიებს, რაც მხოლოდ ნაწილობრივ არის სწორი. მის ძირითად ნაწილს ალმანები შეადგენდნენ. ბერძენი ისტორიკოსი დაწერილებით აღგვიწერს მოწინააღმდეგის შეიარაღებას: „მათი სამხედრო აღჭურვილობა არ გამოირჩევა და მისი გამართვისათვის შესაჭურვლები დიდი ოსტატობა არ მოეთხოვება... ისინი არ მოიხმარენ სხეულის დამცავ ვაჭვის პერანგს, მრავალი მათგანი მუხარაღის გარეშეც კი იბრძვის. წელს ზეით თითქმის მოშველინი არიან, იბრძვიან ტყავის ან ტი-

ბრძოლა

ფრანკები

ნენ, მტრის ერთი ნაწილი მათ ზურგში შელევას ცდილობდა. ამ დროს ბრძოლაში გერულები ჩაებნენ და კონტრიერში მიიტანეს. გერულების გამოჩენამ ბუტილინი დააშინა, რადგან წინა დამთ მხოლოდელი ინფორმაციით დარწმუნებული იყო, რომ ნარზესზე განაწევრებულს გერულებმა ზურგი აქციეს ბიზანტიელებს. ამასობაში ნარზესმა ბრძანება გასცა მხედრობას ფლანგებიდან მიეტანა იერიში, მერე კი მტრის ზურგში გასულიყვნენ. ფლანგების

დაკარგვის შემდეგ გერმანელთა ლაშქარი თავდაუზოგავად აგრძელებდა ბრძოლას, მანამ, სანამ საბოლოოდ აღუკვეთა მოცეკველი მთიანად და გაანადგურეს. მხოლოდ მცირე ნაწილმა შეძლო თავის გადარჩევა და ალპების გადალახვა.

როგორც ჩანს, ნარზესს ეჭვი არ ეპარებოდა თავისი არმიის შესაძლებლობებში. გაუთვალისწინებელი შეცდომა გერმანელების რეზერვად მას არიერგარდელ ჰყავდა მოტყუებული, რომლის გამოყენება არ დასჭირვებია. გერმანელთა დროებითი ტაქტიკური ინიციატივა, რომელიც მათ ბრძოლის დასაწყისში მოიპოვეს, გერულთა გამოიხიბა მთხედა, მაგრამ როგორც კი „ტახის თავებმა“ ბიზანტიელთა რიგები გაარღვეეს და ცენტრისკენ დაიძრნენ, მშვილდოსანთა და მხედართა რაზმებმა ისინი ადგაში მოაქციეს. ფლანგებზე განლაგებულმა ბიზანტიურმა ქვეითმა მტრის ყველაზე მძიმეარე იერიშს

გაუძლო, და საერთოდ, ნარზესის არმია ბრძოლის მსვლელობის ყველა ეპიზოდში სწორად, ადეკვატურად რეაგირებდა და საოცარი დრეკადობა გამოიჩინა. მისგან განსხვავებით გერმანელები ერთი მშალბონით ხელმძღვანელობდნენ. ისინი არ იყვნენ კავალერიას და არც რეზერვი ჰყოლიათ, ლაშქრის ერთგვაროვნებამ კი წარმატება მხოლოდ პირველი იერიშის დროს მოიტანა. მაგრამ, მოუხედავად იმისა, რომ გოთების ტაქტიკა საკმაოდ პრიმიტიულია შეიძლება მოგვეყენოს, „ტახის თავების“ სილვების მასირებულ და კონცენტრირებულ თავდასხმას, შესაძლოა, მოწინააღმდეგისათვის კატასტროფული შედეგი მოეტანა.

კასილინუმის ბრძოლა იმის მკაფიო ილუსტრაციაა, რომ გამარჯვება მტრწლიად რამდენიმე ფაქტორის გააზრებულ კომბინაციით მიიღწევა: გამჭრიახი ხელმძღვანელი, სწორად შერჩეული ტაქტიკა, ქვეითისა და კავალერიის მკვეთრი კოორდინირებული მოქმედება და მამაცი, გაწირვნილი მეომრები. სწორედ ეს გახლდათ ბიზანტიელების წარმატების ფორმულა.

გაგრძელება იქნება

ანა ფალკინი

**აიროჩი და შუიჩინა
სახლიდან გაუსვლელად**

ინგერნეგ მალაზია

www.elva.ge

ნიგნები და ჟურნალ-გაზეთები
სახლში მიტანილი
ფასანამატის გარეშე

შას „აღვასარვისი“

☎ 38-26-73

38-26-74

elva@kvispalitra.com

42-43-40

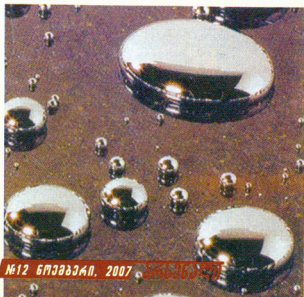

შპაპის პეოლუცია

პირველი, რაც შპაპის ხსენებაზე აზრად მოსდის ადამიანს, პრობლემების გადაჭრის უქელსესი საშუალება, — მოწამლაა. საოველადი არა აქვს ამპარზე ისტორიებს, — საწამლადავით გაჯერებული ღვინით სავსე თასები, ცბიერი მონარქების ვერაგი ბუკლები, რომელთა თვლების ქვეშ სიკვდილის მიესველი ფეხებილი დამალული, წიგნების შპაპით გაუქმებული ფურცლები...

თანამედროვეობამაც არანაკლებ მომაცდინებელი სახსრები დაუმტკა საწამლავეთა რიგს (საიდუმლო სამსახურები, საიდუმლო ლაბორატორიები).

თავად შპაპი ადამიანის აზროვნების ნაყოფი როდია, — მან მხოლოდ ბუნების საუკეთესო ისარგებლა...

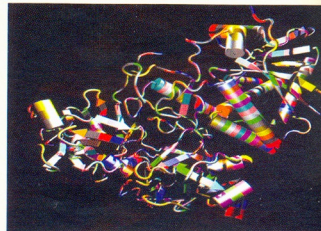

თუ ბიოლოგებს შპაპიან არსებებზე შევეკითხებით, ისინი მიგვითითებენ დღამიწის სფეროსიდან გარემოზე, რომელშიც ყველაზე სამწიფელი მოწამლაელები ცხოვრობენ, თუმცა შპაპიანობაში ისინი დამწამავე არ არიან, უბრალოდ, ყველა მათგანი ასეთად შექმნა დღამიწისა.

სამართი შპაპიანია. ირგვლივ ყველაფერი: ჰერი, წყალი — პიტეცირი შპაპი, რომელთა არასწორად ან ზედმეტად მოხმარების შემთხვევაში მოწამლა გარდაუვლია. თუ ირგვინიზმისათვის საჭირო საკვები მარილის ღირსს ათეჯერ გეგზრდით, ციციხალი ირგვინიზმი დაიღუბა. სიცოცხლის წყაროც, ჟანგბადის დიდი რაოდენობა, შპაპად იქცევა ზოლზე.

ადამიანისთვის, რა თქმა უნდა, ციცხალ ირგვინიზმში დარღვებული შპაპები უფრო სახიფათო. ყველა შპაპიანი სულდგმული რიდი წამოშობს თვითონ საწამლავს, ზოგი მათგანი სახიფათო კომპონენტებს არაციცხალი ბუნებისაგან ისრუტავს.

„არაციცხალი“ შპაპებს მიეკუთვნება დღამიწის წიაღში ჩამარხული და ატმოსფეროში გაფრთხილი ათასობით სახის ნივთიერება. მათ შორის ყველაზე გავრცელებულია: პიტეცხლის წყალი, ტყვია, კაბოები, დარიშხანი, გოგორდი. ყველა ეს ელემენტი

რიცინის მოლეკულა.
 ამ შპაპის ნინაბამდეგ
 ადამიანი უძლურია...

ბუნებაში მინერალების სახითაა წარმოდგენილი, რომლებიც გამოიყენება მრეწველობაში, ზოგიერთი მათგანი კი წამალთა შესაგეგნობაშიც კი გხვდება, მაგრამ საკმარისა დასაშვებ ღირსს სულ მცირედით გადაჭრით, რომ ისინი მამწიფე შედეგად რეაქციაში ადამიანის ცილებსა და ამინომჟავებთან და თავიანთი დამანგრეველი როლი შეასრულონ. ეს იწვევს სასურთიკი ორგანოების ფუნქციის მოშლას, კუნთების შეკუმშვას, ნერვული იმპულსების გადაცემის მოშლას. გარდა ამისა, ეს ელემენტები გროვდება ცხოველებსა და მცენარეებში, რის გამოც ისინი შპაპიანები ხდებიან.

დაცვიდან თავდასხმამდე

ციცხლად ბურქა არანაკლებ შხამიანია, მხოლოდ შერევის შორის 800 ათასი იქნება შხამი, არე ევროი წოდებულ „ქიძურ დაცვს“. დღეისათვის ცნობილი 3500 სახეობის გველების შორის 410 შხამიანია, 300 ათასი სახეობის მცენარეების შორის კი ათასზე მეტი ადამიანის სიცოცხლისათვის საშიშეაო. ეს სტატისტიკა პირობითია, რადგან ყოველ წელს აღმოაჩენენ ხოლმე ახალი სახის მცენარეა თუ სულდგმულს. მათი სრულყოფილად შესწავლის გარეშე შეუძლებელია გავიგოთ, შეიცავენ თუ არა ისინი საწამლავს.

შხამიანი ციციხალი ორგანიზმები ორ დიდ ჯგუფად იყოფიან: ერთი შხამს თავდასხმისათვის იყენებენ, მეორე კი თავის დასაცავად. შხამიანა ეს განსხვავება პრინციპულია, იგი გავლენას ახდენს ამ სახეობის ცხოველისა თუ მცენარის აგებულებაზე, მათ გარეშე, ცხოველების სახისათა და შხამის ნაირსახეობაზე. ისინი, რომლებიც შხამს მტრის მოსაგერიებლად ხმარობენ, საწამლავს ორგანიზმში იკრებენ, ამით მწარედ და საჭმელად გამოუსადეგარი ხდებათ, ზოგჯერ კი პოტენციური მტრებისთვის მომავლდებულზე. ამასთან, ხშირად შხამი შერჩევითად მოქმედებს, მაგალითად: ზოგიერთი მტყნარე თითქმის მთლიანად შხამიანია, მაგრამ მათ ნაყოფის ჭამა შეუძლიათ ფრინველებს, რომლებიც ხელს უწყობენ ამ მტყნარის გამრავლებას.

ჭამამის ნარინვისეფერი სისხლი შეიცავს ძლიერ მოქმედ ტოქსიკურ ალკალოიდებს, რომელიც მის პატრონს მტკებლებისაგან იცავს. ტრანტული ბუნებიდან ახტებს ჭამამისა, როცა სხვა მწერებს სიამოვნებით მიირთმევს. თავდაცვითი სტრატეგიის შერწყმასა მცენარეები ნადავლიდან შეიწონენ ტოქსინებს, ცხოველები კი სავეების საშუალებით აგრობენ შხამს. ციციხ-

ალი ორგანიზმების შხამით თავდაცვის მექანიზმები ერთობ მრავალფეროვანია. ყველაზე ძლიერი მექანურული შხამი კარგად ცნობილი კურარე — ქაქულისა გვიმის მცენარეებისგან მიიღება, მას სამხრეთამერიკელი ინდიელები დასაბამიდან სანადირო იყენებენ, საწამლავს ისინი ბუნებებზე უსვამენ. მოწამლული ისრის სხეულის ნებისმერ ნაწილში მოხვედრა სასიკვდილოა ისეთი ზირბა ცხოველისათვის, როგორიც ტაბარია. მცენარეებისთვის დიდხანს უცნობი იყო ამ შხამის მოქმედების საიდუმლო, რადგან იგი არც წერეულ ქსოვილზე და არც კუნთების სისტემაზე არავითარ ზემოქმედებას არ ახდენდა. მხოლოდ სინტეტიკური ნადროლის ადომირის შემდეგ გახდა ნათელი, რომ კურარე წერეებიდან კუნთებზე ელექტრული ძაბულის გადცემის ბლოკირებას ახდენს. ტაბარის ტვინი ტანს გაქცევის ბრძანებას აძლევს, მაგრამ კუნთები არ ეძირილება ბრძანებას, რადგან ის კუნთებზე ვერ აღწევს. ამის გამო ვითარდება სასურეთ კუნთების დამბლაც, რასაც მოსდევს გავლედა და სიკვდილი. კურარეს შხამი შეუვება ალკალოიდებისგან, რომელსაც კურარესებურ ალკალოიდებს უწოდებენ. ტროპიკული ხეები (ქაქულის ტიპისა) გვიმის გადარჩენის მიზნით მათ სინთეზირებას და დავორებას ქერქსა და ზროში თეთიონე ახდენენ.

მცენარების მრავს დაცვის მეთოდს იყენებენ ღვამბაზე ყველაზე შხამიანი ხერხეზიანები, — ხის ბაყყები. ეს პატარა ამფიბიები სამხრეთ ამერიკის ჯუნგლებში ცხოვრობენ და თავიანთი შვავისთვის შესაბამევი შვეწვადლობით აფრთხილებენ გარშემოემყოფს. ხის ბაყყებს კანზე აქვთ ჯირვკები, რომლებიც გამოიყენებენ შხამის მეროსკოპულ რაოდენობას, ეს რაოდენობა კი სრულიად საკმარისია აფუარის მოსაღავად. ხის ბაყყის შხამი დაახლოებით ახი სხვადასხვა ნეოთერებისაგან შედგება, საფუქვლად კი ალკალოიდების გვეუფის წარმომადგენელი ბატრაქტოქსინი უხტეს. ეს განლაგი არავითარი ბურების ერთობით ყველაზე ძლიერი შხამი, რომელიც წერეულ და კუნთებზე ქსოვილთა გარსში ნატროების იონების შეწეწვადობას ხრდის. ამის გამო იცვლება წერეული უჯრედის ელექტრული პოტენციალი, მას უკვე არ შეუძლია იმპულსების გატარება, რის შედეგადაც წარმოიშება ართიმია, რომლის ბოლოც გულს გაერება. საკმარისია ამ შხამის სისხლში თვალის გარის ან კანზე ნაკწარის გზით შეწეწვას, რომ მისწევს დაიწყოოს მოქმედება. ამიტომაც, რომ ამ ბაყყის არაფერ ეკარება, გარდა ინდიელებისა, რომლებიც მის შხამს სანადირო ისრებისთვის იყენებენ. თავად ბაყყები საკუთარი შხამის მიმართ მტრინობიარნი არ არიან, როგორ ხდება ეს, გვეუწვობით უცნობია. უცნობია აგრეთვე მათი შხამის წარმომადგენლობა. თეორიულად შესაძლებელია, რომ შხამი ორგა-

ნაგუზატავალი ქასაპარიფსტი

ავსტრალიის ერთ მიერეულ ადგილას, რომლის მკვიდრნიც დღესაც კერებს გვეწეწებიან წვიმის მოსვლას და ექიმებს შარდატანებად თვლიან, ადგილობრივ ექიმბაშში მაკითხა ერთმა აბორიგენმა, რომელსაც კბილი სტკიოდა. ექიმბაშმა მას მტკივან ყაზზე გომბეშის ტყავის საფრის დღება ურჩია. საბარლო ზუსტად ისე მიიქცა, როგორც ურჩეის და ცოტა ხნის შემდეგ მართლაც გვედრ იფრინო კბილის ტკივილი, — იგი გარდაიცვალა.

მან კბილის გასაყურებლად შხამიანი გომბეში აგას (უფო მარინუს) ტყავი გამოიყენა, რომლის ტყავი და შვეწეწვლობა გაუქმდებოდა ბუფოტოქსინებით. ამ შხამით მოწამილულ ადამიანს უხეშარდება ზუღსი, ეწეწება პირდებინება და გულკრია, რამდენიმე წუთის შემდეგ ემართება გულის დამბლა და კვდება.

გომბეში აგას საშობლო სამხრეთ ამერიკის ჯუნგლებშია. 1935 წელს ავსტრალიელმა შაქრის მწარმოებლებმა ლერწმის პლანტაციებში მავნებელი ზოქოს პოპულაციის შესამცირებლად ახი გომბეში აგა ჩაიყვანეს ავსტრალიაში და კეინსლენდის შტატის შაქრის ლერწმის პლანტაციებში გაუშვეს. ექვსი თვის შემდეგ იქ უკვე 60 ათასი გომბეში დახეტუნავდა. შაქრის მაგნატებს თავიდან უხაროდათ, რადგან მავნებელი ზოქო მთისა, მაგრამ ბოლოს საჭეწ სტრინოდ შეუბრუნდათ. ათეული წლების შემდეგ მტრებილი მწერების საწინააღმდეგო პესტიციდები გამოიყენეს, მაგრამ გომბეშობს ვერაფერი მოუხერხეს.

შობლობურ გარემოში აგას ასე თუ ისე ჰყავს მტრები. მას ზოგიერთი თევზი და ქვეწარმავალი გვეწეწვლად მიირთმევს, რადგან მთლიანობით წლების განმავლობაში ერთად ცხოვრებისას შეწეწვლენ მის შხამს, ხოლო ავსტრალიური ფაუნა ბუფოტოქსინების წინაშე უსლორი აღმწინაა: ზღისხეფ იხიცებოდნენ მავთავა პითონები და სხვა გველები, რომლებსაც პირში ჯერ კიდევ გაღაუფლებული გომბეში აგა ჰქონდათ გაჩნებული. მაღლ შხამიანი ამფიბიები არა მარტო ცხოველებს, ადამიანებისთვისაც საშიში შეიქნენ, რამაც კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ ერთ გარემოში მყოფი უხეშოთი ციციხალი ორგანიზმები მთიერეში უკოდურესად სახიფათოა ადამიანდნენ.

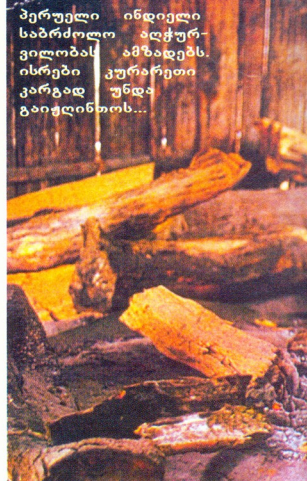
კურარეს ხის
ქერქიდან
იღებენ...

ნიზში სინთეზირდება ან გამოუმავდება ბაყაყებთან სიმბიოზურად მცხოვრები ბაქტერიების მეშვეობით. უფრო სწორი იქნება, თუ ვთქვამეთ, რომ ალკალიდები ორგანიზმში რომელიმე საკვებიდან გროვდება. ეს აზრი აშშ-ის ბიოლოგანთა ჯიშის ერთგული ინსტიტუტის შპამიანი ამბიფიების გამოჩენილ მკვლევარ ჯონ დეილის გეოგრაფიის. სწორედ მან გამოიყვანა ლაბორატორიაში ხელოვნურად რამდენიმე გენის ხის ბაყაყი, რომლებმაც არაბუნებრივი პირობებში შპამი ვერ დაეგროვეს. ეტობა, ისინი ბუნებრივ პირობებში განსაკუთრებულ საკვებს მძირობენ. ხის ბაყაყი იშვიათი გამოხალისია. იმ სულდამულთა შპამი, რომლებიც მას თავდასაცავად იყენებენ, ძირითადად, ძალზე სუსტია, როგორც მაგალითად, ჭამასთან ან ტყის ბაღინივით. მაგამ ასოლუტურად განსხვავდება შპამიდან მონადირე ცხოველები, ისინი დიდხანს უდებიან მსხვერპლს ჩასაფრებულნი და შემდეგ ესხმებიან თავს. ხშირად მხოლოდ ერთი შანსი რჩებათ საკვების მოსაპოვებლად, ამიტომ მათი შპამი ძლიერი უნდა იყოს, რათა მცხირვად იძუქდეს. მსგავსი აქტიური სტრატეგია შპამის წარმოებისა და მისი მონათთან მტრების განსაკუთრებულ აპარატს მოითხოვს: შპამით ნადირობის ყველაზე კარგი აპარატი აქტი ვეგეტის და სხვა ვეგეტის ცხოველებს, ერთგვრდინების ჩათვლით. ამ შემთხვევაში შპამი ორგანიზმში ჩვეულებრივ სხვადასხვა ცოლისაგან სინთეზირდება. ცილური წარმოშობის შპამები განსაკუთრებით საშიშა ადამიანისთვის. შპამიანი მონადირე ცხოველების საწამლევი სხვადასხვაგვარად მოქმედებს. ყველაზე ხშირად იწვევს მსხვერპლის პარალიზებას, რაც მტაცებლებს მისი ვადეალაქის საშუალებას აძლევს. ობობისა და ზოგიერთი ვეგლის შპამი, გარდა იმისა, რომ მსხვერპლის პარალიზებას ახდენს, არბლებს

მის ქსოვილს, რითაც თავდასმხლებს უდვილებს საკვების ათვისებას. ვეგლის შპამი აქვს ნიროტოქსიკური მოქმედების უნარი, — იგი ნერვულ სისტემას აზანებს და ვეგლის გაჩერებას იწვევს. ზღვის ბინადართა უმრავლესობის შპამი ჰეპატოტოქსიკურ ზემოქმედებას ახდენს, ზღვის მსხვერპლის სხეულის ქსოვილსა და სისხლძარღვებს. შპამის მოქმედების ძალა ცხოველის ზომამზე არ არის დამოკიდებული. ჭამაშველას ნაკბენი (ისიც ხომ შპამიანია) ადამიანისთვის მავნებელია, მაგრამ ასეთივე ზომის აფრიკელი ზოქო დამაფილისათვის სასიკვდილო საფრთხეს შეიცავს. ყველგან შპამის კონცენტრაციასა და მის ორგანიზმში შეგროვანება დამოკიდებული. მაგალითად, სხვაგვარიწეული შავი მამა ვეგლებს შროის ყველაზე შპამიანად არ თვლება, მაგრამ კბენისას მას მსხვერპლის სხეულში საწამლევის დიდი რაოდენობა შეჭამის, რაც ადამიანის ან დიდი ცხოველების სიკვდილს წუთ-ნახევარში იწვევს.

მწარე ტაბილუელი

შპამიან მცენარეებს ადამიანები დასამადან იყენებენ, მაგრამ მხოლოდ მეცხრამეტე საუკუნეში მოახერხეს გამოიყენოთ იმ ალკალიდების რამდენიმე სახეობა, რომლებიც ძირითადად განაპირობებს შპამიანობას. მათ გარდა მცენარეები უხვადაა სინთეზის მჭავა, გლიკოზიდები და სხვა, ადამიანისთვის სახიფათო კომპონენტი. მცენარეები, რა თქმა უნდა, ნაკლებსახიფათო არიან, ვიდრე ცხოველები, ისინი ხომ მხოლოდ თავდასაცავად იყენებენ შპამს (თუმცა არსებობენ მცენარეები, რომლებიც შპამით მწერების პარალიზებას ახდენენ და შემდეგ ჭამენ მათ), მოწამლეად ხომ მათი ნაყოფის ფოთლების ან პერკების ჭამის შედეგადაა შესაძლებელი.

ისეთი მცენარეებიც ხარიბენ, რომელთაც ადამიანის მუხუხზე მოწამლეა შეუძლია. ასეთებია: ანწლი, ბაია, ძაღლყურბნა, ვუტკარა, იელი და, თქვენ წარმოიდგინეთ, თეთრი აკაცია. ხარიბენ ისეთი მცენარეებიც, რომელთა ნაყოფიც სასიკვდილო შპამს შეიცავს. საბუნებრიოდ, ჩვენში არ ხარობს საშრქო თამბაქოელი ჭქლეა და აფრიკელი სტროფანტი. სამედიკინო, ხარობს ლენცოგია, — საგარისია ადამიანს იყვებს მისი მოტეხი ნაყოფის ერთი მუათილეც კი, რომ დაწვეს გულიწავს, პალუცინაციები და ბოძავა. ასეთივე სიმძტომები ახასიათებს შპამასა და ლეუმს. ციკუტათი მოწამლეა კი იწვევს პნეუმს, რომელიც ხშირ შემთხვევაში სიკვდილის გამოიწვევს მძეზი ხდება. იგი სწრაფად, რამდენიმე წუთში ზემოქმედებს. ამტობიც გამოიყენეს ეს შპამი „პუნანურაშ“ ათქვრებმა სოკრატეს მოსაწამლეად. საქმე საქმეზე რომ მივდეს, ობიგეტლის ციკუტათი მოწამლეა ოდნავ ფოთი იქნება, რაგან ამ მცენარის მხოლოდ ერთივე შპამიანი, ამას კი ცოდნა უნდა. სასიკვდილო საფრთხეს შეიცავს მავალეების ნაყოფი და მისი წვენი, რომლის ერთი წვეთის კანზე მოხვედრა მძიმე იწვევს ბერებრად და დაწველებას. ასეთივე შედეგს იწვევს რბიანა ვულაბის წვენიც.

ცალკე ყურადღების ღირსა სოკოები, რომლებიცაც ადამიანები, სხვა მცენარეებთან შვდებიან, უფრო ხშირად იწამლებიან შპამიან სოკოთა უმრავლესობა ძალიან წაავსე ჩვეულებრივ საკვებ სოკოებს. გარდა ამისა, ჩვეულებრივი სოკოები სოკოებზე შეიძლება შპამიანებად იქცენ არასწორი დამუშავებისა და დიდი ხნით შვანხვის შედეგად. მეორე მხრივ, ზოგიერთი შპამიანი სოკის საწამლევის გაქარწვლება იფრულო დამუშავების შედეგად მიიღწევა. მაგალითად, გერმანელები შპამი სოკის საძიონებო

ცნობილია შხამიანი სოკოების სამი ჯგუფი. პირველი — გაზაფხულის შხამ-

ბოლო წლებში სოკოებით მოწამვლის შემთხვევები მსოფლიოში შეუჩერებლად იზრდება. ამიბოენ, რომ ადრე საჭმლად ვარგისი სოკოების უმრავლესობამ მუტაცია

განცედა და გასშაიანდა. სინამდვილეში
ეს საყეს სხვაგვარადა, – სოფის შერეოვე-
ბელთა ურდამელისა ჰგავდა ვარგისს
სოქოსა და მის მსგავსს შამშიანს ერთ-
მანეთისად ვერ აჩივს. ვარდა ამისა, სოფის
აქვს თვისება, როგორც ღრუბლებსა, ისე შეი-
წოვის მომწამუდლო ნეთიერებები ნადა-
ვთან და წყლისაგან, მათ შორის რაღაცა
ტურბი ელემენტები, მათთვის ეს ნეთიერ-
ებები უწევიათა, სამეფიროდ, სასიფათოა
ადამიანისთვის. იმ ქვეყნებში, სადაც მოსა-
ნებია ტყეში სოქოს არ აგროვებს და
საბურთებს გამოყენებულ შამშიანებს, არე-
ქამსოქოს მართობენ, მოწყალებს შეძი-
ვებში წულის ტოლთა.

შსმანი არსებით ევოლუციური გან-
მტობის ყველა დონეზე არსებით. მა-
გალიად, მიკროსკოპული დანიუგვენატები,
რომლებიც ზღვის საბაზროებში ცხოვრობენ
და წყალს მიკადილ-მოწითალოდ ღებავენ.
„წითლი მოქცევა“ წამლავს მოქცევის
და თევზებს, ადამიანებს კი ამ ღრის თავის
ტკიველსა და სუნთქვის სინდროს უწივან.

ადიშინდა), ასი წლის შემდეგ მორე იტალი-
შიცაა ფულიანი ფონტიანი გააგრძელა
წინამძღვრის საქმე და სხვადასხვა მხე-
მას ორგანიზმზე ზემოქმედების აღწერა
დაგვიტოვა. მეტწილად საუკუნის ბოლის
ყო ბიოლოგია სწორ გზას დადგენენ. მე-
ცნიერება ყურადღება მიაქცის იმ ფაქტს,
რომ თუ საკლდე ცხოველებს სისხლში
შეყვანილნი გვევლინა მხმას მეტორ რადე-
ნობას, მათი სხეული საწამლავის ათვისე-
ბის უნარს კარგადენენ (გამიჯნევის მითი-
რადტე პორტუგალის გამოცდილება). ამას
მოჰყვა ტოქსიკოლოგიაში ყველაზე მნი-
შელოვანი მოვლენა, – 1895 წელს შექმნა
გველის მხამასწამლადმიდგოვ პირველი
შრატე. ეს შრატე პარიზის პასტერის სახე-
ლობის ინსტიტუტის წარმომადგენლებს
აღებენ კლემტე შექმნა. მისი დამაზღაბა

არათუ რაიული ადმოქნდა. ცხენის შპრ-
ის საწყაულოდ გველის შჰამის მჭერ
რაოდენისა უშჰაქრდენდ ზღ-ელენ
ზრდდენდ საწყაღვის რაოდენიბას, რს
შედეგად ცხოველთა სისხლშე შჰამის
განაქცრადღებულ ანტისხულებს ქნე-
ბდა. ღრთა გამჰმდობაშ მათი რაოდე-
ნობა თანდათან იზრდებოდა, ბოლის კი
ცხოველის ორგანიზმ შჰაჩრ რეაგირებს
ურანს კარგავდა. სწორედ ანტისხულებით
სავსე ცხენის სისხლისგან შედგება ის
ფაქტორი, რომელიც ეფარება ის
ადამიან სიცოცხლეს უარსაქებს. მაჩოა-
ღია, ეს შრტი მხოლოდ ერთი საყრბი-
ბის ნაკების შეღვის, მაგრამ მეტწი-
თს ვეღა შჰამის საყრბადღებო ანტი-
დოტის პოენის იმეს არ კარგავენ.

საქართველო იერარქია

დღემდე გაურკვეველია, შხამებს შორის რომელია ყველაზე ძლიერი. გაეროცელე-ბულია თანამიმდევრობის ასეთი ბო-ლარული ვერსია: კალიუმის ციანიდი, დარიშხანი, გველის შხამი და შხამასი-კოს ალკალიდები, რომელიც, რა თქმა უნდა, არ ემთხვევა სამეცნიერო მონაცე-მებს. დღეისათვის არსებულ შხამებს შორის ყველაზე ძლიერად ბოტულიზმისა და ტეტანუსის ტოქსინები ითვლება. როცა შხამების ზემოქმედების ძალას ერთმა-ნეთს ვადარებთ, გასათვალისწინებელია ექსპერიმენტის პირობები, ნეიტოვების შეშხამუნების ხერხი, საცდელი ცხოვე-ლის სახეობა და სხვა ფაქტორები.

შხამების ტოქსიკურობის შეფასების

სისტემა სხვადასხვაფერია, მაგრამ მათ შორის ყველაზე თვალსაჩინო და გაერო-ცელებულია თავგებზე შხამის საშუალო სასიცოცხლო დოზების ზემოქმედებით გაზომვა. ცდის საშუალებით უნდა გავ-იგოთ, რა რაოდენობის ნეიტოვება იქნება საჭირო განსაზღვრული რაოდენობის მღრღნელების მოსაკვდინებლად, დაეუშ-ვათ 24 საათის განმავლობაში. უნდა გვახსოვდეს, რომ თავუნიები შხამისადმი უფრო ნაკლებმგრძნობიარენი არიან, ვიდრე დიდი ცხოველები და ადამიანი. ამიტომაც ქვემოთ მოტანილი ინფორმა-ცია შხამების დოზების შესახებ მხოლოდ ლაბორატორიულ მღრღნელებზე ჩატარე-ბული ცდების შედეგადაა მიღებული.

შხამი	წყარო	სასიკვდილო დოზა, მკგ/კგ
ბოტულიზმის ტოქსინი	ბაქტერიები	0,001
ალბიტოქსინი	მარუნის რიფები	0,15
ტაპოქსინი	ტაპანები	2
ბატეროტოქსინი	ხის ბაგევის ტყავი	2
ტიტოტოქსინი	მორიელები	9
კონოტოქსინი	კონუსური მოლუსკები	20
მელუზის შხამი	მელუზები	30
კურარე	ქურულსები ხეები	200
ფუტარის შხამი	ჩვეულებრივი ფუტკარი	400

შხამი ეხმარება ნადირობაში მელუზე-სა და აქტინების. თითქმის ყველა მელუზს შეუძლია ძლიერად დასუსტოს ადამიანი და ისე როგორც ავსტრალიურმა ზღვის ბო-გმა, გამოიწვიოს კანის ნეკროზი და გულის მოკვების დარღვევა ჩაყენილი ადამი-ანი მცირე ზომის მელუზის შხამსაც შეუ-ძლია დაახლოვოს, თუკი კალკონების დროებითი დამალის გამოიწვევს. იმავე რეაქციის გამოიწვევა შეუძლია ზღვის ზღარბების (ისევე შხამიანები) ტექნიკურად ნეხულებს.

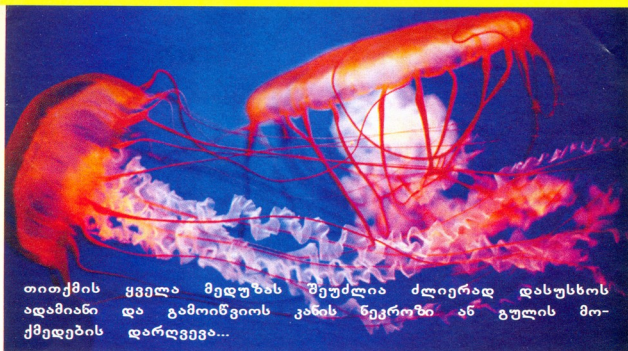
შხამიან მოლუსკებს შორის ყველაზე ცნობილი არიან კონუსისებრი ლოკიკე-ბი. მათი სიღრმეში მოქცეუნიან: მოლე-ლივე ბრწყინვალე ნიჟარის შიგნით ნამე-ვლი მტკიცეული იმალა. მის კუკუსავს, მაღარ არსებობს წვრილი კბირონალები-თა და თევზები სავსე თიხი, ტრობიკე-ლი წყლები უზრუნველყოფს.

ჩასაფრებელი მოლუსკი ბარგასა და მას-თან ერთად შხამსაც სტორცინის ხოლმე მსხვერპლს, რომელიც მისიერად უზრუნ-და თავის ბატონს. შხამი მსხვერპლის პარალ-იზმის იწვევს, მაგრამ თუ დოზა არასაკმა-რისი აღმოჩნდა, მონადირეს კიდევ ერთი ბარგი აქვს სამარტყოფელ შესაბუი. კონუ-სისებრი მოლუსკები ადამიანებსაც უჭინან საფრთხეს.

ყველაზე მეტი შხამიანი სახეობა იბო-ბინარია ლეანში გვხვდება: იბობები, მო-რიელები, ფაღლიები, ანუ რთიილები. ყვე-ლა მათგანი მონადირეები არიან და მათ-თვის შხამი სასიცოცხლო აუცილებლობას წარმოადგენს. ზოგი იბობა ძლიერ შხამს გამოიშუშავებს, მაგალითად, პატარა კარა-კურტის შხამს – ლატროტოქსინს – ცხ-ნის მოკვლა შეუძლია. მისიხანე ტრან-ტული მასთან შედარებით ნაკლებსაშხამა, თუმცა მისი ნაბეჭნი იწვევს კრუნჩხვასა და დამბლას. დიდი ხნის წინ ტრანტუ-ლისგან დაბეჭნილ ადამიანს ცეკვას აიძუ-ლებდნენ, რათა შეეკუმშული კუნთები აუზოზავებინათ და შხამი სხეულიდან ოფ-ლიან ერთად გამოედევნათ. ლეკუნების თანხ-მად, ასე წარმოიშვა ცეკვა „ტრანტულო“. საშხროთ აქერიკაში მცხოვრები უზარმაზ-არი ჩიტოვამბა იბობები ნაკლებსაშხამიანე არიან, სამეფიროდ, მორიელები უჭინან ად-ამიანებს საფრთხეს. მათ ჩვევად ტანსაცმ-ლის ნაკეცებში დამალვა აქვთ, რის გამოც მოულოდნელად და სხეულის ყველაზე დაუცველ ადგილებში ინსტრებიან. შხამი-ან თევზებს ადამიანები არ მბირთმევენ, თუ-ცა ამ თევზებს შეუძლიათ მუხედნენ ადამი-ანებს თავიანთ შრობილორ სტიქიაში და კარგადაც „გაუმასპინდლდნენ“ მოწამლე-ლი ეკლებითა და გამონარდლებით. გან-საკურობითი სახეითაა გრძელგადა სკარიო, იგი ფსკერზე, სიღრმე ჩაფლული იმალა, და თუ ადამიანი მას ფეხს დაეგამს, წამში მას შხამიანი ნესტარი მოხვდება. შუდევი – კრუნჩხვები, სუნთქვის შეფერხება, ზოგჯერ

10 ცალი
მომაცდინებელი
შხამით
გაფლენილი
ისრის
გასამზადებლად
დიამფიდიის
ერთადერთი
ქულის
შიგთავსია
საკმარი...

თითქმის ყველა მედუზას შეუძლია ძლიერად დასუსხოს ადამიანი და გამოიწვიოს კანის ნეკროზი ან გულის მოქმედების დარღვევა...

სიკვდილიც. ასეთვე შედეგი მოჰყვება ხოლმე მორიელის, ზღვის დრაკონისა და მათ მსგავსა ნაპტენებს, მაგრამ მათთან შედარებით ადამიანისთვის გაცილებით საშიშაოა თევზები არაა, რომლებსაც შხამიანი შინაგანი ორგანოები აქვთ. მაგალითად, მუცელენოშა ან ფუგუ ეს უკანასკნელი იაპონიაში ყოველწლიურად ათეულობით კაცს აგზავნის იმ ქვეყნად: ფუგუ დღეიდანვე ითვლება და მოუხვრავდ მამაკვინებელი ხეობისა, საიპოვნებთ მიირთვევენ ელიტარები. ფუგუს ბუშში, ღვილი და კანი შხამიანი აქვს. გამოშვებისას თევზს შხამიან ორგანოებს, რა თქმა უნდა, აცლიან, მაგრამ ერთი წვეთი შხამიც საკმარისია, რომ თევზის მთელი ხორცი მოამკვინებელი გახდეს. შეიძლება შხამიანი აღმოჩნდეს ჩვეულებრივი თინუსის ხორცი, მაგრამ ამჯერად მოწამლულს მხოლოდ კუჭი აჟმდება.

გველები და სხვები

ხმელეთის ხერხეულიან ცხოველთა შორის მრავალადა შხამიანი, მაგრამ მისი გამოყენების განსაკუთრებულ უნარს გველები ავლენენ. თავიანთი მორიელი წინაპრებისაგან მათ მექვეყნიერებით მიიღეს ზეშოთა კბილის გაყოფაზე არსებული ღია არხი. ევოლუციის მსვლელობისას არხი ჩაგრძედა, მისი ნაპრები კი ერთმანეთს შეერთდა, ასე წარმოიშვა ნასერტინიანი კბილი, ანუ მალის მსგავსი დღეი. კბილის ნასერტინი შხამი, ზეშოთა კბის ქვეშით მოთავსებული ჯირკვლის პარკიდან მიქროვდება, რაც ჩვეულებრივ შპრის მოგვაგონებს. გველების ძირითადი ნადავლია ფრინველები, მღრღნელები და თევზები, ესე იგი ერთობ სწრაფად მოძავი და მონადირესთან შედარებით ერთობ დიდტანადი არსებები. გველები ვერაფერს დაკლებდნენ მათ, რომ არა ნასერტინიანი კბილები და მასთან ერთად საწამლაი. გველი ნასერტინული ელოდება მსხვერპლს და თავდასხმის დროს ერთხელ და ზუსტად კბენს მას. ცდილობს, არ მოკლას მსხვერპლი, არამედ სურს მასთან ურთიერთობა გააძლიეროს: ჯერ დარტყმის, მიძინა-

ბა შეუწოდოს, მერე კი მშვიდად გადაცალაოს. ამისთვის საჭიროა სწრაფმოქმედი საშუალებები, ამიტომაც იყენებენ გველები ნერვული სისტემისა და გულ-სისხლძარღვების დამაზიანებელ ნივთიერებებს.

ადამიანისთვის გველის ნაბენი უფრო ნაკლებსაშიშაოა, ვიდრე ცხოველისთვის. ეს იმიტომ, რომ მსხვილ ნადირს და ადამიანს გველი თავს არ ესხმის, პირიქით, მასთან შესხვედრისას თავდაცვაზე გადადის და კენისას შხამი მცირე დოზით შეჰყავს მის სხეულში. როგორც ვხედავთ, გველები შხამს ორი მიზნით, საიერთიდან და თავდასაცავად იყენებენ.

გველის შხამის ქიმიური შემადგენლობა რთულია, იგი აქტიური ცილების ნარეგის წარმოადგენს, რომელშიც ის ნივთიერებებიც შედის, საკმარისი მონებებს რომ აფეთვლებს. ზოგიერთი გველი, რომლებსაც შხამიანი კბილები უკან აქვთ განლაგებული, მსხვერპლს ჯერ გულავენ, შემდეგ რბილად ღეჭავენ, რომლის დროსაც შხამის ნეშვითი ნსვლელებიც, მსხვერპლის უფრედები სწრაფად იყენებენ დაშლას, გადაცალაუვის ცხოველის სხეული უკვე შხადაა, რათა მასში აფეთვდეს შეიღწიოს გველის კუჭის წვეთმა.

როგორც მეცნიერები ფიქრობენ, მსგავსი

სტრატეგია გველებს ევოლუციის პერიოდში დანაწევრების ალტერნატივად ჩამოეყალიბდა, — მათ ხომ მოეჩვენა და ღეჭვა არ შეუძლიათ.

ადამიანისთვის ყველა განედში გავრცელებული გველი საშიშაოა, თუმცა ტროპიკებში გაცილებით მეტია მათი ნარასახები. ყველაზე დიდი მათ შორის სამეფო კობრაა, რომლის ნაბენისაგან მხოლოდ ინდოეთში ყოველწლიურად 10 ათასი კაცი იღუპება. ძირითადად, ის გლეხები არაა, რომლებიც მიწორში მუშაობისას ან ტყის კაფვისას ფეხს აბიჯებენ ქვეწარმავალს. გველი ამას თავდასხმად აღიქვამს და ელვისებურ პასუხს იძლევა. სამეფო კობრას შხამი სწრაფად მოქმედებს. თუ შრატის გაკეთება 20-30 წუთის განმავლობაში ვერ მოხერხდება, სიკვდილი გარდაუვალია. კობრას ზოგერთ სახეობას რამდენიმე მეტრის სიშორეზე შეუძლია შხამის გაფრთხილება. თუ შხამი თვალში მოხვდება, მსხვერპლს დააბრმავებს. შესაძლებელია ორგანიზმის მთლიანი მოწამვლაც გამოიწვიოს.

ასახოდა და ზღვის გველია ნაპტენები (მათი განკუთვნილება შავი მამა) მოძრაობის მომენტს, მეტყველებისა და სუნთქვის გაძლევისა და დამტყვინის იწყებენ. სხვაგვარად მოქმედებს გველეცხლისა და ჩხრალა გველების შხამი: ნაბენის აფეთვლის ზედა კანის ნეკროზი, სისხლის საერთო შეღწევა, მძიმე შემთხვევებში კი გულის დამბლა და სიკვდილი.

შხამიანი ხელების მხოლოდ ორი სახეობაა ცნობილი — მათ შხამკბილიანებს უწოდებენ.

სამეფოროდ, ბავყვისა და გომემოებს შორის ადამიანს სიცოცხლისათვის საშიშაოა 40 სახეობა ითვლება.

ყველაზე ნაკლები რაოდენობის შხამიანი ტიპიშეოვრია შორის გველები, — მხოლოდ ექვსი სახეობა. ზორა ცხოველებს „ქიმიური“ დღევა არ სჭირდებათ. მათ არაფერი უშლის ნადირობას, ყბებიც განთავსებული

ინდოეთში გველის ნაბენი არავის უკვირს. ამიტომაც შხამიანი ნადირები „მალამოები“ თითქმის ყველა ოჯახში მზადდება...

ისეა მონამღული
ეს ოხერი ფაუნა,
რომ ციკმა არ
იცის, ვინ გახდება
რამდენიმე წელში
მსხვერპლი...

აქვე საღვთად და სტიმული მსხვერპლის მოსაწოდებლად.

ერთ-ერთი შპაშის მატარებელი ცხოველი ავსტრალიის ბინადარი იხენისკარტაა. უკანა ფეხებზე მას შპაშანი დეზუბი აქვს. ბუ იხენისკარტებს თავიდან ეზრდებიან დეზუბი უკანა ფეხებზე (არა შპაშანი), მაგრამ ზრდასრულობისას სტეფები. მხოლოდ ზედა იხენისკარტებს უნარჩუნდება შპაშანი იარაღი, რომელიც ზრდასრულობისას 1,5 სანტიმეტრის სიგრძის აქვს. თითო დეზუბიან ცხოველის ფერის გაყოფებით წარმოებულია ჯირკვალი, რომელიც მის იარაღს არანაყოფი ითხი ნივთიერებისაგან შედგენილ შპაშან „კოქტეილს“ ქნის. იხენისკარტას ადამიანის დავისთვის შეუძლია, მაგრამ გარდა ძლიერი ტყულისა, იგი ვერაფერს იგრძნობს. გამოიყენებული არაა, მცირე ზომის ცხოველებზე შპაშა მომკაცრებლად მოქმედებს. მეცნიერები ფიქრობენ, რომ იხენისკარტასთვის დეზუბი თავდაცვისთვის არ უბიძგია ბუნებას (მაშინ ბუ იხენისკარტებსაც უნდა ჰქონდეთ), მით უნებებს, რომ მათაა იხენისკარტები დეზუბის დახმარებით საგაზაფხულო საბრძოლო ტურნირებში არკვევენ, ვინ იწეება მამა და მარჩენალი.

მეორე დოზების ეფექტი

ადამიანები დასაბამიდან მაგიერ ძაღლებს მაწერდნენ შპაშან მეცნარეებსა და ცხოველებს და ყოველივეს ემართათ მათ.

მოუხედავად ამისა, მოასერხეს გაეცნობიერებინათ, რომ სიკვდილის მოსვლილი შპაშა შესაძლებელი იყო წამლად გამოეყენებინათ. ჯერ კიდევ ძველ ეგვიპტეში ექიმები ავადმყოფებს მკურნალობდნენ ლეიქოფთი, სტრიქონით, ოპოზითა და კანავით. შუა საუკუნეების მდივოსები კი წამლებში გამომარ მორილებსა და გველებს ურევდნენ. ამ სიკვდილის მოსვლად არსებებს, რომელთა შპაშებზე ადამიანისთვის სასარგებლო იყო, განსაკუთრებულად ზედმეცნიერ სწავლებდნენ. ცოდნა ათასწლეულების განმავლობაში გროვდებოდა. 1962 წელს ოფიციალურად ცნეს ტოქსიკოლოგია მეცნიერებად.

ძველი თაბების გამოცდილების წყალობით თანამედროვე მდივინამ საკმაოდ სწრაფად ათიუას ადრე ცნობილი მრავალი შპაშის გამოყენება. მცირე დოზით გამოყენებული კურკრ ზედმეცნიერით საჭირო წამალი აღმოჩნდა: ამ მეცნარეში არსებული ნივთიერებები მოქმედებს როგორც მიორელქსანტი: ოპრაციის წინ ავადმყოფის ორგანიზმში მისი შეყვანის შემდეგ შესაძლებელია ნარკოზის რაოდენობის მცირე შეცვლა. ბევრს სენია ბატონის ნემსები შესახებ, რომელიც სახის კუთხების არბილებს და ნაოჭების გასწორებას ადვილებს. ამ პრეპარატს საფუძვლად უდევს Clostridium botulinum – სასიკვდილო სათხოვო ბოტულიზმის გამომწვევი ბაქტერიები. შესწავლის ხარისხით მეცნარეულ შპაშებს მხოლოდ გველის შპაშა თუ შედრე-

ბა. განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს ნეოტოქსინები, რომლებიც ნერვული სისტემების დაავადებების საკვლედად და სამკურნალოდ გამოიყენება.

ამას წინათ მოკასინისებური გველის შპაშისგან გამოეყვს ნივთიერება და კონტრტროსტატიანი, რომელიც მკერდის კბილის მეტასტაზების ზრდას აჩერებს.

ამ პრეპარატს ჯერ ლაბორატორიის კვლევები მართალია არ დაუტოვებია, მაგრამ ერთობ პრესექტულოდ ითვლება.

ჰეპარატული ტიპის გველის ტოქსინები სისხლძარღვებს აზიანებს, მაგრამ მათი მოკროსკოპული დოზა ხელს უშლის თრომბის წარმოშობას. ამ მიმართულებით მუშაობენ ინგლისელი მეცნიერები და შესაძლებელია ახლო მომავალში გველის შპაშისგან მიღონ ინფარქტისა და ინსულტის სამკურნალო პრეპარატები.

საუკუნის ერთ-ერთი ყველაზე პრესექტულო წამლად შეიძლება იქცეს კონუსური მოლუსკის შპაშისგან დაზომატებული პრეპარატი. ეს შპაშა ურთულესია: მასში ტვინისა და ნერვული უჯრედების დამზიანებული ორმოცდაათზე მეტი ქიმიური ნივთიერება შედის: ავტორი ნაწილიდან საჭირო შენარების განსაზღვრა ერთობ რთული საქმეა, მოუხედავად ამისა, 2004 წელს მანცე მოხერხდა კონიტოქსინის საფუძველზე დამზადებული პრეპარატის დამტკიცება, რომელიც ათასჯერ აღემატება მორფინის სიძლიერეს.

გენერაციისთვის მიღწევები მეცნიერები ათიუას სავსეა და მისდომოდნენ ამ შპაშებსაც, რომლებიც ადრე წამლად სარგებლობის თვალსაზრისით უძლიერეს ითვლებოდა. მორიელ *Leirus giungstrui*-ის მიერ გამოყოფილი ქლორტოქსინი სისხლის ტვინის კბილს უჯრედებს, მაგრამ ჯანსაღ უჯრედებსაც აზიანებს. ამერიკელმა მეცნიერმა ჰერალდ სანტიმერმა მოახერხა გენეტიკურად შეცვლილი ეს საწამლოა, რის შედეგადაც მორიელის შპაშის მოლეკულებმა „ისწავლეს“ ავადმყოფი და ჯანსაღი უჯრედების ერთმანეთისგან გარჩევა. ისინი მიღიდნენ მეტასტაზებისაგან და გარს ეტეოდნენ მას. ამ აღმოჩენამ მეცნიერი ბრწყინვალე აზრამდ მოიყვანა: შპაშის მოლეკულები გამოეყენება როგორც ტრანსპორტი, საჭირო წამლის დაავადებულ უზნამდე მისატანად.

ამ აღმოჩენით კიბოიანთა ქიმიოთერაპია უფრო ზუსტი და მიზანმიმართული გახდება.

ფარმაკოლოგიისა და ბუნებრივი შპაშის მდივრი გაუმართის მრავალი მცადლის მოყვანა შეუძლებელია. ერთი რამ კი ცხადზე უცხადია: ცხოველებისა და მეცნარეების შპაშა ცოდნისა და აღმოჩენების ამოუწურავი წყაროა, რასაც თანამედროვე მდივინის განვითარების გაცილებით მაღალ დონეზე აყვანა შეუძლია.

ძრანდუნძურგი 800 გერმანელი ღიგერსანტები

თანამედროვე სამხედრო ტექნიკისა და სისტემების გაუმჯობესებამ დაამცავა, რომ ჯაცობრიობას აღარ მოუწევს იმ მეთოდებითა და კანონებით ბრძოლა, რასაც მეორე მსოფლიო ომის დროს იყენებდა. წარსულს ჩაჰბარდა სატანკო არმადების შეტაკებები, ათასობით კილომეტრზე გადაჭიმული ფრონტის ხაზები, ქვეითთა მილიონიანი ღივიზიით, მიუხედავად ამისა, ბოლო ათწლეულის განმავლობაში მსოფლიოში შექმნილი

გეოპოლიტიკური მდგომარეობა სამხედრო სპეციალისტებს აიძულებს ყურადღება გაამახვილონ საგანგებო დანიშნულების ქვედაყოფებზე, რომლებიც განვრთნილი არიან როგორც პარტიზანული, ასევე ჯანტრპარტიზანული ოპერაციებისთვის. ამიგომაც ყურადღების ღირსია მეორე მსოფლიო ომისდროინდელი ფაშისტური გერმანიის სპეცრაზმების მოქმედებების ტაქტიკა.

სამხელი ომის დროს, გერმანელ რუმელის აფრიკის კორპუსში მომსახურე გერმანიის ვერმახტის კაპიტანმა თეოდორ ფონ ჰაგელმა შენიშნა, რომ ადგილობრივ მცხოვრებთა ან მოწინააღმდეგეების საშოსში გადაცემული მზერაგების კონიერული გამოყენების წყალობით შეტყვეთ ოპერაციებში მინიმალური დანაკარგით აღწეოდნენ მზასს, — იოლად იღებდნენ მნიშვნელოვან სტრატეგიულ ობიექტებს.

ჯერ კიდევ 30-იანი წლების დასაწყისში ფონ ჰაგელმა ტანგანიაკაში (მოცე საუკუნის დასაწყისში გერმანიის კოლონია აფრიკაში) აშგარი ოპერაციების შედეგებიანაზე საგანგებო მოსენება დაწერა, რომელსაც ყურადღებით გაეცნო აშგერის შუფი, ადმინისტრაციული ვილაჰლო კანარისი. 1935 წელს ფონ

ჰაგელი აშგერის შტაბში გამოიძახეს და „პროფესიონალი პარტიზნების“ რაზმების ფორმირება დაავალეს.

1939 წლის 27 სექტემბერს ფონ ჰაგელმა ადმირალ კანარისს საგანგებო რაზმის შექმნის შესახებ მოახსენა. რაზმის ბირთვის გამოცდილი და საუკეთესო მებრძოლები — 3 ოფიცერი და 67 დაბალი ჩინის შოშიარი შეადგენდა. 25 ოქტომბერს კანარისმა ხელი მოაწერა საგანგებო გამოყენების „სამშენებლო-სასწავლო ასეული-800-ის“ შექმნის ბრძანებას, რომლის მუდმივი დისლოკაციის ადგილი ქალაქი ბრანდენბურგი იქნებოდა. ბრძანების საიფუძლი დანართში მითითებული იყო, რომ დასახლებას „სასწავლო-სამშენებლო“ სხვა არაფერია, თუ არა ნიდაბი, ხილი რაზმში უშუალოდ აშგერის მეორე განყოფილებას (სადიერსიო ცხვიფილუბას) დავირი ჩილებოდა. ასევე, მითითებული იყო, რომ ქვედა-აფიფის პირადი შემადგენლობა შეეცხებოდა მკაცრად ნებაყოფლობით, გამოცდილი პარა-შუტისტებით, მზერაგებით, მკაცრმრეებით, სნაიპრებითა და მფინთავებით.

ასე შეიქმნა გერმანიის საგანგებო ნაწილების პირველი რეგულარული რაზმი.

კანდიდატთა შერჩევისას აშგერში არ ევრბნოდნენ რაიმე მოთხოვნას, წესდებს ან ლოკუზენტს. პრეტენდენტს, უპირველეს ყოვლისა, მოეთხოვებოდა ვინებამახელობა, გამოძიებულობა, სიმარტევე ცხოვრების სხვა-დასხვა პარიბასთან შეგუების უნარი და უცხო ჩინს საუკეთესოდ ცოდნა. უნდა სციოდნოდა ასევე სხვადასხვა ხალხის ტრადიციები და ჩვეულებები. კანდიდატების შერჩევის

საკითხში ფირმა პაპიუსი სამხედრო-სააღრიცხვო სამმართველოს სახელმწიფოებრივი განყოფილება დაეხმარა, – მას იმ ფაქტორი გერმანელების სია გადასცეს, რომლებიც ისტორიულ სამშობლოში ახალი დამბრუნებული იყვნენ და ადგილთან თანამშრომლობის სურვილი გამოთქმეს. მათ შორის იყვნენ არა მარტო ევროპის სახელმწიფოებიდან, არამედ აზრიალიდან, ამერიკიდან და ავსტრალიიდან ჩამოსვლებიც. კანდიდატების განიხილისა საკერძოში მეთაურები განსაზღვრავდნენ, რამდენად იყვნენ ისინი ავანტიურისტებისა და რისიკანო მდერეკელი. ყურადღება ექცეოდა მათ გარეგნობას, – ფიზიკურად არაფერი გამოჩენილი არ უნდა ყოფილიყვნენ. მათ, ვინც შერჩევის პირველ ეტაპს გაუვლიდა, საქმიად როლი გამოცდები ელოდა: ინტელექტის ღირსი, ფსიქოლოგიური მდგომარეობის, სიტუაციებში მუქიგონად გარეგნობის უნარის, თვითდისციპლინისა და თვითკონტროლის შესწავლა. რა თქმა უნდა, პრეტენდენტს უნდა ჰქონოდა ფიზიკური მომზადების საშუალოზე მაღალი დონე.

რამის ფორმების პროცესი რამდენიმე წელიწადს გაგრძელდა. გარდა ბიურკრატიული ბარიერის, კანარის ხელს თანაპროვლეები უშლიდნენ, ადგენდნენ ახალი აზრების შექმნის ადგილის პირად ინტერესებს ხსნიდნენ. „კანარის სურს თავისი ვაჟის არამა ჰყავდეს“, – ამბობდნენ ისინი. 1944 წელს პეტრელოვ თავდასხმა თითქმის დადასტურდა მათი ეჭვი, მაგრამ გერმანული ისტორიკოსების აზრით, მოუხდევად ამისა, „პრანდლერ-800“-ში პეტრელოვის დღეობის კუმარატი მძიმეებრივ მასხრობდნენ, რადგან ამ ქვედაყურების არსებობის მანძილზე დაღუპვის არც ერთი შემთხვევა არ ყოფილა.

1939 წლის დეკემბერში ასეული ბატალიონად გადაკეთეს, რომელმაც იფიქრ ნიმიტი და სახელწოდება მიიღო. „პრანდლერ-800“-ში შვიდი ასეული შევიდა, მათგან ერთი სამტაბო იყო, სხვები გეოგრაფიული და პროფესიული ნიშნის მიხედვით იყოფილნენ. პირველ ბატალიონს ასეულიმ მსახრობდნენ რუსეთიდან, ბალტიისპირიდან და ფინიდან გამოხლები, მეორე ასეულში ფრანგული, ინგლისური, პორტუგალიური და აზრიკული ნაწილები. მესამე შედგებოდა სუბეტელი გერმანელებისგან. მეთოხმე მსახრობდნენ პოლონეიდამ გამოხლები. ცალკე ასეულად იყო გამოყოფილი სამხრეთ-დასავლეთისა და სპარამუტო-სადესანტო ნაწილები, ასევე პაპილის ბატალიონი, რომლის შემადგენლობაშიც იყვნენ ცალკეული მოტიმეცერა, ჩრდილო და დასავლური ნაწილები. ამ დროსვე ყალიბდება „პრანდლერების“ ტრადიცია, – საგანგებო ნაწილების წევრებს შორის მცურებელი დამოკიდებულება სუვევდა. ტრადიციული სამხედრო მისაღების ნაცვლად ისინი კრომანეთს ხელს არიბმედნენ. სამწყობრო

საარულს მხოლოდ მაშინ აქცევდნენ ყურადღებას, როცა ნაწილის შესამოწმებლად მალაქონისონები ჩამოდიდნენ. იმ ფაქტს, რომ „პრანდლერ-800“-ში ყაზარბული და სწესდები დისციპლინა არ იყო, ლოგიკური ახსნა აქვს: ყაზარბული წესებები კნობიერებაში მსახრობის სტანდარტული სიტყვები „არის“, „უესხად ასე“, „მესმის“, სამხედრო მისაღება, სქინაზე დგომა და ა.შ. აუცილებლად გასცემდა მოსახლეობას ნაწილები დღევანდელს. მათ უესხეს, რომ საკერძოზელები მოწინააღმდეგის ტერიტორიაზე სამოქალაქო სამისით სამოქმედოდ იშვრთიბდნენ. ერთი სიტყვით, სამხედრო შესრთება საკერძოზელის ადგილობრივ მოსახლეობასთან შერწყმბაზე ხელს შეუშლიდა.

საკერძოზელებს სადაზერეო-შეტყვითი დავალებები შესრულება ევალებოდა (ობიექტების ხელში გადაება და დაბოლოდ ნაწილების მოსვლამდე შესწარწება, სტრანსპორტო და კავშირის კანაბების მოსაბა), ყვალბოდათ ინფორმაციის გადასაცემა სამოღების მოწყობა, თვალთვლისგან თავის დაღწევა აფერტბთან შეხვედრა, ქალაქებში ორიენტიცა, ბრბოში პანიკა გამოწვევა, დეზინფორმაციის გავრცელება.

„პრანდლერების“ მოთავსი სამწავლო ბანაკი ცენტრებში პოლიგონზე განთავსდა. აქ იყო სასროლოტი, გამაზღებელ-ტექნიკოსთა სპეციალური მხილრი, რომლებიც მოწყობდნენ იგი კრიგოზის საზი გადასაცემა ისრებიორო, ხიდეის ფერები, საგზატეცილი გზატკეცილები და მაღალი ძაბვის ელექტრობიბი. დიდი ყვრადღება ეცემა ობიექტზე შეღწევის ხერხების სწავლებას, ყარაულების გაუნელებლასა და დანაღების შესწავლას. სწავლებებში მოთავსი სავნებად ითვლებოდა ძირკამბიხრული საქმიანობა და ინფიდეალური მუშაობა.

საკერძოზელების ფორმა არაფრით გამოირჩეოდა გერმანიის არმიის სხვა დანაყოფების სამხედრო ფორმისგან. შესაინბავად „პრანდლერებლებს“ ცერების ფორმა ეცემა, რომელიც ჯერ კიდევ 1936 წელს იყო დაშტკიცებული და ზოგადასავლისი ფორმისგან მხოლოდ სამხრების მწკანე ელფერით განსხვავდებოდა.

1942 წლის 2 ოქტომბრის „პრანდლერებლებს“ განსხვავებული საფორმა ნიშნავი შესთხოვს, – Sevronte, რომელიც სამხედრო ფორმის მარცვენა სახელიზე იყო მტკერებული, გამოსახული იყო მუხის სამი მწკანე ფოთილი და ერთი რკა ყავისფერი ტორტზე. იფიქრ კომპოზიცია, ოლინე ლითონისა, მძიმე-ბული თვსამარუაზე. თავდაპირველად, სასწავლო ქვედაყურების ფერტკების სამტაბო ასეული ასრულებდა, რომელიც შედგებოდა სამწავლო პოლისა და ცალკეულ საწირთელ ათასეულში გადახარდა. სწავლების პირეცის საქმიად ინტენსიური იყო და მოუხდევად ამისა, რომ ითიოეულ კურსანტს უვეე შეს-

წავლილი ჰქონდა რომელიმე სამხედრო სეციალობა, ცხრა იფეს გრძილებიდა.

სასწავლო სავნების ჩამონათვლი ასეთი იყო: იარაღის ნაირსახეობა და მათი გამოყენება, ხელნართული ბრბოლა (ვაოუ-ვაოუ), სადარამუტო-სადესანტო მომზადება, ყვლა სახის ატვორანსპორტის, სამხედრო ტექნიკის მართვა, მათ შორის ისწავლებოდა პოლიტრენება და ორიოქმადლის მართვაც, რადიო და კავშირის საშუალებები, ფორტოკანე, შენდების ხელიოენება, ორიენტირება და ტოპოგრაფია, უცხო ენები, უცხო ქვეყნების კანონმდებლობა და მათი სახლების შენეყვლეუბები, დანაღება განაღება ფორტოეკაციის საყუბლები; ასავოქტებული მასალების საყოფაცხოვრებო პირბებში დამზადებასავე, ასევე ყალიბ ფულის ბრერეგამი გაშვების ხერხები.

1940 წლის აპრილში „პრანდლერების“ პირველი ვეჯუბი დავალებების შესასრულებლად გაედნენ. 8-9 აპრილს დანის არმიის სამხედრო სამისში გამოწრობილმა „პრანდლერების“ ერთ-ერთმა ქვედაყურებმა გადალასა საზღვარი, დიაცაგა ხიდი მდინარე ბელტზე და გააუნეწელა რამდენიმე სამხედრო ობიექტი სამსახერო ზონაში, რითაც ძირითად ძალებს ხელი შეუწყო უპრობლიმიდ შეტრიალიყვნენ დანიაში. ასევე წლის მასმში „პრანდლერები“ უფრო აქტიურ მოქმედებებზე გადადის. ნორვეგიელთა სამხედრო ფორმაში გადაცხული 100 მუიბრისგან შემდგარი გამაზღებურებლი რაზმი ქვეყნის ჩრდილოეთში ნორვეგიელთა გადარწერილი ნაწილების საწინააღმდეგო იფედს აწვობს; სხვა ვეჯუბები ამ დროს სადაზერეო საშუაობებს აწარმოებენ საფრანგიის, ბელგიის, ლუქსემბურგიისა და პოლანდის ტერიტორიაზე. ლუქსემბურგსა და ბელგიიან მხერეცებზე ტერისიების სტატუსით ჩავიდნენ, რამაც მათ საშუალება მისცა არა მარტო ენახათ, არამედ ფოტოზეც აღებუქტათ „ღორშესანაშენაი ადგილობები“. 9-10 მაისს პოლანდორობი სამხედრო ფორმით შენდებულმა „პრანდლერებლებმა“ დიაცაგეს ხიდი ბელგია-ლუ-

გერმანული სპეცრაზმები
არა მარტო სასასტიკით,
არამედ პრეფესიონალი-
ზმითაც გამოირჩეოდნენ.

ქიშნურების საზღვარზე და ანტეკრანის მახლობლად მდებარე ვიარაბი, ლტოლვილებში არეული სხვა ჯგუფები კი ხალხის მასას მოკვებოდნენ და ფუთებში გადამალული იარაღით (ფრანგებისა და ინგლისელების ზურგის გაკლით) დედოფლის შავის რუხ-იფრეციას უახლოვდებოდნენ. ამავე დროს „ბრანდენბურგის“ მოტოციკლისტთა მიზან-ლოური ჯგუფები აფუჭებდნენ საბელგფორნი ხაზებს, ხელში იგდებდნენ სტრატეგიული ობიექტებს, რითაც საკუთარ არმიას ხელი შეუწყვეს ფორტი გაერღვიათ არღლიდან მასის მიმართულებით. 10 მაისს ფრანგული არმიის ფორმით შენიღბული „ბრანდენბურ-გის“ დესანტი ლიეჟის მახლობლად დაეშვა და ფორტი ექვ ცხელი და მდინარე ზელის ხიდი დაიკავა. ზუსტად ამ დროს „ელტოლიელებმა“ ახელში, რუსსა და პარიზ-ში აფეთქებათა სერია მოაწყვეს, ხოლო ბელ-გიის სამხედრო კავშირგაბმულობის ძირითად კვანძში „აგარა“ მოხდა. დივერსანტთა ხელში გადადის ოულანას არხის, ბერგეს, ურმინდის, ობიტესისა და შტანის ხიდები. „ბრანდენბურგის“ არც მთელი ასული გახ-ლდეთ იმ დღის უსაქმოდ, — სამხედრო ტყვე-ბად შენიღბულმა ქვედანაყოფმა გენების მის-ადგილიდან საუბრისმიდლო ხიდი დაიკავა და

გერმანული სატანკო ნაწილების მოსვლამდე შეინარჩუნა.

30 მაისს ახერგა სამთავრობო ორგანიზაცია „ტოლტას“ მეშვეობით ავღანეთში მუხთი კოლონის იარაღით მომარაგება დაიწყო. ამავე ორგანიზაციის დახმარებით მოხ-ვდნენ ავღანეთში „ბრანდენბურგ-800-ის“ ინ-სტრუქტორ-მებრძოლებიც.

19 ივნისს პირველი ასეულის ერთ-თმა ოცეულმა ხელში ჩაიგდო და განაღდა ფრანგების მიერ ასაფეთქებლად გამზადებუ-ლი ნაყოლის ჭაბურღილები ზემო ელზას-ში „ბრანდენბურგის“ ამ წარმატებამ დაამტ-კიცა ახერგის მიერ აღებული კურსის მარ-თვლობა.

1940 წლის 15 აგვისტოს ბერლინში შეიქმნა „ბრანდენბურგის“ შტაბი, რომელსაც დაექვემდებარა ამავე სახელწოდების ასაქუ-ლი და ყველა სხვა დაფინანსებული სიღრ-მისეული დაზვერვის ჯგუფები. „ბრანდენბურ-გი“ პოლკად გადაიქცა და თავისი არსებო-ბის ოქროს ხანა დაუდგა. პოლკის მეთაუ-რად დაინიშნა პოლკოვნიკი ჰელმუტ ფონ ლინცენკერტი. პოლკის შემადგენლობაში იყო ხუთი ასაქული და შესაბამისი დამხმარე ქვედანაყოფები. გარდა ამისა, პოლკს ექვემდ-ებარებოდა ბრანდენბურგში დისლოცირე-ბული სამშტაბი და კავშირგაბმულობის ასეული. 1940 წლის ბოლომდე ბრანდენბურგელებმა ესპანელ ფაშანებისტანთა ინთად ატეორი წინააღმდეგობა გაუწიეს ერთგულების გიბრალტორის სრუტეში. ხელში ჩაიგდეს რუმინეთის ნაყოლის ჭაბურღილები. გარდა ამისა, ახლო აღმოსავლეთში (სირია, ლიბანი, ერაყი) დიდი ბრიტანეთის შეიარაღებულ ძალებთან დასაბრისპრებლად გაიგზავნა „სა-განგებო არაბული ბრიგადა“.

1941 წლის 22 ივნისს ფაშისტურმა გერ-მანიამ საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ იმ დაიწყო. „ბრანდენბურგის“ წითელარმიელთა ფორმად გადაცემული რაზმები ჯერ კიდევ 21 ივნისს შეუჭრნენ მოწინააღმდეგის ტერი-ტორიაზე და მდინარე ბაბრზე (ბერესინის

შენაკალი) სტრატეგიული ხიდი დაიკავეს. ამავე დროს დივერსანტებმა მოსკოს სასაზღვრო პოსტები ვერმანტის 123-ე დივიზიის მარჯვენა რაზმ ფაშისტების საშუალება მოსცა მკი-ოვად გასულიყვნენ სამოქმედო სერეცებში. 22 ივნისს, შხის ამოსვლისას, ბრანდენბურგელებმა კიდევ რამდენიმე მნიშვნელოვანი ობიექტი დაიკავეს, რომლის დროსაც სიკვდილიან ერთად პანიკასაც თესდნენ.

1941 წლის გაზაფხულზე „ბრანდენბურ-გის“ ბანაკებში უკრანელი ნაციონალისტე-ბის სამხედრო ქვედანაყოფები „როლანდი“ და „ნახტგალი“ ჩამოაყალიბეს, კავკასილი-თავს კი სამხედრო ქვედანაყოფი „პერგმანი“. 15 ივლისს საბჭოთა არმიის ფორმად გადა-ცემულმა „ბრანდენბურგის“ პირველმა ათა-სეულმა და უკრანელმა „ნახტგალმა“ იერი-ში მიიტანეს წითელი არმიის ერთ-ერთი ქვედანაყოფის შტაბზე, მაგრამ დივერსანტებს დროულად წინააღმდეგობა გაუწიეს საბჭო-თა ჯარისკაცებმა და უკუაფრეს. ამ შტაბ-ებში ბევრი გერმანელი და უკრანელი დაიღ-უპა. ამ ბრძოლის შემდეგ ქვედანაყოფი „ნახ-ტგალი“ გაუქმეს.

1941 წლის შემოდგომაზე, როცა საბჭო-თა კავშირის უკიდურესად უშიშრო, „ბრან-დენბურგის“ პარაშუტისტები მოსკოვის ას-ლეთს, ისტრის წყალსაცავთან გადმოსხდნენ პარაშუტებით, რათა დედაქალაქის წყლით მომარაგების მთავარ არტერიაზე დივერსია მოეწყოთ, მაგრამ მათ უკვე ელოდნენ. აფი-ლიბობრებს მინასტანის (HKBD შვედი ლ-ბერია) სწრაფად გაანადგურა ისინი.

1941 წლის ნოემბერში „ბრანდენბურ-გის“ ბანაკები ის საბჭოთა ტყვეები გამოჩნდნენ, რომლებმაც საკუთარი ქვეყნის წინააღმდეგ ბრძოლის სურვილი გამოთქვეს. ახალწვეულებ-ზე გააღვიძნენ შუქიწყებას, ღვიდნენ ფიცს და იწყებდნენ წერთან.

1942 წელს ატლანტიკის ფორთხზე ვერმანტის გარეშის ციხეში არ დაღვდეს „ბრან-დენბურგელებმა“. დივერსანტებმა მომალეს წითელი არმიის კომუნისტების ტანკების ყურეში, როსიტის მახლობლად ხელში ჩაიგდეს პოდრეტეკური ობიექტები, აფეთქეს მინიერი — პატერისკის სარკინიგზო ხაზი, ხელში ჩაიგდეს მკაცრის ნაყოლის ობიექტები, აფეთქეს მურმანის რკინიგზა... მათი მო-ქმედების სქემა თითქმის ერთი და იგივე იყო. — ან საბარაშუტო დესანტის იყენებდნენ, ან წითელარმიელთა ფორმად გადაცემული შე-დიდნენ მოწინააღმდეგის ზურგში.

30 აგვისტოს პოლკმა დაიწყო 30-კა-ციანი ჯგუფი (გერმანელი, ჩეჩენი, ინგუშ-ები, ოსები) ჩიჩნურ სოფლებთან დარე-ზირ-ზოისთან, ჩიშკასთან და დება-იურტთან ჩამოსვლა. მათი მიზანი იყო აფანეცხიანი ხალხი საბჭოთა მთავრობის წინააღმდეგ, თუკ მათ აკერადაც ელოდნენ და ვერ კიდევ პატივს აუტყუბს სროლა, მიწაზე დამუხმისას კი სწრაფად გაიფანტნენ. ჯგუფის მეთაურმა ლანგე თავს გაქცევით უშველა და კავ-

შორის საშუალებების გარეშე დარჩენილმა ადგილობრივ ყაზლუს შუაგრა თავი. მათთან გერმანული ოფიცერი ეჭვს თევზე მტანს ცნობრივად. 1942 წლის ნოემბერში ლანკე ჩქრით გამოქვლის ალაუტდინ ზამჩივისა და აბლერამან ბალტოვის დახმარებით შტაბში დაბრუნდა მოხერხა. ორევე გამოქვლი გერმანულმა რკინის ჯვრით დაავილოუს.

ომში პოლს დიდი დანაკარგი ჰქონდა. ამასთან, იზრდებოდა მოთხოვნის საგანგებო დანიშნულების ძალებზე, რის გამოც ნოემბრში პოლი ბრიადად გადაკეთდა, იმვე წლის დეკემბერში კი დღევინად. თუქვა ოფიციალური ბრძანება ამის შესახებ მხოლოდ 1943 წლის 21 სექტემბერს გამოქვეყნდა. ალბათ, ამის გამო შეეცა ისტორიაში „ბრანდენბურგი“ არა როგორც პოლი, არამედ როგორც დღევინა ან ბრიადა.

შეჩაერთის მეთაურად დაინიშნა გერმალ-მაიორი ალექსანდრ ფულშტაინი. დღევინა შტაბი ბრძანებში გადაკეთდა. მის შემადგენლობაში ბატალიონები პოლკებად აქციეს, ხოლო სამტავრო შემადგენლობა შემადგენლობად შეიცვალა: კავშირგაბმულობის ბატალიონი, ტროიკული ბატალიონი, „ფრია“ (გერმანულ რომების კორპუსში შედიოდა), სამხარო დაცვის ბატალიონი (მებრძოლი მფრინავები) (კალკული საპარაშუტო-სადესანტო ბატალიონი, 801-ე პოლი (ათენი), 802-ე პოლი (საფრანგეთი), 803-ე პოლი (რუსეთი), 804-ე პოლი (ოფსოლავა)). არსებობდა კიდევ რამდენიმე საწვინო-ელი პოლი და ბატალიონი.

1943 წლიდან „ბრანდენბურგი“ პირადი შემადგენლობის პარტიზანების წინააღმდეგ სამრთიველად გამოქვეყნდა დაიწვეს. „ბრანდენბურგი“ მეთორბეტი ფარულად უთვალთვალდებინ დადგენილ მონაკვეთს, ადგენდნ მონიწამდღევის საგალ ბოლიკეს, საყარაული პოსტებს, სამაღვებსა და შენეღრის აფდღებს.

დელტა-სადგმად შეისწავლიდნ სოფლის ორბული მცხოვრები ტყეში სად დადიოდა, სად ჩრდელად დასასვენებლად, ვითან ჰქონდა

ურთიერთობა, რას გადასცემდა და აშ. ყოველივე ეს პარტიზანების ბაზასთან შეუქმნე-ლად მიხლოების საშუალებას იძლეოდა. ამევე დროს იცვლებოდა ინფორმაცია პარტიზანთა შორის ჩანერგილ აგენტებსა და მებერავებს შორის. გერმანულმა სპეცრაზმებელმა ამაყარი დაზვერვის წყალობით არართხელ მოახერხეს პარტიზანთა დაცვის პერიმეტრის ძალუდად გადაღება. მათი მეთაურების უხშირად ითვან განადგურება, პარტიზანთა მცირე ზომის ბაზებსა და შტაბებზე ელვისებური თავდასხმა და დოკუმენტების ხელში ჩაგდება. „ბრანდენბურგის“ წევრების ერთ-ერთი მთავარი ამოცანა ტყვეების ხელში ჩაგდება იყო. გარდა იმისა, რომ მათი მოქმედებით მიმწვლილოვანი ინფორმაციის მიშეცემა შეიძლებოდა, აგრესტის მონაკვეთის შერეშეშეცემა იოლი იყო.

მოქმედის ყველაზე ხშირად ჩასაფრების მეთოდით იჭრდნ. წვრთნებისას ავტომობილშიმდე მუქამდელ მსხვერპლზე მყისერი თავდასხმა და მისი ჩქამეულულად შეპოვება. თავდასხმებს, ძირითადად, მცირერიცხოვან ჯგუფებზე, პარტიზანთა დიდი შეჩაერთებინ დაშორებულ აფდღებში აწყობდნ. ტყვეებს აფილზევე უტარებდნ დაკითხვას. როცა პარტიზანები კონტრაზიების მოღვას იწყებდნ, „ბრანდენბურგული“ მათს დაჭერას ნებისმიერ სერხითა და ილთით ცდილობდნ, იფრებდნ სამონადირო აფურეკილობას, ნადირის საფანგებს, ყელღვებსა და მარცხებს, თბიდან საშელო ომობებს.

დავლების შესასრულებლად გადიდნ დამით, სატვირო მანქანებით, ისე, რომ არავინ იცოდა, რა ილი მანქანის ძარაზე ტყეში შესლის შემდეგ „ვერები“ მანქანს ტოვებდნ და ტყის სიღრმეში იმღლებდნ. ამას კონტრაპარტიზანული ზონაში 20-30-კილომეტრით ანი მარში მოხდებდა.

„ბრანდენბურგი“ რადიოსიშვის რეგიმში მუშაობდა. კავშირზე გასვლა მხოლოდ სავანგებო შემთხვევაში ან არტლერიის ცეცხლის გაშისაზებულად იყო ნებადართული.

„ვერები“ თხოუმტ კაცამდე ჯგუფე-

ბად დაყოფილი მოქმედებდნ, მონადეულ-ლი იფენ საუკეთესო ავტომატური არა-ლით, ხელუქმარებით, სნაიპრის გშმანებით, მაყრინთა „კალტრებით“. ჰქონდა ნადე-ბიც და მბიბე ტყეაფრეკვებიც.

ჩასაფრებულების საფრში რამდენიმე დღე უწყვეტი ყოფა, თანაც უწყვეტლად, წინააღ-დეგ შემთხვევაში, სიყვლილი გარდავალოდ იყო. პარტიზანულ რაზმებში კონტრაზერ-გის ცერტიფიკად გადასრლილი პრიფესიონ-ალი ხელმძღვანელებდნ, დაზვერვის კი აფილიობრივი პევილისტიტი, რომლებიც ტყეში თითოეული ზუქისას აფილდებარე-ბა იციდნ. ზოგად, „ბრანდენბურგული“ მოსილით ბრძანება, რომ პარტიზანთა დაჯგუფებებისთვის მასობრივად დარტყმის მისაყვლირისა და ავიაციის მოქმედება მო-ჰგებოდა, ხოლო გამოსაცხრილ რაიონებს „ზონდერკომანდოს“ უახლოვდებდნ. დამ-სიყვლილი ნაშისტკორცნებით მოქმედებდნ. ოპერაციის მხინი იყო პარტიზანთა დაუყ-ველ ან დაჭობებულ აფილზე მოწყვეტვა. საშუთისა და ოფსოვად პარტიზანთა თქმით, რომლებმაც საკუთარ თავზე იფინეს „ზონდერკომანდოს“ შეცეები, ასეუ შემთხ-ვევაში ერთადერთი საშელო სასწრაფოდ გრალის იფინით გარდევდა იყო. ალვის გასრდევად შტეტაზე გადასული პარტიზან-ნები კი იძლეული იფენ ალვის დიდი წაწილი ტოვებდნთ, რასაც მოწინააღმდე-ვე ეპატრინებდა.

ომის მფვლელობაში რუსეთის სასაერ-ბოლო ვარდტყამ გერმანულ საცერაზხელო-თა საქმანობა დიდდ დაზარალა. შეცირ-ბად მოღაღატა რაილზიბაც, ისინი ძირი-თადად სამხედრო ტყვეები იფენ. მზადდ დანაკარგის გამო გავრდა თაფად „ბრანდენ-ბურგის“ პირადი შემადგენლობის შესვლა.

1943-1944 წლების გასაყარზე ბრწყინ-ვალე საღიდრსაციო ოპერაციებზე უკვე ადარ-იო ღაღარავი. 1944 წელს „ბრანდენბურ-გის“ ცხოვრებაში პოლიტიკა ჩაერია, ვესტა-პომ თანამდებობიდან გათავისუფლდა გერე-ალი ფულშტაინი, იღლისში კი პიტლერიის წინააღმდეგ შემოქვლების ჩამლის შემდეგ ციხეში თაფად აჭერის შეფი. ადმრალი კანრიიც მადრძანეს, „ბრანდენბურგი“ რამ-დენით წაწილად დამღვს და სხვადასხვა სამხედრო უწყებას, მათ შორის ვესტაპოსაც დაუქმებდნარს. საბოლოოდ, კი, 1944 წლის შემოდგომაზე, სახელგანთქული სპეცრაზმის ჩვეულებრივ მოტირისებულ დღეინად გადა-აკეთეს და სატვარი კორპუს „დიად გერმან-ის“ შეურთეს.

1945 წლის მაისში კი სატვარი კორპუს-ისა და თაფად ნაცისტური გერმანიის ისტ-ორიის დასრულდა, „ბრანდენბურგის“ რაიზმა მხოლოდ 12 წელი იარსება, პირველი გერ-მანული სპეცრაზმის ისტორია კი უფრო ხანმოკლე აღმოჩნდა.

ბუღბარეთის სამხედრო მუზეუმი

ბულგარეთი საქართველოს მეგობარი ქვეყანაა, რომელმაც NATO-სა და ევროკავშირისაკენ მიმავალი გზა უკვე გაიარა. ქვეყანა აღმშენებლობის პროექტშია და მისი უსაფრთხოების გარანტი ბულგარეთის არმიაა. ბულგარეთის ეროვნულ არმიას დიდი წინის ისტორია არ აქვს, — მისი ფორმირება 1879 წელს დაიწყო. არმიის საფუძველი ის სახალხო დრუკინები (რამზები) გახდნენ, რომლებიც რუსეთის არმიასთან ერთად 1877-78 წლებში თურქეთის ბატონობისაგან ქვეყნის გათავისუფლებისათვის ომში მონაწილეობდნენ.

პირველ დრუკინებში, 1877 წლის მარტში, კომინიოში 1876 წლის სერბია-თურქეთისა და 1876 წლის აპრილის თურქების წინააღმდეგ მოწყობილი აჯანყების მონაწილე ბულგარელები გაერთიანდნენ. ისინი მომზადებას რუსი ოფიცერების ხელმძღვანელობით გადიოდნენ და ცივ იარაღთან ერთად Sasposa და knkas თიხებით იყვნენ აღჭურვილი.

ბულგარეთის არმია ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე მამდინარე თითქმის ყველა სამხედრო კამპანიის მონაწილეა და ამის შესახებ სრულ და მრავალფეროვან ინფორმაციას სამხედრო მუზეუმები იძლევა.

ეროვნული სამხედრო-ისტორიული მუზეუმი 1916 წელს შეიქმნა. მუზეუმში დაცულია 1885 წელს სერბიასთან, 1912-13 წლების ბალკანეთის, 1915-18 წლების პირველი და 1939-45 წლების მეორე მსოფლიო

სამხედრო მუზეუმის
ტყვიამფრქვევების
კოლექცია

ომების დროინდელი ცეცხლსასროლი და ცივი იარაღი, ჯარისკაცებისა და ოფიცერების უნიფორმა, სურათები ბატალური სტრატეგიის, სამხედრო მოღვაწეთა და მოსამსახურეთა პირადი ნივთები, დოკუმენტები, ჯილდოები, სამხედრო ნაწილების დროშები და ა.შ. მუზეუმის ცეცხლსასროლი და ცივი

იარაღის კოლექცია XV-XX საუკუნეების 44 ათას ქუსპინატზე მეტს ითვლის და ზოგიერთი ხელისუფლების ნამდვილი ნიმუშია. კაჟიანი თიხებისა და ძეგლებური დამზარების გვერდით თანამედროვე ავტომატებსაც ნახავთ. სტრატეგის შირის დაზიანილი და კარგად მოვლილი ტყვიამფრქვევები მთავსებული, ხანდაზმულობის მუხუზდავად, იარაღი ახალითაა და გამოყენებისათვის მზად არის.

იარაღის მრავალფეროვან კოლექციას საფუძველი ბულგარეთის მეფეების, ფერდინანდ I-ისა და ბორის III-ის, თავადების ალექსანდრ I-ის და ბორის ტრინოვსკის პირადმა კოლექციებმა ჩაუყარა. სამეფო ოჯახში იარაღის შეგროვება ტრადიციულ ითვლებოდა, რომელმაც ბევრი უჩვეულო ნიმუში გადაარჩინა და შევინახა.

შოამბეცდვია ჯილდოების კოლექცია, სადაც 150 ორდენი, მედალი და სხვა ჯილდოა დაცული. დარბაზში კოლექციის ერთი ნაწილი მეფის ოჯახისა და ტოლორ ფოკოვის კოლექციებიდან არის წარმოდგენილი.

ტოლორ ფოკოვის კოლექციაში უხვად არის აფრიკის, აზიისა და ლათინური ამერიკის ქვეყნიდან მიღებული ჯილდო-

ნადმოსანი
ბულგარეთის
გმელაზე
„დერსკი“
ფლოტის
ცნობილი
სომალდი

ბი. იმ დროში კომუნისტური და ეწ. სოციალისტური ორიენტაციის ქვეყნების ლიდერებს შორის ურთიერთდაჯილდოება გაგრძელებული ფორმა იყო.

ძალზე საინტერესოა ბულგარეთის არმიის ჯარისკაცებისა და ოფიცრების უნიფორმა, რომელიც ეპოქისა და დროის მისვლით იცვლებოდა, მაგრამ ყოველთვის შეიცავდა ყოველწლიურ შტრისებს.

მუზეუმის ეზოში სამხედრო ტექნიკის 220 ერთეულზე მეტია თავმოყრილი. იქ შეიძლება ნახოთ 1877-78 წლის ომში გამოყენებული სხვადასხვა კალბრის ბრინჯაოსა და ფოლადის ზარბაზნები, მორტირები, სამოთხეო და საველე ქვემეხები.

წარმოდგენილია ბულგარეთის არმიის შეიარაღებაში მყოფი „სკაიოს“ და „ტოჩიკას“ სარაკეტო კომპლექსები, საზენიტო და ტანკსაწინააღმდეგო არტილერიის ნიმუშები, ნაღმსატყორცნები, ზაღბური ცეცხლის რეაქტიული სისტემები, თვითმავალი საარტილერიო დანადგარები, თანამედროვე ქვემეხები და ჰაუბიკები, საინჟინრო ტექნიკის ნიმუშები, ჯავშანტრანსპორტიორები, ტანკები, საფრენი აპარატები.

ბულგარეთი ვარშავის ხელშეკრულების მონაწილე ქვეყანა იყო, ამიტომ შეიარაღების დიდი ნაწილი საბჭოთა წარმოებისაა. თუმცა იქვეა მჭიდრო მსოფლიო ომის პერიოდის გერმანიაში, ბულგარიაში, ჩეხეთსა თუ სხვა ქვეყნებში დამზადებული სამხედრო ტექნიკის ნიმუშებიც.

ავიაციის მიმდევარულებს აუცილებლად დააინტერესებს ქალაქ პლოდივის მახლობლად მდებარე საავიაციო მუზეუმი, რომელიც არტოვ დიდი ხნის წინ, 1991 წლის 21 სექტემბერს გაიხსნა. მუზეუმის შექმნაში დიდი წვლილი შეიტანეს საავიაციო ბაზის სამხედრო მოსამსახურეებმა, სხვადასხვა საწარმოებმა, მოქალაქეებმა და ენთუზიასტებმა, ვისაც ავიაციის სიყვარული აერთიანებდათ.

მუზეუმის შესასვლელთან აღმართულია სხვადასხვა დროსა და ომებში დაღუპული 500 ბულგარელი მებრძოლისადმი მიძღვნი-

ლი ძეგლი, რომელსაც ფრთებავალილი არწივი ამშვენებს.

ექსპოზიცია დიდი არ არის და ორ დარბაზში გამოფენილი ექსპონატები ბულგარეთის ავიაციის განვითარებაზე სრულ წარმოდგენას ქნის.

საავიაციო საქმის საწყისად ბულგარეთში 1892 წელი ითვლება, როცა ფრანგმა ქვეყნის გოლდარმა პლოდივში აეროსტატი პირველი ფრენები შეასრულა. ქვეყნის მამიდელი პოლიტიკური და სამხედრო ლიდერები აერონავსობის პირველ ნაბიჯებს დიდი ყურადღებით აკვირდებოდნენ.

მუზეუმში დაცულია პირველი ბულგარული თვითმფრინავის მაკეტი, რომელიც ეთიორპი ბოჟანოვმა 1912 წელს ააგო და საფრანგეთში გამოცადა. ევროპაში თვითმფრინავით პირველი საპრობო გაფრენა ბალკანეთის ომის დროს, 1912 წლის 16 ოქტომბერს, აეროდრომ „აჰლატროს“ F III-ით შესრულეს.

მჭიდრო მსოფლიო ომში ბულგარული მფრინავებს ბრძოლა სერბების ავიაციასთან მოუხდათ და თან ქვეყნის საჰაერო სივრცეს ამერიკული ბომბდამშენებისაგან იცავდნენ. 1943 წლის 14 ნოემბერს ამერიკულმა ბომბდამშენებმა დელაჟალა სოფლის მასივებზე შეუტეს. საჰაერო ბრძოლებში თავი ისახლეს მფრინავებმა სტიან სტილიანოვმა (ჩამოაგო 3 ბომბდამშენი და 1 გამანადგურებელი), პეტრ ბოჩევს (ჩამოაგო 1 ბომბდამშენი და 3 გამანადგურებელი), დმიტრი სპისარევესკომ (ბულგარული მფრინავებიდან საჰაერო ტარანი პირველმა გამოიყენა), ჩუდომირ ტოპოლიდოვსკიმ, ხრისტო კოსტაქოვს და სხვებმა.

დარბაზში დემონსტრირებულია მფრინავების პირადი ნივთები, იარაღი, ჯილდოები, ლოკუმენტები და ა.შ.

მეორე დარბაზში წარმოდგენილია ბულგარეთის თვითმფრინავმშენებლობის მიღწევები, რომელიც ასე პატარა ქვეყნისათვის საკმაოდ შთამბეჭდავია.

ბულგარეთმა პირველი სამაშულო კონსტრუქციის თვითმფრინავების წარმოება 1924-41 წლებში, ბოევიმშენებში, სახელმ-

წიფი საავიაციო სახელოსნოში დაიწყო. ბიუროში მუშაობდა სასწავლო და მრავალმხრივი დანიშნულების ДАР-ის სერიის 116 თვითმფრინავი ავიო.

მეორე ავიასწავლობ, კაზანლიკის „აღ-გარსკი კარიონი“, 1932-42 წლებში КБ-ს ინჟინერად საავიაციო ძალებისათვის 167 სასწავლო, სასწავლო-საბრძოლო და მრავალმხრივი დანიშნულების თვითმფრინავი დამზადდა.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ქალაქ ლიუვეში, 1948-54 წლებში, ბულგარეთის სამხედრო-საჰაერო ძალებისათვის ინჟინერ კვებან ლაზაროვის შექმნილი ЛАЗ-7 ტიპის 160 სასწავლო-საბრძოლო და ღამის მსოფლიო ბომბდამშენი ავიო.

ვიტრინებში დაცულია ბულგარეთის არმიის საავიაციო პილდების დროშები და ყველა იმ თვითმფრინავის მოდელი, რომელიც ბულგარეთის არმიას შეიარაღებაში ჰყავდა.

თვალსაზრისად ადგილი უკავია კოსმოსურ აპარატ „სოიუზ-33“-ის დასაშვებ კაუსულას, რომლითაც კოსმოსში 1979 წლის აპრილში პირველმა ბულგარელმა კოსმონავტმა გიორგი ივანოვმა რუს ნიკოლაი რუკავინიკოვთან ერთად იფრინა.

მუზეუმის ღია მოედანზე თავმოყრილია შვიდ ათეულამდე საბრძოლო, სატრანსპორტო, სამეცნიერო, სპორტული, სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების თვითმფრინავი და შეკუთმებული.

ყველაზე საინტერესოა მეორე მსოფლიო ომის მონაწილე გერმანული პილოტი თვითმფრინავი „არადო“ Ar196A-3 „აჟულა“. ბულგარეთის ავიაციამ უცხოური წარმოების ყველა თვითმფრინავს თავისი სახელი ჰქონდა. ცნობილი გერმანული გამანადგურებელი „მესერშიტი“ Bf 109 „სტრელად“ მონათლა, ჩეხური ავიამანადგურებელი „ავია“ B-135 – „ლის-ტოვიცა“ და ა.შ.

მეორე მსოფლიო ომის დროინდელი ავიაცია წარმოდგენილია ცნობილი მიფრინავი „მფრინავი ტანკით“ – ИЛ-2-ით, გამანადგურებელი ЯК-9-ით, მიფრინავი ბომბდამშენი ТУ-2-ით, სატრანსპორტო МЛ-2-ით და სხვა.

იქვე ბულგარეთის ავიაციის პირველი რეაქტიული გამანადგურებელი ЯК-23 და МЛ-15.

მომდევნო თაობის ავიამანადგურებლებიდან არის МЛ-17, МЛ-19, МЛ-21, გამანადგურებელი-ბომბდამშენი МЛ-23БН და Су-22. ჩეხური წარმოების თვითმფრინავები L-29 „დელოვნი“, Z-37 „ხლინი“, L-60 „პრივადნი“, L-200 „პირავა“, პოლონური PZL-101 „ავიონი“ და სხვა. ადგილი თურქების ნაწიკარი F-104 „სტარ-ფაიტირისათვისაც“ მოიძებნა, რომელიც „ცივი ომის“ ერთ-ერთი საბრძოლო თვითმფრინავი.

შვედურმფრინავიდან მისის კონსტრუქციის თითქმის ყველა მოდელია წარმოდგენილი, მათ შორის, კამიოის Ka-26.

ბულგარეთში საზღვაო საჰაერო და სამხედრო-საზღვაო ფლოტის ისტორიის შესახებ საინტერესო ექსპოზიციას ნახავთ საკურორტო ქალაქ ვარნის სამხედრო-საზღვაო მუზეუმში.

1883 წელს ქალაქ რუსეში ბულგარეთის ფლოტში მომსახურე რუსმა ოფიცერმა საზღვაო სიძველეების შეგროვება დაიწყო, რითაც დასაბამი მიეცა საზღვაო მუზეუმის შექმნას.

1923 წლის 20 მაისს საზოგადოებრივი ორგანიზაცია „ბულგარეთის სახალხო საზღვაო კავშირის“ თაოსნობით საზღვაო მუზეუმის პირველი ექსპოზიცია გაიხსნა. 1955 წლიდან მუზეუმს თავდაცვის სამინისტროს სისტემაში ერთეული სამხედრო-ისტორიული მუზეუმის ფილიალად შევიდა.

მუზეუმის, ალბათ, ყველაზე საინტერესო ექსპონატები ნატურალური მცურავი საშუალებებია. მათ შორისაა ნადოსანი „ფერზი“, სატრაველი კატარა №301, მტრადავი კატარა და ალჟიანი იასტა „ჟორ კარილი“. იქვე წარმოდგენილია სხვადასხვა სახის ნაღები, სახომლი და საწარმო დაცვის ტექნიკები, ლუბები, შეკუმშვები და სხვა ექსპონატები.

ნადოსანი „დერზიკი“ ბულგარეთის ფლოტის ყველაზე სახელგანთქცილი ხომალდი. პირველი ბალკანური ომის დროს, 1912 წლის 21 ნოემბერს, თურქული მსოფლიო კრესის „პამადი“ ტორპედოთი მომხდ დაზარადა. მსოფლიოს არც ერთი კვეყნის საზღვაო მუზეუმში ნადოსანა კლასის არც ერთი ხომალდი არ არის დაცული და ამ მხრივ „დერზიკი“ უნიკალურია.

იასტა „ჟორ კარილი“ სახელი გაითქვა იმით, რომ კაპიტანმა გიორგი გერგევმა 1976-77 წლებში ღვამიწას შეპოვარა. მუზეუმის „პამაზებში“ დამოკიდებულია მუზეუმის შეკრულია ნახონ ძველი ხომალდების ლუწები, იალჟიანი იასტა „ალექსანდრ I“-ის ცხენის ფეხურა, ბულგარეთის ფლოტში შემავალი კატარებისა და ხომალდების მოდელები, სამხედრო-საზღვაო დროშები, მუზეუმების უნიფორმა, ჯილელები, მუქერების ობტეკა და ა.შ.

1959 წელს ვარნის სამხედრო-საზღვაო მუზეუმს კონც კალაიკის რაიონში წყალქვეშა არქეოლოგიური კვლევების ინიციატივით გამოვიდა. წყალქვეშა არქეოლოგიურმა კვლევებმა მრავალი საინტერესო ექსპონატი და ადგილი მოიტანა, რომელიც შვე ზღვაში ნაოსნობის განვითარებასთან არის დაკავშირებული.

ცალკე სტენდი აქვს დამობილი ბულგარეთის ფლოტის საფლავიანი ხომალდის ფრეგატ „ფერზიკის“ ბულგარული ზეგრიზიდან ბურგასში გადმოხლას. „ფერზიკი“ ყოფილი ბულგარული ფრეგატი „ჟანდარაია“, რომელიც ბულგარეთმა 2005 წელს შეიძინა. ამჟამად მომდინარეობს მოლაპარაკება იმავ სერიის კიდევ მეორე ფრეგატის შეძენის თაობაზე.

ბულგარეთის სამხედრო მუზეუმებში ფრანკოა კვეყნის წარსულის, ისტორიისა თუ ტრადიციისადმი სათუთი დამოკიდებულება. დამოკიდებულები, რომელთა შორის მრავალად არიან ბავშვები და ახალგაზრდები, კვეყნის წარსულის ინტერესით ეკნობან.

თეზურ ჩაჩანიძე

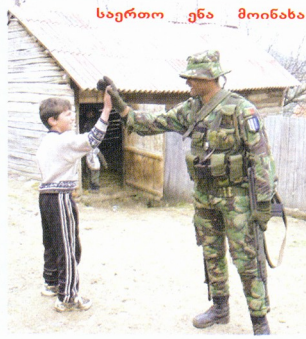
გამანადგურებელი-ბომბდამშენი Су-22

სამხედროები

ოქმების წინააღმდეგ

სულ უფრო მეტ რეგიონულ ორგანიზაციას უჩნდება განვითარების დარეგულირებამდე სამშვიდობო ოპერაციებში სამშვიდობო ძალებით მონაწილეობის სურვილი. ასეთი ძალების შექმნისათვის ემზადება პოსტსაბჭოთა სივრცეში წარმოქმნილი კოლექტიური უსაფრთხოების ხელშეკრულების ორგანიზაცია (ОДКБ), რომელიც სომხეთს, ბელორუსიას, ყაზახეთს, ყირგიზეთს, რუსეთს, ტაჯიკეთსა და უზბეკეთს აერთიანებს.

შორის ცეცხლის შეწყვეტის გაკონტროლების მიზნით ჩავდა.

1948 წლიდან, მშვიდობის შენარჩუნებისათვის, გაერო 61 ოპერაციაში მონაწილეობდა. დღეს სხვადასხვა ფორმატის ასეთი ოპერაციების რაოდენობა ცხრაშემატა და მასში 102619 სამოქალაქო, სამხედრო თუ პოლიციელი მონაწილეობს, ხოლო ამ მიზნით გამოყოფილი ბიუჯეტი 5 მილიარდ 29 მილიონი დოლარი 2007 წლის 1-ლი ივლისიდან 2008 წლის 30 ივნისამდე გაწეულია.

1948 წლიდან გაეროს სხვადასხვა კონფლიქტში მშვიდობის შესანარჩუნებელი ოპერაციები 47 მილიარდ 19 მილიონ დოლარი დაუჯდა და, რაც განსაკუთრებით საშუალოა, ოპერაციებს სამშვიდობო კონტინენტის 2392 მოსამსახურის სიცოცხლე შეუწია.

სამშვიდობო ოპერაციებში გაერო სამი სახით მონაწილეობს. პირველი – ეს არის შეთარაზებული სამხედრო კონტინგენტი, რომელიც გაეროს წევრი ქვეყნების შეთარაზებული ძალებისაგან იქმნება. კონტინგენტი აღჭურვილია მხოლოდ მსუბუქი ცეცხლსასროლი იარაღით, რომლის გამოყენება მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებზე და ისიც თავდაცვის მიზნით თუ შეიძლება. ოპერაციებში მონაწილეობისათვის ყველაზე მეტ სამხედროს პაკისტანის, ნაგელანდის, ინდოეთის, იორდანისა და ნეპალის არმიები გამოყოფენ.

ზოგიერთ შემთხვევაში, საერთაშორისო სამშვიდობო კონტინგენტი გაეროს მისიები უზრუნველყოფა-დაცვის მიზნითაც იქმნება.

დაპირისპირებულ მხარეთა შორის ცეცხ-

ლის შეწყვეტის პირობათა კონტროლისათვის სამხედრო დამკვირვებელთა მისიები მოქმედებენ. გაეროს განკარგულებაში დროებით მუშაო სხვადასხვა ქვეყნის ოფიცერი (არაშეიარაღებული) განსაზღვრული დროის განმავლობაში კონფლიქტურ ზონებში დამკვირვებლების მოვალეობას ასრულებენ.

ბოლო დროს საერთაშორისო სამშვიდობო ოპერაციებში სამოქალაქო პოლიციელებიც მონაწილეობდნენ. ისინი კონფლიქტის ზონაში პოლიციური ფუნქციების შესრულებასთან ერთად, ხშირად პოლიციელ-დამკვირვებლების ან ადგილობრივი საპოლიციო ძალების ინსტრუქტორთა ფუნქციებსაც ითავსებენ.

სამშვიდობო ოპერაცია კონფლიქტების დარეგულირების უნივერსალური საშუალება არ არის. ამის მაგალითია ახლო აღმოსავლეთი, სადაც გაეროს სამხედრო დამკვირვებლების მისიის საქმიანობა 1948 წელს დაიწყო და ისევ გრძელდება. ასეთვე მდგომარეობაში ინდოეთ-პაკისტანის საზღვარი, სადაც გაეროს მისია 1964 წლიდან მოქმედებს და ა.შ.

მშვიდობის შენარჩუნების ხელი შეუწყო მოზამბიკს (1992-94 წლები) და კამერუნი (1991-93 წლები) სამშვიდობო ოპერაციების წარმატებით დასრულებამ.

კონფლიქტის განაზღვრის შემთხვევაში, ოპერაცია დაუყოვნებლივ წყდება, ხოლო სამშვიდობო კონტინგენტი იქიდან გამოდის, რასაც გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში ადგილი რუანდამა ჰქონდა.

განსაკუთრებულ შემთხვევებში, როცა ვითარება კონტროლის ადარ კეცმდებარება, გაეროს სამშვიდობო ძალებს გადაჭარბებული ზომების მიღება უხდება. ასე იყო სიერა-ლეონეში, სადაც აჯანყებულთა რაზმებს 220 მშვიდობისმყოფელი და 11 სამხედრო დამკვირვებელი ოთხ თვე იყო ჰყავდათ. მიველთა გამოხსენისათვის 2000 წლის 15 ივლისს განის, ინდოეთისა და ნიგერიის ქვედანაყოფებმა საპაერო მხარდაჭერით უპრეცედენტო ოპერაცია ჩატარეს, რომელიც მინიმალური დანაკარგი დასრულდა.

საქართველოში, აფხაზეთში, გაეროს სამხედრო დამკვირვებელთა მისია უშუალოდ 1993 წლის 24 აგვისტოს რეზოლუციის საუბედლოდ მოქმედებს და მანდატის პირველივე მუხლში ცეცხლის შეწყვეტის კონტროლის მოთხოვნა შეე-

ОДКБ-ის სამშვიდობო კონტინგენტი გაეროს ან საკუთარი ხელშეკრულებების ფარგლებში მსოფლიოს ნებისმიერ რაიონში იმოქმედებს. თუ ოპერაციის ჩატარება ორგანიზაციის წევრი ქვეყნის ტერიტორიაზე იქნება საჭირო, მაშინ შესაძლებელია წევრებელბას კოლექტიური უსაფრთხოების საბჭო მიიღებს, რასაც დაუყოვნებლივ აცნობებს გაეროს.

კოლექტიური უსაფრთხოების ხელშეკრულების ორგანიზაციის სამშვიდობო ძალების შექმნასთან დაკავშირებული წინადადებები 2007 წლის 6 ოქტომბერს ღუშაშვილი პუტინმა და დასახელებული ქვეყნების პრეზიდენტებმა ერთად განიხილეს და მოიწონეს.

სამშვიდობო ოპერაციებში სხვადასხვა ქვეყნის სამხედროები პირველად 1948 წლის ივნისში გამოჩნდნენ, როცა პალესტინაში ცეცხლის შეწყვეტაზე გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ დამკვირვებელთა საერთაშორისო მისია მაგდინა.

1956 წელს ახლო აღმოსავლეთში მორიგი სისხლის ღრის შესაჩერებლად და დაპირისპირებულ მხარეთა დამორიშორებისათვის საერთაშორისო სამშვიდობო ძალების გამოყენების იდეით კანადის საგარეო საქმეთა მინისტრი ლესტერ პირსონი გამოვიდა.

1956 წლის ნოემბერში პირსონის წინადადება გაეროს უშიშროების საბჭოში მოიწონა და პირველი საერთაშორისო კონტინგენტი სინას ნახევარკუნძულზე გაგზავნა, სადაც ისრაელსა და ეგვიპტეს

და. იმ დროისათვის ცეცხლის შეწყვეტის საზი სოხუმის მახლობლად გადიოდა, — ძალიან შორის ამჟამინდელი ე.წ. კონფლიქტის ზონიდან.

ახლა მისა 129 სამხედრო დამკვერებლის, 14 სამოქალაქო პოლიციელის, 97 სერთაშორის, 181 აფხაზური სამოქალაქო პირისა და 1 მოხალისე პირს ითვლის. მისიის მიმდინარე ბიუჯეტი 36 მილიონ 708 ათასი დოლარით არის განსაზღვრული.

მისიის საქმიანობა რისკთან არის დაკავშირებული, — აფხაზეთში მშვიდობის შენარჩუნებას გაეროს 11 თანამშრომლის სიცოცხლე შეეწირა. განსაკუთრებით ტრავმატიული წყევლა ჰქონდა 2001 წლის 8 ოქტომბრის შეტოხვევას. გოლაყის რაზმმა კოლონის სეზონში რეფილის დროს შეცდომით გაეროს მისიის მიერ დაქირავებული უკრაინული შეველმფრენი Ми-8 ჩამოაფლი, რომლის ბორბლები 9 კაცი იმყოფებოდა.

სამშვიდობო ოპერაციების მასშტაბების ზრდა გაეროს დამატებით პრობლემებს უქმნის, რაც ოპერაციების ფინანსურ უზრუნველყოფასთან არის დაკავშირებული. ამიტომ ზოგიერთი სამშვიდობო ოპერაციაში გაეროსთან ერთად რეგიონული ორგანიზაციების მონაწილეობის აუცილებლობაც ჩნდება. ზოგჯერ ეს ორგანიზაციები გაეროს მხარდაჭერის შემთხვევაში ოპერაციას დამოუკიდებლად ატარებენ. მაგალითად, NATO მონაწილეობის ოპერაციაში კოსოვოსა და ავღანეთში, ხოლო აფრიკის კავშირი — სუდანში, დარფურის პროვინციასა და სომალიში.

NATO-მ ავღანეთის ოპერაციის სარდლობა 2003 წლის აგვისტოში ჩაიბარა. ეს პირველი ოპერაცია არის, რომელსაც ჩრდილოატლანტიკური ალიანსი ევროატლანტიკური რეგიონის გარე არწარმოებს.

მოკავშირეები განიხილება: ავღანეთის სამხედრო და ადმინისტრაციული პოლიციის მიერ თალიბანის სამხედრო დაჯგუფებების განადგურება, თალიბთა ყველაზე ავ-

ტორიტეტული სამხედრო-პოლიტიკური ლიდერების ფიზიკური მოსპობა (განადგურებულია თალიბების 30-ზე მეტი ლიდერი), ავღანეთ-პაკისტანის საზღვარზე გასვლა და იქ უსაფრთხო ზონების შექმნა, ქვეყნისათვის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა და ა.შ.

მრავალფეროვანია NATO-სა და პარტნიორი ქვეყნების ძალების სამოქმედო დიპაზონი. თალიბების წინააღმდეგ აქტიურ სამხედრო ოპერაციებთან ერთად ადგილობრივ მშვიდობიან მოსახლეობასთან მონაშენიარული მუშაობა მიმდინარეობს, რაც სამედიცინო მომსახურებით, საგანმანათლებლო საქმიანობით, იარაღისა და საბინაო მასალების ამოღება-განადგურებით, განადგობით ოპერაციებითა და ჰუმანიტარული დახმარებებით გამოიხატება. იქნებაც კარგი ნიადაგი ავღანეთის, როგორც დემოკრატიული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისათვის. ამავე დროს გრძელდება აფგილიზში არმიისა და უშიშროების ძალების მომზადება-კვაშირების პროცესი, რათა იმის მიხედვით თანდათან მასზე გადავიდეს.

განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ნარკოტიკების წარმოებას. ავღანეთზე 2007 წელს ოპიუმის მსოფლიო წარმოების 93%-ს მოიღეს, ქვეყნის 25 მილიონი მცხოვრებიდან კი 3,3 მილიონი ნარკოტიკების წარმოებასთან არის დაკავშირებული.

ავღანეთში NATO-სა და პარტნიორი ქვეყნების საერთო კონტინგენტი დაახლოებით 33 ათასამდე სამხედრო მოსამსახურეს ითვლის. კონტინგენტის დიდი ნაწილი ამერიკელი და ბრიტანელი სამხედროებისაგან შედგება. მათთან ერთად კალაიკურ ძალებში 3424 გერმანელი, 2500 კანადელი, 1700 პოლანდიელი და კიდევ 33 ქვეყნის სამხედრო მოსამსახურე მონაწილეობენ.

ავღანეთის ოპერაციაში NATO-ს რამდენიმე პარტნიორი ქვეყანა ჩართულია და მათ რიგებში აზერბაიჯანის 22 სამხედრო

მოსამსახურეა. ახლა ბაქო კონტინგენტის გაორმაგებასაც განიხილავს.

მაღე ავღანეთში მოსალოდნელია ქართული ბატალიონის გაგზავნა და ამასთან დაკავშირებით საქართველო NATO-ს წევრი ქვეყნებთან კონსულტაციებს იღებს. ქართული ბატალიონი ფრანგული სარდლობის ქვეშ იქნება.

ავღანეთში მყოფ საერთაშორისო ძალების თალიბების შეიარაღებულ რაზმებთან უხეშბათ ბრძოლა და გაეროს სამშვიდობო ძალებისაგან განსხვავებით შემტევი იარაღით არიან დასჯურებული.

მაგალითად, კანადის კონტინგენტი ავღანეთში 2002 წლის იანვრად იმყოფებდა ოპერაციებში 4 სატრანსპორტულ და 2 მხვერავ თვითმფრინავს იყენებს. კანადელებმა სპეციალურად სამთო პირობებისათვის მოდერნიზაცია გაუკეთეს „ელიკოპტერები“ ტიპის 15 ტანკს (აქვს უფრო ძლიერი ძვირად, დამატებით ვაჟმანდაცა), რაც 200 მილიონი დოლარი დაჯდა. თითოეულის ტრანსპორტირებაზე კიდევ 1 მილიონი დოლარი დაიხარჯა. ტანკების დანაშულებაც კოლონების გაცილებას პირად შემადგენლობაში დანაკარგის შემცირება.

ბრიტანელი კონტინგენტის შეიარაღებაშია „ჰი კინგს“ ტიპის ჰელიკოფრენები, „უორიორის“ ტიპის ჰელიკოპტერი მანქანები, ზალაზური ცეცხლის სარაკეტო სისტემები და ა.შ.

დიდი დატვირთვა აქვს საავტომობილო ტექნიკას და განსაკუთრებით ამერიკულ „ჰამერებს“, თუმცა გერმანელები „დინგოებს“ აკომბობენ, პოლონელები კი სამხედრო „ტურებზე“ გადასვლას გეგმავენ. ბრიტანელთა კონტინგენტში მაღე უახლესი ვაჟმანდატომობილები MWMK უნდა გამოჩნდეს.

NATO-მ 2004 წლის დეკემბერში დაასრულა სამშვიდობო ოპერაცია ბოსნი-ჰერცეგოვინაში და უახლეს მომავალში კოსოვოში დაასრულებს.

კოსოვოს ბედი დაბრისპირებულ მხარეთა მოლაპარაკებებმა უნდა გადაწყვიტოს. დასავლეთის ქვეყნებს კოსოვოში დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნა სურთ. სერბია ასეთ მოსაზრებას ეწინააღმდეგება და რუსეთის დიდი მხარდაჭერით სარგებლობს. გამორჩეული არ არის, დამოუკიდებელი კოსოვო ბალკანეთში ახალი ომის დაწყების მუხზე გახდეს.

კიდევ ერთი რეგიონული ორგანიზაცია ევროკავშირია, რომელიც სამშვიდობო ოპერაციებში მონაწილეობს. ლიბანში 2006 წლის აგვისტოში განვითარებულმა მოვლენებმა იქ სამშვიდობო ძალების შეგება მოითხოვა. ძალების შექმნა გაეროს მანდატით ევროკავშირის ქვეყნებსა ეიხრება და მას სათავეში საფრანგეთი ჩაუდგა.

ლიბანში გაგზავნენ 2000 ფრანგი, 3000

კოსოვო: ფრანგი სამხედროები პატრულირების დროს

იტალიელი, აგრეთვე, ესპანელი, ფინელი, დანიელი, გერმანელი, ბერძენი და ბელგიელი სამხედროები.

ევროკავშირი ახალი ოპერაციისათვის ემზადება. მიმდინარე წლის ოქტომბერში ევროკავშირის 40 წარმომადგენელი დღე-ღამეაქ წვდამაში ჩავიდა, რათა ნიადაგი მოამზადოს დარფურთან, სუდანის სასაზღვრო ზონასთან, ევროკავშირის სამშვიდობო კონტინგენტის შესაცვანად. ოპერაცია 2007 წლის ნოემბრისათვის იგეგმება და წარმომადგენლები ადგილზე შეისწავლიან დაფინანსების, მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფისა თუ სამხედროების განთავსების საკითხებს.

სამშვიდობო ძალების შექმნის ინიციატივით გამოვიდა სუპის ორგანიზაციაც, რომელიც საქართველოს, უკრაინას, აზერბაიჯანს და მოლდოვას აერთიანებს. ეს ძალები გავრცის ან ეუთოს გადაწყვეტილების საფუძველზე ჩაერთვება სამშვიდობო ოპერაციებში. 2007 წლის მარტში, თბილისში, უკრაინის პრეზიდენტ ვიქტორ იუშენკოს ვიზიტისას გადაწყდა ერთობლივი ქართულ-უკრაინულ სამშვიდობო ქვედანაყოფის შექმნის საკითხი.

საინტერესოა, რომ ერთობლივი ქვედანაყოფების შექმნის სურვილი სუპის ქვეყნებს ადრე გამოხატეს და ერთხელ სწავლეს კი ჩაატარეს.

1999 წლის 16 აპრილს კრწანისის სასროლებმა საქართველოს, უკრაინისა და აზერბაიჯანის ოცეულებს, სულ 100 სამხედრო მოსამსახურეს უმასპინძლა. სწავლების ლეგენდა ბაქო-სუფის ნავთობ სადენის ტერიტორიაზე ვეფხისაგან დღეცა იყო, რომლებიც ძილების აფეთქებას გვემყინენ.

სწავლების შემდეგ ერთობლივი 800-კაციანი ბატალიონის შექმნა გადაწყდა და შესაბამისი სამშტაბო-ორგანიზაციული სტრუქტურა მომზადდა. ერთობლივი ბატალიონის დისლოკაციის ადგილად თბილისი

შეირან, ხოლო ერთი ასეული სამაჩაბლოში განადგობითი სამუშაოს შესრულებდა. გაურკვეველ მიზეზთა გამო საქმე ბოლომდე არ მივიდა. აღმათ, ფინანსურ ხარჯებთან ერთად ტექნიკურ საკითხთა შეუთანხმებლობის გამო ვერ მოხერხდა ერთობლივი ქვედანაყოფის შექმნა.

თანამგებობის სივრცეში სამშვიდობო ოპერაციების მონაწილეა ხელში რუსეთმა ჩაიგდო და არავის უძიშის. მისკოვი, ერთი მხრივ, მშვიდობის შენარჩუნებას ცდილობს, მეორე მხრივ კი სეპარატისტულ რეჟიმებს უსაფრთხო გარემოს უქმნის.

აფხაზეთში დღისთი მანდატით რუსეთის არმიის ქვედანაყოფები დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამგებობის სახელმწიფოების მეთაურთა საბჭოს 1994 წლის 22 აგვისტოს გადაწყვეტილების საფუძველზე შეიქმნა. ნაქარგვად მიღებულ დოკუმენტში საქართველოსათვის წამებთან პირობები შეიქმნა.

კონფლიქტი, რომელიც აფხაზეთის მიერ ტერიტორიის მოიცავდა, დოკუმენტში რატომღაც გაღიზიანდა და გასწავლეს ხელისუფლებამ გამოკონილი კონფლიქტის ზონიდან დაფინანსი, სადაც ქართველები ცხოვრობენ და დაპირისპირება საერთოდ შეუძლებელია.

კონფლიქტის ზონის შექმნითა და იქ რუსეთის ჯარების განლაგებით, თავად რუსი პოლიტიკოების შეფასებით, აფხაზეთმა პრობლემის პოლიტიკურად მოგვარების სურვილი დაკარგეს. სეპარატისტების სტატუსს კოს შენარჩუნებამ შეუწყო ხელი და შეუქმნა ილუზია, რომ ამგვარ პირობებში მოყოლილი თანამგებობა აფხაზეთს ოდესმე ენობს. მეტიც, სამშვიდობო ძალების სეპარატისტულ ხელისუფლების შეუქმნის გარეშე, სადაც უმცირესობა, ანუ აფხაზები, უმრავლესობას – სხვა ერების წარმომადგენლებს მართავს.

რუსეთის სახმელეთო ჯარების სარდა-

ლი, გენერალ-პოლკოვნიკი ალექსეი მასლოვი გაზეთ „იზვესტიასთვის“ მიცემულ ინტერვიუში რუსული სამშვიდობო კონტინგენტის მოვალეობებს ასე განმარტავს: კონფლიქტის ზონაში მოსახლეობისათვის მშვიდობიანი ცხოვრების აღდგენაში აქტიური დახმარება, გზებზე ტერორისტის გადახილვის, საბრძოლო ტექნიკის, იარაღისა და საბრძოლო მასალების შეტანა-გამოტანის გაკონტროლება, მშვიდობიანი მოსახლეობისათვის ჰუმანიტარული დახმარების გაცემა, სამშვიდობო პრეცედენტის რეგულაციისათვის, კანონიერებისა და მართლწესრიგის აღდგენისათვის, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი დაწესებულებებისა და ორგანიზაციების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის სათანადო პირობების შექმნა.

სამშვიდობო ოპერაციებისათვის დამახასიათებელი მოთხოვნები რუსეთის სამშვიდობო ძალები ნეიტრალიტეტის პრინციპების დარღვევით ასრულებენ. რუსეთი სოხუმისა და ცხინვალის სეპარატისტულ რეჟიმებს ერთგვარ მოკავშირედ კი განიხილავს. სეპარატისტთა შეიარაღებული ძალების სწავლებებზე რუსი სამხედროების დასწრება და მათი კონსულტაციები ჩვეულებრივი მოვლენა გახდა. რუსეთის სამშვიდობო ძალებთან სამსახურის გარკვეულმა აფხაზების ან ცხინვალის სამხედრო ქვედანაყოფებშიც არ არის იშვიათი შემთხვევა.

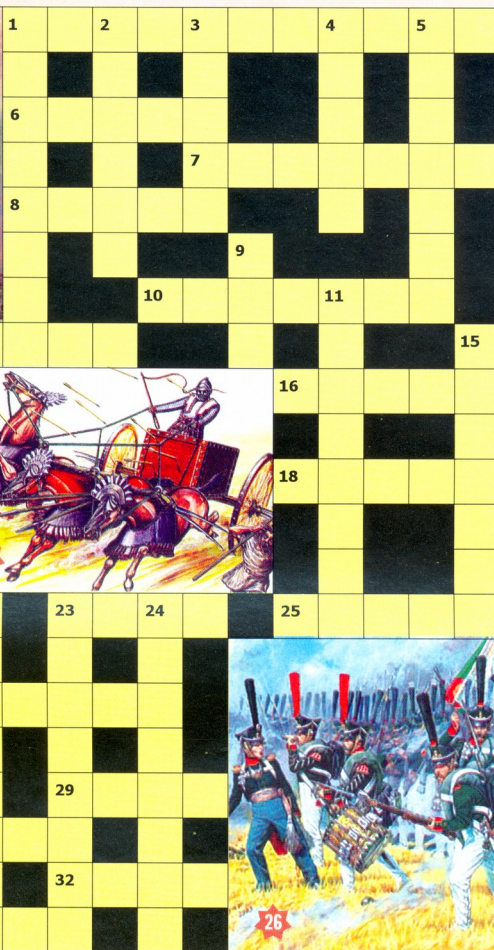
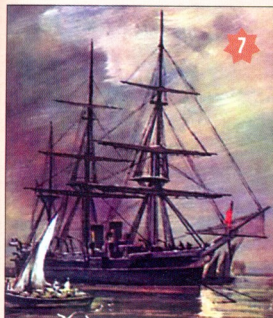
სულ ახლახან კი, აფხაზეთში რუსეთის სამშვიდობო ძალების სარდალი გენერალ ჩაბანი, რომელიც გამსუფურის ინციდენტის შემდეგ პრეზიდენტმა სააკაშვილმა საქართველოსათვის მიუღებლად გამოაგზავდა, ეთერდ კოჰითმა ორდენით დააჯილდოვა.

ჩვენს დიდ მეზობლს არაერთხელ განუცხადებია, რომ აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი განიხილება აპოკალიფსად, სადაც რუსეთის სამშვიდობო და სეპარატისტო ძალები ერთად მოქმედებს შეძლებ.

საქართველო უკვე რამდენიმე წელია, რუსეთის სამშვიდობო ძალების ნეიტრალური ქვეყნების ძალების ჩანაცვლებას ცდილობს, მაგრამ ვერცხერებით უშეუფლო ამ ქვეყნებს შორის განიხილება უკრაინა, რომელსაც სამშვიდობო ოპერაციების მდგომარეობაში გამოცდილება აქვს. უკრაინა სამშვიდობო ოპერაციებში 1992 წლიდან მონაწილეობს და სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ქვეყანაში 30 ქვედანაყოფი, 25 ათასი კაცი გავსენა.

სამშვიდობო ოპერაციების არეალის გაფართოებასთან ერთად, საერთაშორისო თანამგებობაში სამშვიდობო კონტინგენტისათვის უფრო ღმერთნარაი მანდატი უნდა შექმნას, რომელიც სამშვიდობო ოპერაციებს უფრო ეფექტურად გახდეს.

თიშპრ ჩაჩანიძე

ქართული ენების

თარგუმად: 1. ფრანგული რე-

კლავირი; 6. ნორვეგიული ნავსაწინააღმდეგო ნაღმტყორცი; 7. ზარბაზნებით აღჭურვილი ძველებური სამხედრო გემი; 8. თოფის წამალი; 10. ოფიცრის პირველი ჩინი მეფის რუსეთის სამხედრო-საზღვაო ფლოტში; 12. კანადური პისტოლეტი; 16. არგენტინული პისტოლეტი; 17. ესპანეთის ფეხბურთის გუნდი; 18. ქალაქი უკრაინაში; 19. მდინარე ციმბირში; 20. ამერიკული საბაზო საპატრულო თვითმფრინავი; 23. გემის მზარეული; 25. ძველებური თოფი;

26. ქვეითი ჯარი ძველად; 28. ამერიკული ტაქტიკური გამანადგურებელი; 29. მიწ-რესტორანი; 30. გერმანული ავტომობილი; 31. „ფიატის“ მოდელი; 32. ინდური ტანკ-საწინააღმდეგო სარაკეტო კომპლექსი; 33. ინდური გამანადგურებელი ბომბდამშენი.

შემაჯავრობა:

1. კორიძის მონაწილე; 2. საქართველოს მეფე დავით VI; 3. კურორტი საქართველოში; 4. ისრაელის მსუბუქი სამხედრო-სატრანსპორტო თვითმფრინავი; 5. ისრაელის საარტილერიო შეიარაღების მწარმოებელი ფირმა; 9. ესპან-

ური პისტოლეტი; 11. აშშ-ის ერთ-ერთი უდიდესი სამხედრო პოლიგონი; 12. ორქუთის საზღვაო ფლოტის ფრეგატების ტიპი; 13. აშშ-ისა და აპოლონის საზღვაო ქვეითი ჯარების ავიაბაზა კუნძულ ზონსონზე; 14. ისრაელის საბრძოლო-სასწავლო თვითმფრინავი; 15. ბოძილა; 21. ბრაზილიური ტანკი; 22. რისაზე შესწავლის სურვილი; 23. მოკლევადიანი მსუბუქი თოფი; 24. ანტიკური ორთავალა ეტლი, რომელშიც ერთ მწკრივად აბამდნენ ოთხ ცხენს; 27. ბელგური რევოლვერი.

ფრანგული წინ ნიშნით გამოყენებული „არსებების“ პასუხები: **თარგუმად:** 1. პენტაგონი; 6. დერინჯერი; 7. ბლატერი; 9. შალიკაშვილი; 13. აფინია; 14. რიგერი; 15. სკაუტი; 16. გელატი; 17. რადარი; 19. ლანტრია; 21. გარანტისადა; 24. ტყე; 25. პი; 26. კამიკაძე; 27. დრომადერი; 29. პარტიზანი. **შემაჯავრობა:** 1. პარდინი; 2. ნაირობი; 3. ავანგარდი; 4. ოსტე; 5. იერიში; 6. ესპერანტო; 9. შმაისერი; 10. ლეოპარდი; 11. აბდი; 12. კირიკალე; 14. რეგალია; 18. რეალი; 20. კოკარდა; 22. ალაშქა; 23. ტრევისი; 28. ასი.

ხრისილის გრომ(ო)ლა

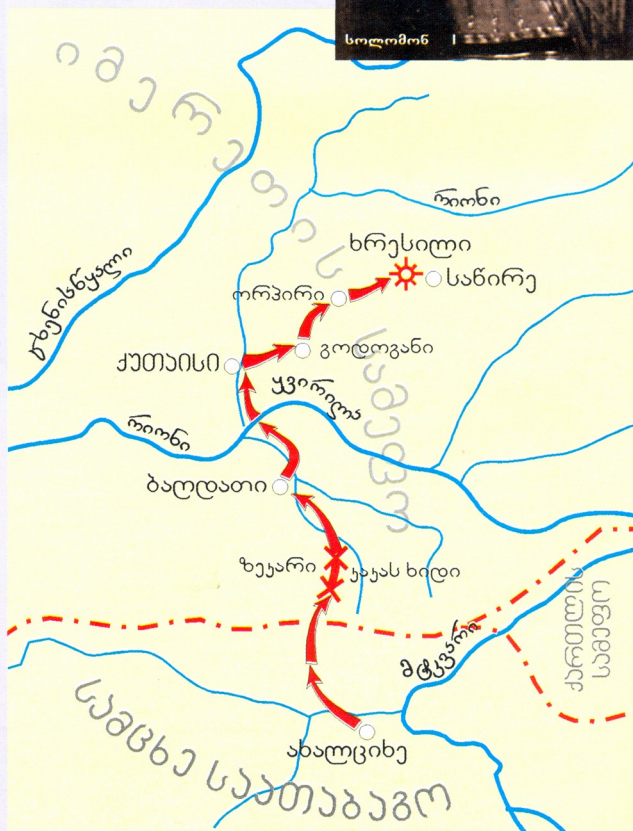
1752 წლის მარტში, ხანგრძლივი ავადმყოფობის შემდეგ, გარდაიცვალა იმერეთის მეფე ალექსანდრე V. მეტად მშვიდვითავე ცხოვრება ვაწელო მან, — ორგზის ჩამოაგდეს ფეოდალებმა ტახტიდან. არც მოსახლეობაში სარგებლობდა დიდი პატივისცემით. ათას ჭირსა და მართალს ჰყვებოდნენ მასზე. საერთოდ, XVII საუკუნის II ნახევარი და XVIII საუკუნის I ნახევარი იმერეთის სამეფოს ისტორიაში ყველაზე ტრაგიკული პერიოდი. თითქმის ერთი საუკუნე ქვეყანა საბოტაჟით იმის მორევში იყო ჩაბნეული. ამ ხნის მანძილზე იმერეთის სამეფოში 32-ჯერ შეიცვალა მონარქი. მაგალითად, ბატონი IV ოთხჯერ ავიდა იმერეთის სამეფო ტახტზე, არჩილ I ხუთჯერ, გიორგი VI და ალექსანდრე V სამ-სამჯერ. ასეთი პოლიტიკური მდგომარეობა იმერეთის სამეფოს მძიმე ეკონომიკურ ვითარებაში აყენებდა. ამას ემატებოდა ტყვეთა გაყიდვა, რამაც ქვეყნის დემოგრაფიული სიტუაცია კარდინალურად შეცვალა, მოსახლეობა მკვეთრად შემცირდა. ალექსანდრე V-ს დროს იმდენად მძიმე პირობები იყო, რომ იმერეთი სათურქო ზარკს ვერ იხდიდა და ამიტომაც მეფე იძულებული იყო ტყვეების გაყიდვით გაესტუმრებინა გადასახადო.

სოლომონ I-მა გამეფებისთანავე დარტყმა მიიღო იმ ზღლისაგან, რომელთაგანაც არ მოელოდა. თუ ოდესმე შეიძლება ვისაუბროთ აჯანყებებსა და ფეოდალური ბრძოლის მორალურ მხარეზე, სოლომონის წინააღმდეგ მოწყობილი აჯანყება მსოფლიო ისტორიაში შეიძლება ერთ-ერთ ყველაზე ამორალურ აქტად მივიჩნიოთ, რადგან მასში მონაწილეობდნენ სოლომონის ბაბუა ლევან აბაშიძე, მეფის ორი ბიძა — მამუკა და გიორგი ბატონიშვილები და, რაოდენ გასაკვირიც უნდა იყოს, თვით სოლომონის დედა თამარ აბაშიძე. აჯანყებულებმა ახალგაზრდა მეფე ტახტიდან ჩამოაგდეს. სოლომონი ახალციხეში გაიქცა. მოუხდავად დიდი წინააღმდეგობისა, ახალციხის ფაშამ მაინც მოახერხა და რამდენიმე თვის შემდეგ სოლომონი დააბრუნა ტახტზე. ვახუშტი ბატონიშვილი წერს: „ფაშამ ჩამოიყვანა და დიპყრა კვლად იმერეთი“. მეფის წინაშე რთული დილემა იდგა. მას ან უნდა დაეხუჭა თვალი ოჯახის წევრთა დღეატზე, ან საკუთარ სისხლსა და ზოცის დაპირისპირებოდა. სოლომონ I-მა ყველაზე მძიმე, მაგრამ გამართლებული

ნაბიჯი გადადგა, — ღელამისი ქვეყნიდან გააძევა, ბაბუა „დამდაბლა“ და მამუკა ბატონიშვილი მკაცრად დასაჯა. მეფის რისხვას გადაურჩა რაჭის ერისთავი და მეფის მორე ბიძა გიორგი. 1753 წლის პირველი ნახევრიდან სოლომონ I-მა სრულად აიღო ხელში ქვეყნის მართვის საღვეები. ახალგაზრდა მეფეს სრულებითაც არ სურდა გაეგრძელებინა მამის პოლიტიკური კურსი. მან იმერეთის სამეფოს დამოუკიდებლობისა და გაძლიერებისათვის დაიწყო ბრძოლა. უპირველესად სოლომონმა ტყვეთა გაყიდვაზე მიიტანა იერიში და იმერეთის სამეფოში აკრძალა ეს დანაშაულებრივი ჩვეულება. ამას გარდა, მეფემ ოსმალთა ხელში არსებული ციხე-ქალაქების გათავისუფლების გეგმა შეიმუშავა.

სოლომონ I

იმერეთის მეფის გაძლიერება არ გამოპარვიათ ოსმალებს. მათ განსაკუთრებით ამოიკურთხა ტყვეთა გაყიდვის აკრძალვა. ამასთან, სოლომონ I-ის მოწინააღმდეგე მოვლბოძე — ლევან აბაშიძე და როსტომ რაჭის ერისთავები ახალციხის ფაშა ჰაჯი-აჰმედს არწმუნებდნენ, რომ სოლომონმა მალე გადაუდგებოდა თურქებს. ამ უკანასკნელთ ეს ინფორმაცია, ჩანს, სარწმუნოდ მიიჩნათ, მით უმეტეს, რომ იმერეთის მეფის პოლიტიკა უკვე აშკარად ეწინააღმდეგებოდა ოსმალთა ინტერესებს. შექმნილი ვითარებით სარგებლობდა სურდათ იმერეთის ფეოდალების და ისინი ახალციხის ფაშას სოლომონის წინააღმდეგ სამხედრო აქციისაკენ უბიძგებდნენ. იმერეთის მეფის წინააღმდეგ შეიქმნა ახალი ფარული დაჯგუფება, რომლის მიზანი იყო თურქების ხელშეწყობით სოლომონის დამარცხება. შეთქმულთა ამ წრეში განსაკუთრებით აქტიურობდა ლევან აბაშიძე. დღემდე გაურკვეველია, რამ განაპირობა მელიქ-პოლისადმი მისი ასეთი ზიზიდი. ლევან აბაშიძემ ყველა ხერხს მიმართა სოლომონის წინააღმდეგ — შეიკრულებს, სამხედრო დაპირისპირებას. ძნელი ასახსენია, რა ედო საუკუნედად სოლომონის წინააღმდეგ დღეის, ბაბუის, ბიძების კამოხლას. ამ მოვლენის სრულფასოვანი შესწავლა მხოლოდ ინტერნეტის გაუქმობა, აქ ფსიქოლოგების დახმარება უფროა საჭირო.

1757 წელს ლევან აბაშიძე ახალციხის ფაშას ეწვია. მიზანი ერთი იყო, გამოეხილა ჯარი სოლომონის წინააღმდეგ. ოსმალები სიხარულით შეხვდნენ აბაშიძის წინადადებას. მათ ისიც ამძღვრეს, რომ ლევან აბაშიძესთან ერთად მეფის წინააღმდეგ მოქმედებდნენ როსტომ რაჭის ერისთავი და იმერეთის სამეფოს აზნაურთა დიდი უმეტესობა. ფაქტობრივად, ეს ლაშქრობა ქართულ-ოსმალურ კოალიციის წარმოდგენდა.

სოლომონ I-ს არ გამოპარვია მის წინააღმდეგ დაწყებული მოძრაობა და დაიწყო სამხედრო მომზადება. მეფის ლაშქარში შედიოდნენ ერთგული აზნაურები და გლეხები. სოლომონის I-ს მოკავშირედ ჰყავდა დადიანი და გურიელი. ოდიშის ლაშქარს მთავარ ობას დადიანის ვაჟი კაცია სარდლობდა. მასთან ახლდა სამურზაყანოს მფლობელი ნუბუთა შარვაშიძე.

ახალციხის ფაშამ ლევან აბაშიძეს 40-ათასიანი ლაშქარი გამოატანა. რა თქმა უნდა, ეს ციფრი გადაჭარბებულია, რადგან ასეთი სამხედრო ძალა ოსმალებს არც ახალციხეში და არც სამცხე-საათაბაგოს მომიჯნავე პროვინციებში არ ჰყავდათ. ფაშამ ლაშქრის სარდლად გილაფაშა განაწესა.

ოსმალები სამცხიდან იმერეთში გადა-

მოვიდნენ. პირველი შეტაკება ზეკარის უღელტეხილთან მოხდა. სანამ ზრესილის ბრძოლას განეხილავდით, ორიოდ სიტყვით შევხვით სოლომონ I-ის სტრატეგიულ ჩანაფიქრს. იმერეთის მეფე ცდილობდა ოსმალთა შეტყუებას ისეთ ადგილზე, სადაც მტრისთვის საფარი იქნებოდა მოწყობილი. მხოლოდ ასეთი გზით შეიძლებოდა მასზე რიცხობრივად დიდი ლაშქრის დამარცხება. მიუხედავად იმისა, რომ პირველი შეტაკება მტრის იმერეთში გადმოსვლისთანავე გაიმართა, გადამწყვეტი ბრძოლის ადგილამდე მხარეებს მათ თითქმის ასი კილომეტრი განსვლეს.

პირველი შეტაკებების შემდეგ სოლომონმა უკან დაიხია და კაკასხიდან გამავრდა. მეორე დღეს იმერეთის მეფემ ეს პოზიციაც დათმო და ოსმალები ქუთაისში შევიდნენ. სოლომონ I-ის წინააღმდეგ ზეკარა და კაკასხიდან მიღწეული წარმატებით გათამაგებულმა გილაფაშამ ლევან აბაშიძის და როსტომ რაჭის ერისთავის თხოვნით იმერეთის მეფის ლევან განაგრძო. ოსმალთა გაერთიანებული ლაშქარი ვიღოვან-ველაის გზით ზრესილს მიუახლოვდა. სოლომონ I-ის გეგმის ძირითადი ნაწილი შესრულებული იყო — მტერი ზრესილის პატარა მიწიდანვე შეიტყუეს.

1757 წლის 14 დეკემბერს, გათიადის-სან, მოწინააღმდეგეები ერთმანეთს პირისპირ აღმოჩნდნენ. სოლომონ I-მა, როგორც იტალიელი მისიონერი ლეონი იტყობინებს, „ისიხილანთ სასკალო გაუგზართო თურქების ჯარს“. სოლომონმა მტერი ალყაში მოაქცია. ფლანგებიდან დარტყმამ ოსმალთა ჯარის ნაწილები არია. ამ დროს მტერმა შეინშნა შემადგენელ გორაკზე მდგარი სოლომონ I თავისი რაზმით და იერიში მიიტანა. მეფე თანმხლებ რაზმთან ერთად მამაცურად შეება ოსმალებს, მაგრამ მტერი რიცხობრივად ჭარბობდა. სწორედ ამ დროს მეფის რაზმს წამოეშველა სამურზაყანოს პატირონი ზუტუნია შარვაშიძე, რომელსაც სიცოცხლის ფასად დაუღდა სოლომონ I-ის დაცვა. საბოლოოდ, მტერი გატყდა და უკუიქცა. ბრძოლის ველზე დაღუპულა ლევან აბაშიძე. როსტომ რაჭის ერისთავმა კი გატყვევით უშველა თავს. ქართველებმა რამდენიმე ასეული თურქი ჩაიფლეს ტყვედ. სოლომონ I-ს დიდი ალჟო დარჩა.

ამ გამარჯვებას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა იმერეთის სამეფოსათვის. გაიზარდა სოლომონ I-ის ავტორიტეტი, რამაც საშუალება მისცა მას არაერთ რეფორმას გაეტარებინა. ლევან აბაშიძის და როსტომ ერისთავის დამარცხებით კი ცენტრალური ზღლისუფლები მოწინააღმდეგე ძალებმა რამდენი წლით შეწყვეტეს აქტიური წინააღმდეგობა.

ჰაბაა სამშოთა

სამხედრო ტექნიკა

მოგეხსენებათ, ზმირია შემთხვევით, როდესაც ქართველი სამხედრო თუ სამოქალაქო პირები რუსულ სამხედრო ტერმინოლოგიას იყენებენ. ეს იმიტომ ხდება, რომ მათ ამ სიტყვების ქართული შესატყვისი არ იცნან. ამ ხარვეზის გამოსასწორებლად „არსენალი“ ავტობლეს რუსული სამხედრო ტერმინების ქართული შესატყვისების გამოქვეყნებას.

Накатник — სასრიალო მოწყობილობა ნაკიდკა — მოსასხამი ნაკიდკა защитная — დამცავი მოსასხამი

накладка ствольная — ლულის ზესადები

наконечник — ბუნეკი

наконечник броневой — ჯავშანგამბანი ბუნეკი

налёт — თავდასხმა

налёт воздушный — საჰაერო თავდასხმა

налёт огневой — ცეცხლით თავდასხმა

налётчик — თავდასხმელი

нанесение — აღნიშვნა

нанесение обстановки на карту — რუკაზე ვითარების აღნიშვნა

нанесение удара — დარტყმის განხორციელება, დარტყმა

нападающий — თავდასხმელი

нападение — თავდასხმა

нападение внезапное — უეცარი თავდასხმა

направной — მიტოვებული

направление — მიმართულება

направление главного удара — მთავარი დარტყმის მიმართულება

направление противотанковое — ტანკსაწინააღმდეგო მიმართულება

направление связи — კავშირგამბულობის მიმართულება

направляющий — მიმართველი

нарез — ხრახნილი

нарезка — კუთხვილი

нарезной — დაკუთხვილი

нарушить — დამტარებელი, შეკრიკი

нарушитель — დამრღვევი

нарушитель дисциплины — წესრიგის დამრღვევი

наряд — განწყისი

наряд вне очереди — რიგგარეშე განწყისი

FN303 ჯერ ეჩივები გაეოიხნაღა, შეეღებ საქართველოში...

**იარაღბაღარი იარაღით ნასროლი
გავიის მოხვადრა არხ ილა სანიაშოწოა
და არხ მთლად უნიშათო**

ერთია, როდესაც „არსენალისთვის“ იარაღს ცდი და
დახატულ სამიზნეს ესვრი, მაგრამ სულ სხვა ყოფილა,
როდესაც იარაღს, თუნდ არალეტაღურს, შენსა და შენ
გვერდზე მდგომებზე ცდიან...

FN 303-ის მოდული M16 ტიპის საიერიშო შაშხანის ღულის
ძველად მაგრდება, როგორც M203 ტიპის ყუმბარსატყორცნი

„ტელევიმედთან“ კოლეგების მოსან-
ახულებლად მისული ამ სტატიის ავ-
ტორი (ისევე როგორც რამდენიმე სხვა
ჟურნალისტიც და მოქალაქეებიც) ტყე-
ის წვიმაში მიხვდა. ერთ-ერთი კისერ-
შიც მომხვდა. მეტკინა, თუმც უფრო მეტად
გული, ვიდრე კისერი. ზუსტად 15 წლის
წინ, აფხაზეთში, გუმისთის პირას ქვეთ-
თა საბრძოლო მანქანის БМП-1-ის მე-
თაურის ლიუკიდან თავი ამოგყავი თუ
არა, მოწინააღმდეგის ნასროლმა ტრაიირე-
ბულმა ტყვიამ კისერთან რამდენიმე სან-
ტიმეტრში ჩამიარა. საბედნიეროდ, მაშინ
მოწინააღმდეგეც ამაცოლა, ახლა კი...

ერთ-ერთი არალეტაღური იარაღის
სახეობა, რომლითაც თბილისში მომიტ-
ინგებს შლიდნენ, იყო ამერიკულ-ბელ-
გიური ჰიბრიდი FN303.

**ამერიკული არალეტაღური
იარაღის FN 303-ის ორივე
ხედი და მისი რეზინის ტყვია**

**FN 303-ის მჭიდი, რომელშიც
8.5 გ მასის 15 ცალი
რეზინის ტყვია იტევა**

ტყვიები შეიძლება იყოს როგორც რეზინის, ასევე სპეციალური საღებავის შემცველი, რათა მიტინგის დაშლის შემდეგ პოლიციამ ადვილად აღმოაჩინოს მომიტინგე საღებავით დასურვილი ტანსაცმლის საშუალებით

FN303-ს სიგრძე 73.6 სმ-ია, წონა 2.27 კგ.

იარაღის მჭიდრი სპეციალური მოწინააღმდეგის საშუალებით იტენება

ტყვია 68 კალიბრისაა, რაც 17,272 მმ-ს უტოლდება. ტყვიის გასროლისას საწყისი სიჩქარე 90მ/წმ-ს აღწევს. ამ ტყვიის მოხვედრა 100 მეტრის სიშორიდანაც კი მტკიცეა. რადგან 50 მ-ის სიშორეზე ტყვია ინარჩუნებს 21.8 ჯოულენერგიას. სხეულზე მოხვედრისას ტყვიის ენერგია კვადრატულ სანტიმეტრზე 15 ჯოული მასწავს. FN303-ით შეიძლება არა მარტო სპეციალური რეზინისგან დამზადებული ტყვიების, არამედ საღებავების შემცველი ტყვიების გასროლა. მიტინგის დაშლის შემდეგ პოლიციელებს გაუადვილებათ საღებავით დასვრილი მომიტინგეების გამოჭრა.

ერაყის გამოცდილებამ ცხადყო, რომ FN303-ის გასროლილი 8.5-გრამიანი ბისმუთის ტყვია ადამიანის მოკვლაც შეუძლია, თუკი მას 3 მეტრზე ახლო მანძილიდან ისვრიან...

ირაკლი ალადაშვილი

ეს არის ნახევრად ავტომატური იარაღი, რომელიც რაღაცით პეინტბოლის სათამაშო იარაღს წაგავს, თუმცა მასზე უფრო ძლიერია და ტყვიის გატყორცნის ენერგიით შუალედურ ადგილს იკავებს ცეცხლსასროლსა და პეინტბოლის იარაღს შორის... FN303 გასულ წელს ერაყში ამერიკელ სამხედრო პოლიციელებს ჩაუტანეს. პენტაგონმა ჩათვალა, რომ ათასამდე არაღელვარებით იარაღის მიწოდება უშველიდა ამერიკელ სამხედროებს ერაყის ქუჩებში იმ მოსახლეობის მოსაგერიებლად, რომლებიც ამერიკული „ჰამერებისთვის“ ქვების სროლას არ ეშუერებდნენ.

ერაყში ამერიკულ ცხრაკაციან ქვეითთა დანაყოფში ერთი-ორი მეტრბოლი მაინცაა შეიარაღებული არაღელვარებით FN303-ით. ამ იარაღის დამატება ავტომატური შაშხანა M16-ის და ავტომატური კარაბინის M4-ის ლულის ქვეშაც შეიძლება, თბილისის ცენტრში კი მას ავტონომიური სახით იყენებდნენ.

FN303-ის გასროლა, ისევე როგორც პეინტბოლისა, დაჭირბუნული აირით ხდება. დაჭირბუნული აირის ბალინი ლულის მარჯვნივაა მთავსებული. იარაღის მრგვალ მჭიდში 15 ტყვია (და არა ვაზნა) ეტევა. ბისმუთისგან დამზადებული თითოეული ტყვიის მასა 8.5 გრამია.

არსენალი

ბ 116 / 919

FN 303

ISSN 1987 - 5061

